



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE  
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,  
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE VERBO DEI|| scripto & non scripto,|| QVATVOR LIBRIS|| EXPLICATA.||

**Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>**

**Ingolstadii, 1599**


**VD16 B 1607**

Liber Primvs, De Verbo Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53828](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53828)



i



# DE VERBO DEI

## LIBER PRIMVS.

### CAPVT PRIMVM.

#### Sitne Scriptura Verbum Dei.

**I**NSTITVENTI MIHI DE LIBRIS SACRIS disputare, primò se offert illa Quæstio: Sitne Scriptura Prophetica & Apostolica vt verbum Dei recipienda? An id solùm pro verbo Dei habendum sit, quod Spiritus sanctus priuatim vnicuique in corde loquitur? Quam quæstionem indignam alioqui quæ tractetur apud Theologos Christianos, peperit nobis hoc tempore partim Suenckfeldij & Libertinorum deliratio, partim improbitas & impudentia Lutheranorum. Gaspar Suenckfeldius (vt Fridericus Staphilus, in lib. de concordia discipulorum Lutheri, & Petrus Palladius in libro de hæresibus huius temporis testantur) verbum scriptum tanquam literam occidentem respuit, soloque spiritu interno contentos nos esse iubet. De Libertinis, qui auctoribus Copino & Quintino exorti sunt, in hunc modum scribit Ioannes Calvinus in instructione aduersus Libertinos, capite 9. *Iam, inquit, diximus istos initio aperte ridere solitos, si quis Scripturas allegaret: Nec dissimulasse, quin eas pro fabulis haberent. Interim tamen non desinebant iis & t. si quis esset locus, quem in sensum suum torquere possent. Non quod ei adhiberent fidem, sed tantum & t. perturbarent Idiotas, atque ita concuterent, & tandem eos ad se possent facilius adducere. Si quis locus ipsis obiceretur: respondebant, nos litera minime obnoxios esse: sed spiritum, qui viuificat, sequi oportere. Quin etiam Porcus ille Quintinus, & numquemque Apostolorum aliquo scommate nos auerat, & eluti Picardico*

*Cass. Suenckfeldius  
vbi scripta est  
litera occidentem  
Libertini vident.*



Quintus & Iuanes  
pro apostol.

suo sermone Paulum Vocans & as fractum: Ioannem, iuuenem  
solidulum: Petrum, abnegatorem Dei: Mattheum, fenerator-  
rem. Hæc ille.

Porro Martinus Lutherus, & Ioannes Calvinus, & quot-  
quot sectatores, & discipuli eorum sunt, hunc ipsum Suenck-  
feldij & Libertinorum errorem, Romano Pontifici, toti que  
Catholicæ Ecclesiæ impudentissimo mendacio adscribere  
non verentur. Lutheri verba in lib. de Conciliis & Ecclesia,  
propè extremo, sic habent: *Papa, hac ipsa de re, penè totum*  
*orbem terrarum immani mole commentariorum & librorum*  
*referfit, & in meros laqueos conscientiarum, leges, exactiones,*  
*iura diuina & humana, articulos fidei, nomen peccati, & iu-*  
*stitia conuertit: Et meritis sit denuò tradi ignibus suum de-*  
*cretale, facile enim carere posset Ecclesia tali libro, qui horri-*  
*bile & irreparabile damnum dedit in magna parte generis*  
*humani, SACRAM SCRIPTURAM in cæno & puluere se-*  
*peliit, & doctrinam Christianam pene integram deleuit.* Hæc  
Lutherus, quorum similia passim leguntur in libro aduersus  
Regem Angliæ, & in libro de falso statu Cleri, & alibi. Calui-  
ni verba initio libri seu instructionis aduersus Anabaptistas  
hæc sunt: *Nec enim Papiſtarum more dicimus, sacrosanctas*  
*Scripturas missas fieri oportere, Et auctoritati hominum ac-*  
*quiescamus. hoc enim effugium censemus blasphemiam exe-*  
*crabilem esse.* Quapropter vt & illorum errorem & horum  
mendacium breuiter refellamus, illud in primis statuendum  
erit: Propheticos & Apostolicos libros iuxta mentem Eccle-  
siæ Catholicæ, & olim in Concilio III. Carthaginensi cap. 47.  
& nuper in Concilio Tridentino sess. 4. explicatam, verum  
esse verbum Dei, & certam ac stabilem regulam fidei. Id verò  
his argumentis comprobamus.

pro prophetis & apostolij  
libris scripturis

## CAPVT II.

*Libris, qui Canonici nominantur, Verbum Dei*  
*contineri.*

Confirmatio  
ex scripturis aptet  
p. b. r.

**R**INCIPIO Moses, Prophetæ, Christus ipse,  
Ioannes, Apostoli, vel diuina dogmata, ex Scri-  
pturis ipsi confirmabant, vel certè ad Scripturas  
legendas alios hortabantur, nec vllum vnquam  
ad



ad interni spiritus iudicium, Scripturis neglectis, remiserunt. Quorum testimonia non eò à nobis adferentur, quod ab aduersariis magnifera existimemus: sed ne Scripturæ, quarum auctoritate aduersus nos, qui eas meritò veneramur, aduersarij interdum abutuntur, pro eorum sententia facere videantur.

Moses igitur Deuter. 17. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, &c. Et infra: Facies quodcumque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius. Vbi satis apertè sanctus Moses controuersias exortas in populo Dei, ex lege Domini diiudicandas docet. Ad eundem modum & Isaias clamat cap. 8. Ad legem magis & ad testimonium. Et Malachias cap. 2. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. David quoq; in Psal. 118. Beati qui scrutantur testimonia eius.

Christus verò primùm legationem suam Scripturæ testimonio confirmat, illis Prophetæ verbis in medium allatis, Spiritus Domini super me, eo quod vnixerit me, &c. Deinde Marc. 12. Sadducæos ex diuinis literis confutat, cùm ait: Nonne ideo erratis nescientes Scripturas? Et infra: De mortuis autem quòd resurgant, non legistis in libro Moïsis, &c. Porro Matth. 22. Phariseis quo alio argumento silentium imposuit, quàm illo, quod ex Dauide deprompsit? Et rursus eisdem Phariseos non ad spiritum aliquem internum, sed ad Scripturas diuinas reiicit, dicens Ioan. 5. Scrutamini Scripturas.

Iam verò Ioannes Baptista testem legationis suæ, non spiritus interni iudicium, sed Isaiam Prophetam adhibuit. Si quidem interrogatus quis esset: Ego (inquit Ioannis 1.) vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta. De Beræensibus illud non sine laude commemoratur, in Actis Apost. cap. 17. quod cùm Paulum Apostolum audiissent, scrutabantur quotidie Scripturas, si hæc ita se haberent. Ipsi verò Apostoli Petrus, Paulus, Ioannes, Iacobus, Iudas, non modò in singulis epistolis frequenter adhibent testimonia legis & Prophetarum, quæ nimis longum esset hoc loco recensere; sed interdum etiam, Scripturarum auctoritatem vniuersè prædicant. Habemus, inquit S. Petrus



» 2. Pet. 1. firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis  
 » attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco. Et  
 » S. Paulus 2. Tim. 3. Ab infantia, inquit, sacras literas nosti, quæ  
 » te possunt instruere ad salutem. Omnis Scriptura diuinitus  
 » inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripi-  
 » endum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei,  
 » ad omne opus bonum instructus. Denique Deus ipse ad Io-  
 » sue cap. 1. Non recedat, inquit, volumen legis huius ab ore  
 » tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus. Cum Mose igitur  
 » pugnant, cum Prophetis, cum Apostolis, cum Christo  
 » ipso, ac Deo Patre, & Spiritu sancto, qui sacras literas, & ora-  
 » cula diuina contemnunt.

Deinde regula Catholicæ fidei certa notaque esse debet;  
 » nam si nota non sit, regula nobis non erit: si certa non sit, ne  
 » regula quidem erit. Porro priuata spiritus reuelatio, ut in se  
 » certa sit, nobis tamen nota esse nullo modo potest: nisi forte  
 » diuinis testimoniis, id est, veris miraculis confirmetur; quo-  
 » rum extrema penuria ij præsertim laborant, qui hoc nostro  
 » seculo non minus quam ceteri spiritum iactant. Nam quis  
 » mihi fidem faciet, non mentiri Anabaptistam, cum se à spi-  
 » ritu afflatum dicit? sed fac non mentiri: qua via cognoscam  
 » spiritum illum, spiritum lucis, & non spiritum tenebrarum  
 » esse? & cum tam multi hoc tempore ducem ac doctorem Spi-  
 » ritum sanctum habere se gloriantur, & tamen inter se sic a-  
 » nimis sententiisque dissident, ut alij aliis sint hæretici: fieri  
 » certè non potest, ut omnes rectè sentiant. Quod si aut fallun-  
 » tur omnes, aut quod est omnino necessarium, aliqui: quis af-  
 » firmare audebit, ex eorum numero se non esse, qui à spiritu  
 » satanæ deluduntur?

At sacris Scripturis, quæ Prophetis & Apostolicis literis  
 » continentur, nihil est notius, nihil certius: ut stultissimum  
 » esse necesse sit, qui illis fidem esse habendam neget. Notissi-  
 » mas enim esse testis est orbis Christianus, & consensus om-  
 » nium gentium, apud quas multis iam seculis summam sem-  
 » per auctoritatem obtinuerunt: certissimas autem atque verissi-  
 » mas esse, nec humana inuenta, sed oracula diuina continere,

PRIMO testis est veritas vaticiniorum, de qua sic loquitur  
 S. Augustinus lib. 12. ciuitat. cap. 9. *Scriptura fides mirabilem*  
*auctoritatem non immeritò habet in orbe terrarum, atque in*  
 omni-



omnibus gentibus, quas sibi esse credituras, inter cetera, qua dixit, Vera diuinitate prädixit. Et rursus cap. 10. Quanto minus, inquit, credendum est illis literis, quas plenas fabulosas velut antiquitatibus proferre voluerunt, contra auctoritatem notissimorum diuinorumque librorum, qua totum orbem sibi crediturum esse prädixit, & cui totus orbis, sicut ab ea prädicitum est credidit: qua vera se narrasse präterita, ex his, qua futura pränunciauit, cum tanta veritate complentur, ostendit.

SECUNDO, testis est incredibilis quædam & planè diuina conspiratio, atque concordia tot virorum, qui diuersis locis, temporibus, linguis, occasionibus sacra volumina conscripserunt, vt non tam ipsi scriptores diuersi, quam vnus scriptoris diuersi calami fuisse videantur. Itaque rectè Theodoretus præfatione in Psalmos, & S. Gregorius præfatione in Iob, Linguas & manus scriptorum sacrorum nihil aliud, quam Spiritus sancti calamos appellandos esse censuerunt.

Et S. Augustinus lib. 18. ciuit. cap. 41. de hac admirabili concordia Scripturarum loquens: Auctores nostri, in quibus non frustra sacrarum literarum figitur & terminatur Canon, absit vt inter se aliqua ratione dissentiant. Vnde non immerito cum illa scriberent, eis Deum, vel per eos loquutum, non pauci in scholis atque Gymnasiis, litigiosis disputationibus garruli, sed in agris, atque Urbibus, cum doctis atque indoctis, tot tantique populi crediderunt. Ipsi sanè pauci esse debuerunt, ne multitudine vilesceret, quod clarum religione esse oporteret, nec tamen ita pauci, vt eorum non sit miranda consensio. Neque enim in multitudine Philosophorum, qui labore etiam literario monumenta suorum dogmatum reliquerunt, facile quis inuenerit, inter quos cuncta, qua sensere, conueniant.

TERTIO, testis est Deus ipse, qui aliquando cœlesti animaduersione Scripturam hanc suam ab humana prophana-tione defendit. Miranti siquidem Ptolomæo regi, cur diuinorum librorum nulli, neque Historici, neque Poëtæ veteres meminissent, Demetrius Phalereus respondit, vt ex Aristæo referunt Iosephus lib. 12. antiquitat. cap. 2. & Eusebius lib. 8. præparat. Euangel. cap. 1. Diuinam hanc Scripturam esse, atque a Deo ipso datam, propterea si qui prophanorum homi-



num eam attingere voluerunt, eos à Deo percussos continuò resiliisse. Affirmavitque ~~Theopompum~~ quendam, quod aliquid diuinorum voluminum Græca oratione ornare voluerat, subitò mentis quadam agitatione diuinitùs immissa, vehementer perturbatum ab incepto opere coactum esse desistere: ~~Theodorum~~ verò ~~Tragediarum~~ scriptorem, quod nescio quid è diuina Scriptura ad fabulam quandam transferre decreuerat, luminibus captum orbatumque esse: ita repentina calamitate insignem temeritatem, continuò esse repressam.

QVARTO, testis est ipsa Scriptura, cuius si veræ fuerunt prædictiones rerum futurarum, vt euentus postea comprobauit, cur vera non sint rerum præsentium testimonia? Verum igitur est quod ait Dauid lib. 2. Reg. cap. 23. Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Verum quod ait Zacharias Lucæ 1. Benedictus Dominus Deus Israël, &c. sicut locutus est per os Sanctorum, qui à seculo sunt Prophetarum eius. Verum quod ait Petrus 2. Pet. cap. 1. Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Et Paulus 2. Tim. 3. Omnis Scriptura diuinitùs inspirata. Verum denique id, quod omnes Prophetæ identidem repetunt: Hæc dicit Dominus.

POSTREMO, testis est infinitus propè numerus diuinorum miraculorum, quæ omnibus seculis facta sunt ad ea dogmata comprobanda, quæ in his literis continentur.

Quare cùm sacra Scriptura regula credendi certissima tutissimaque sit, sanus profectò non erit, qui ea neglecta spiritus interni saepe fallacis, & semper incerti iudicio se commiserit. Et probè S. Augustinus in prologo de doctrina Christiana, his verbis Christianos admonuit: Caueamus tales tentationes superbissimas & periculosissimas, magisque cogitemus, & ipsum Apostolum Paulum, licet diuina & cœlesti voce prostratum, ad hominem tamen missum esse, vt Sacramenta perciperet, atque copularetur Ecclesiæ: & Centurionem Cornelium, quamuis exauditas orationes eius, eleemosynasque respectas ei Angelus nuntiauerit, Petro tamen traditum imbuendum, per quem non solùm Sacramenta perciperet, sed etiam quid credendum, quid sperandum, quid diligendum esset, audiret.

Huc



Huc accedit, quod prouidentia Dei ita quodque regit, & moderatur, vt cuiusque natura postulat: natura autem hominum id postulat, vt quoniam animo & corpore præditi sumus, & corporalia facilius quàm spiritualia capimus: per ea, quæ sensibus corporis percipiuntur, quasi per quosdam gradus ad spiritualia & cœlestia deducamur. Non igitur omnes vulgò per internum afflatum Deus docet, quid de se credi, quid uè à suis agi velit: sed per corporales literas, quas & cerneremus & legeremus, erudire nos voluit. De illa ciuitate, unde peregrinamur (inquit Augustinus concione secunda in Psal. 90.) hæ literæ nobis venerunt, ipsæ sunt Scripturæ, quæ nos hortantur, vt bene uiuamus.

Neque verò si Dauid, Moses, Isaias, Petrus, Paulus, Ioannes, & alij quidam pauci in cœtum quodammodo Angelorum admissi, ab ipso fonte veritatis, per se sapientiam hauserunt, continuò ceteri etiam homines, neque diuinis literis, neque vllis doctoribus opus habebunt. Alia siquidem ratio esse debet fundamentorum, alia parietum, alia montium, alia collium. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes fundamenta? nunquid omnes montes? & si omnes montes; vbi colles? si omnes fundamenta; vbi domus? si omnes Apostoli & Prophetæ; vbi synagoga populorum? de qua scriptum est in Psal. 7. & synagoga populorum circumdabit te; Nos igitur superedificamur, (vt Apostolus ait in 2. cap. epist. ad Ephes.) super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, quorum prædicatione & literis erudimur: illi verò, qui ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis, sustentantur atque nituntur ipso summo angulari lapide Christo Iesu.

Sole ex oriente, montium cacumina illustrantur; inde autem ad colles, & vsque ad imas valles radij luminis deriuantur. Ita iuxta Psalm. 71. suscipiunt montes pacem populo, & colles iustitiam: *Montes, (inquit S. Augustinus tract. 1. in Ioan.) excelsæ anima sunt, & colles, parua anima sunt; sed ideo montes excipiunt pacem, & colles possint excipere iustitiam. Quæ est iustitia quam colles excipiunt? Fides: qui a iustus ex fide viuunt. Non autem acciperent minores anima fidem, nisi maiores anima, qua montes dicta sunt, ab ipsa sapientia illustrarentur, & possent paruulis traicere, quod possent paruuli*



capere. Et infra: Oculos nostros cum leuamus ad Scripturas, quia per homines ministrata sunt Scriptura, leuamus oculos nostros ad montes, & tunc veniat auxilium nobis.

Postremò, si in quavis humana Repub. sublatis legibus, institutisque maiorum, id unicuique liceret, quod naturali sua prudentia, æquum ac iustum censeret: quanta perturbatio rerum omnium, quanta confusio sequeretur? quàm breui tempore tota ea Respub. funditus interiret? & nemo tamen est, qui non aliquid sapiat in rebus humanis, quique omni prorsus iudicio careat. Quid igitur fieret, si in ea Republica, quæ diuina potius, quàm humana est, & in qua multa necessariò supra rationem naturalem credenda, multa supra humanas vires agenda sunt, sacra eloquia diuinitus inspirata tollerentur è medio, & solus internus afflatus expectandus & sequendus esset? quid, quod maxima pars hominum, ex rudibus & imperitis constat, qui nihil sibi diuinitus indicari, ne per somnium quidem vnquam senserunt; quid igitur isti? expectabunt semper? nihil interim credent? in omnem æternitatem peribunt? an assequentur sine fide iustitiam? vel beatitudinem sine iustitia? Sed habent Suenckfeldiani ac Libertini argumenta, quibus sententiam confirmant ac tueantur suam, scilicet, vt non sine ratione insanire videantur. Illa igitur qualia sint, inspiciamus.

## CAPVT III.

*Refellitur obiectio ex verbis B. Pauli; Litera occidit, spiritus viuificat.*

**A**POSTOLVS Paulus, inquit, disertis verbis literam à spiritu distinguit, & illam ad Testamentum Vetus apertè reicit, quam etiam occidentem vocat; hunc autem noui Testamenti proprium esse confirmat, & viuificantem nominat. Idoneos, inquit 2. Cor. 3. nos fecit ministros noui Testamenti non literæ, sed spiritus: Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. Igitur quemadmodum Vetus Testamentum Iudaorum est, & nihil ad homines Christianos pertinet: ita nec Scriptura diuina, quæ nihil aliud, quàm litera sunt, ad Christianos homines pertinebunt.

Ad



Ad hoc argumentum facile respondemus, ac primùm si res ita se habet, & nihil ad nos sacræ literæ pertinent, cur ipse Christus ait Ioan. 5. Scrutamini Scripturas? cur Paulus tot literas scripsit? cur i. Timoth. 4. discipulum monuit, vt lectioni operam daret? Sed nimirum Apostolus Paulus, neq; per literam occidentem, sacræ Scripturam; neque per spiritum viuificantem, internam Spiritus alloquutionem intelligi voluit. Neque aliud sunt Paulo litera & spiritus, quàm Ioanni lex & gratia. Lex, inquit Ioannes cap. 1, per Mosem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et S. Augustinus lib. 15. contra Faustum, cap. 8. Eadem, inquit, lex, quæ per Mosem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, cùm accessit literæ spiritus, vt inciperet impleri iustitia legis, quæ non impleta reos etiam præuacatione faciebat. Quod autem Paulus per literam legem significet, ex verbis sequentibus potest intelligi. Nam cùm dixisset; Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti; non literæ, sed spiritus; Litera enim occidit, spiritus autē viuificat, subiecit continuò; Quòd si ministratio mortis, literis deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non possent intēdere filij Israël in faciem Mosi, propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur: quomodo nō magis ministratio spiritus erit in gloria? Quibus verbis nullum reliquit dubitandi locum, quin per literam occidentem lex in lapidibus descripta intelligenda sit.

Sed operæpretium erit breuiter explicare, lex illa per Mosem data cur litera, cur occidens, cur Testamenti veteris propria esse dicatur; ne, dum Libertinos & Suenckfeldianos refellimus, aliquid Lutheranis concedere videamur.

Ac prima quidem dubitatio facillima & penè nulla erit, si Moses cum Christo, & lex conferatur cum gratia. Etenim Moses cùm legem datam à Deo deferret ad populum, nihil detulit aliud, quàm literas incisas in lapide; Christus verò, nec literas vllas scripsit, nec ab alio scriptas attulit, sed spiritum dilectionis & gratiæ, qui ne scribi quidem potest, cordibus suorum afflauit. Itaq; meritò Christi lex, spiritus & gratia: lex Mosi litera nominata est.

Cur autem occidere lex dicatur, non eadem omnium sententia est. ORIGENES lib. 6. contra Celsum, propè extremo, literam occidentem significare videtur esse Scripturam



ipsam, cum iuxta propriam verborum significationem exponitur: eandem autem spiritum esse viuificantem, si mysticè & spiritualiter exponatur. *Literam*, inquit, *nominauit, cum iuxta sensum diuinis literis accipimus, spiritum vero cum iuxta intellectum.* Et clarius lib. 7. ante medium: *Dicimus*, inquit, *legem esse duplicem, videlicet, alteram iuxta literam, alteram iuxta sententiam, sicut & maiores nostri docuerunt. Iam illam, quæ sic, sicut scriptum est, accipitur, non tam nos, quam Deus, per quendam Prophetam ius non bonum nominat, & præcepta non bona. Quem imitatus Paulus noster pronunciauit literam occidere, quod perinde est, ac si Verba dixisset occidere. Ceterum Spiritus, inquit, viuificat, quod tantundem valet, ac si nos eorum intellectu vitam consequi scripsisset.* Hæc Origenes; cuius sententia si ita accipiatur, vt nihil omnino in diuinis Scripturis ad literam exponi possit, exploratum errorem continet, & iam dudum à Patribus explorata est. Vide Epiphanium epistola ad Ioan. & in hæresi Origenis. Chrysostomum hom. 13. in Gen. Hieronymum in epistola ad Pammachium, de erroribus Ioan. Hierosolymit. & in cap. 10. Danielis. Augustinum lib. 13. ciuit. Dei, cap. 21. & lib. 8. Gen. cap. 1. Si sic autem, vt quæ figuratè dicta sunt, ea secundum propriam verborum significationem explicari prohibeantur; vera quidem sententia est, sed in hunc Pauli locum minimè quadrat. Nec enim Apostolus, cum literam dicit occidere, de figuris Scripturarum loquitur; sed de notissimis illis præceptis, quæ in duabus tabulis lapideis scripta erant. Sic enim ait: *Litera occidit, spiritus autem viuificat. Quod si ministratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, &c.* Et rursus in epistola ad Rom. vbi aliquoties repetit, *legem occidere*, non aliam legem adfert in medium, quam illam; *Non concupisces.* Et utique (vt verbis utar Augustini, lib. de spiritu & litera, cap. 4.) non figuratè aliquid dicitur, quod accipiendum non sit secundum literæ sonum, cum dicitur; *Non concupisces*: sed apertissimum saluberrimumque præceptum est: quod si quis impleuerit, nullum habebit omnino peccatum.

Iam verò ~~S. IOANNES CHRYSOSTOMVS~~ in 2. ad Corinth. cap. 3. & qui eum sequuti sunt, ~~Theodoretus~~, ~~Theophylactus~~, ~~Oecumenius~~, nec non commentarius, qui ~~S. Ambrosio~~



brofio attribuitur, & alij nonnulli, literam occidentem, legem punientem, spiritum viuificantem, gratiam liberantem a peccatis esse docent. Lex enim non modò adulteros, & latrones, sed etiam eum, qui sabbatho ligna collegerat, imperabat occidi, Num. 15. Gratia verò scelestissimos etiam homines, & omni flagitiorum genere contaminatos, per lauacrum regenerationis, aut per verbum reconciliationis absoluit.

Ceterùm hæc etiam explicatio nõ omnino satisfacit. nam lex diuina sicut improbis pœnas, ita præmia bonis constituit; & sicut scriptum est Deuter. 27. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit: ita scriptum etiam est Leuit. 18. Custodite leges meas, atque iudicia; quæ faciens homo viuet in eis; Cur igitur lex occidere dicitur, non etiam vitam afferre? nam si propterea litera occidens, meritò appellari potest, quod transgressores suos occidat: pari ratione litera viuificans dici poterit, quod cultoribus suis vitam propaget.

Verissima igitur, & verbis Apostoli maximè consentanea sancti Augustini sententia est; legem videlicet sine gratia literam occidentem ab Apostolo Paulo duabus de caussis esse appellatam. Primum, quod cùm impleri non possit, eum, cui datur, quodammodo præuaricatorem efficiat. Lex, inquit idem Apostolus Rom. 4. iram operatur; vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Deinde, quod ipsa prohibitione concupiscentiam augeat. nã, vt ille rectè ait; Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Occasione, inquit Apostolus, accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam Rom. 7. & S. Augustinus de spiritu & litera, cap. 4. *Doctrina, inquit, illa quæ precipit non concupisces, bona & laudabilis lex est, sed vbi sanctus non adiuuat Spiritus inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, caritatem diffundens in cordibus nostris: profectò illa lex, quamuis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aqua impetus, si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito, cuius molem cùm euicerit, maiore cumulo precipitatus violentius per prona prouoluitur. Et hoc est, quod fallit peccatum per mandatum, & per illud occidit, cum accedit etiam præuaricatio, quæ nulla est, vbi lex nõ est.*

Quare



Quare nec per se, nec aliqua propria vitiositate sua, sed ex occasione solum, eaque accepta, non data, lex occidit. Nam peccatum, vt Apostolus ait Rom. 7. occasione accepta per  
 » mandatum seduxit me, & per illud occidit. Itaq; lex quidem  
 » sancta, & mandatum sanctum, iustum & bonum. quod ergo  
 » bonum est, mihi factum est mors? absit. sed peccatum, vt ap-  
 » pareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem.

POSTREMA restat quæstio, cur lex siue litera propria Te-  
 stamenti veteris esse dicatur? Nam nec in Testamento veteri  
 viguit lex sine gratia, siue litera sine spiritu; cum tam multi  
 floruerint eo tempore iustissimi viri, incedentes, vt ait Luc.  
 » cap. 1. de Zacharia & Elisabeth, in omnibus mandatis & iu-  
 » stificationibus Domini sine querela: Nec in Testamento no-  
 » uo regnat spiritus sine litera; siue gratia sine lege; cum Chri-  
 » stus dixerit Matth. 5. Audistis quia dictum est antiquis, non  
 » occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem di-  
 » co vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudi-  
 » cio, & quæ sequuntur. & rursus Ioan. 3. Nisi quis renatus fu-  
 » erit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum  
 » Dei, & Matth. 28. Euntes, docete omnes gentes, baptizantes  
 » eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; docentes eos  
 » seruare omnia, quæcunque mandauì vobis.

Quid est igitur quod Apostolus ait, idoneos nos fecit mi-  
 nistros noui Testamenti, non literæ, sed spiritus? qua ratione  
 literam, hoc est, legem à Testamento nouo excludit, in quo  
 tot leges ab ipso Christo præscribi videmus? Sed faciliè quæ-  
 stio ista dissoluitur, si quid per se, & propriè ad vtrumque Te-  
 stamentum pertineat, ex proprio vtriusque Testamenti fine  
 discernamus. Testamenti veteris finis proprius erat, id effice-  
 re, vt genus humanum in ipso primo parente, tanquam in  
 radice corruptum, & vitiatum, ægrotationis vulnerumque  
 suorum admoneretur, atque inde timore & dolore concepto  
 » Medicum quæreretur. Ad hunc finem lex perducit, per legem  
 » cognitio peccati, inquit Apostolus Rom 3. & rursus; Pecca-  
 » tum non cognoui, nisi per legem, Rom. 7. & D. Augustinus;  
 » *Vilitas, inquit, (epistola 200. ad Afellicum) legis est vt homi-  
 » nem de sua infirmitate conuincat, & gratia medicinam, quæ  
 » in Christo est, implorare compellat.*

Quare



Quare per se, ac propriè Testamentum vetus legibus ac literis continetur, timorem adducit, in seruitutem generat, vt Paulus loquitur Roman. 8. & Galat. 4. Qui verò sub veteri Testamento iusti, liberiq̄ fuisse leguntur, ij non litera Testamenti veteris, sed spiritu Testamenti noui tales fuerunt. *Dispensabant*, inquit S. Augustinus epistola 120. ad Honoratum, *illis sanctis pro congruentia temporis Testamentum veteris, pertinebant verò ad Testamentum nouum.* Et de peccatorum merit. & remiss. lib. 1. cap. 11. *Regnum mortis, sola in quolibet homine gratia destruit saluatoris, qua operata est in antiquis sanctis, quicunque antequam in carne Christus veniret, ad eius tamen adiuantem gratiam, nõ ad legis literam, qua iubere tantum, non adiuuare poterat, pertinebant.* Finis autem Testamenti noui non alius est, quàm mederi, sanare, liberare. Id verò totum præstat gratia. Infelix ego homo, inquit D. Paulus Rom. 7. quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. & S. Augustinus lib. de spiritu & litera, cap. 29. *Per legem, inquit, cognitio peccati, per gratiam sanatio anima à vitio peccati.*

Igitur Testamentum nouum per se ac propriè non legem adfert sed gratiam, nec literam, sed spiritus solius ministerium est, nihilq̄ est aliud, quàm caritas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. quod tanto antè Propheta prædixit, cum ait Hierem. 31. *Ecce, dies venient, dicit Dominus: & feriam Israël, & domui Iuda fœdus nouum: non secundum pactum, quod pepigi cum patribus vestris, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti: pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Itaque si de eo agatur, quod per se, ac propriè, ad vtrumq; Testamentum pertinet, verissimè Paulus dixit 2. Corinth. 3. Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ, sed spiritus. Nec minus verè Ioannes 1. cap. Lex per Mosem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.*

Sed quanquam Testamentum nouum, per se, ac propriè leges non adferat, leges tamen duplici ratione complectitur.

Pri-



Primum enim eas omnes leges, quæ ad benè, beateq; viuendum referuntur, gratia noui Testamenti nõ destruit, sed confirmat: quippe, quæ humanæ infirmitati, ad eas implendas vires præbet. Legem, inquit Apostolus Rom. 3. destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus. & infra cap. 8. quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. & S. Augustinus lib. de spiritu & litera, cap. 19. *Lex ergo data est, inquit, et gratia quaeretur; gratia data est, et lex implebitur. Neq; enim suo vitio non implebatur lex, sed vitio prudentia carnis. Quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.*

Deinde nouas etiam quasdam leges Christus tulit, vt de Baptismo, de Eucharistia, de Sacramentis ceteris, vel exhibendis, vel suscipiendis; quia tamen Christus non ideo ad nos venit, vt tanquam alter Moses nouæ legis pondere nos premeret, sed vt iacentes sub onere legis, auxilio gratiæ subleuaret; tamen ad vetera morum præcepta saluberrimas illas leges adiungendas putauit, quæ dum ad Sacramenta nos ducunt, atque ad gratiam per Sacramenta perducunt: non solum non premunt onere ponderum, verum attollunt etiam vice pennarum, vt loquitur Augustinus lib. de perfect. iust. Sed de prima obiectione satis dictum est.

Obiectiones ceteræ, quia communes sunt Suenckfeldianis & Libertinis, cum Lutheranis & Calvinistis, in ea disputatione commodius dissoluentur, in qua de interprete scripturarum, & iudice controuersiarum, adiuuante Domino, differemus.

## CAPVT. IV.

### *Qui sint libri sacri.*

**S**CRIPTVRAM Propheticam & Apostolicam, sacram, diuinamque esse, satis, vt arbitror, demonstratum est disputatione superiore. Sequitur, vt qui sint verè Prophetici aut Apostolici libri, deinceps explicemus. Est autem omnis hæc de numero sacrorum libro-



librorum disputatio diuisa in partes tres. Primum enim de iis libris agendum erit, de quorum auctoritate nulla vnquam fuit inter Catholicos homines disceptatio. Deinde de iis, qui tametsi verè Prophetici, aut Apostolici sunt, non tamen semper æquè certa, & explorata eorum auctoritas fuit. Postremò de iis, qui quamquam à nonnullis clarissimis doctissimisque viris aliquando in numero diuinorum voluminum haberètur; publico tamen totius Ecclesiæ iudicio nunquam approbati sunt.

PRIMI ordinis librorū hæc sunt nomina; Pentateuchus Moïsi, liber Iosue, Iudicum, Ruth, Regum quatuor; Paralipomenon duo; Esdræ, & Nehemiæ duo; Iob, Psalterium C L. Psalmorum, Prouerbia, Ecclesiastes, Cantica, Prophetæ maiores quatuor, Prophetæ minores duodecim, Euangeliorum libri quatuor, Acta Apostolorū, Epistola Pauli numero XIII. ~~omissa videlicet sola Epistola ad Hebræos~~, Epistolæ Canonice duæ, Petri vna, Ioannis altera.

SECUNDVS ordo hos libros continet; Hester, Baruch, Danielis partem, Tobiam, Judith, Sapientiam, Ecclesiasticum, Machabæorum primum & secundum, Marci, Lucæ, Ioannis partes quasdam, Epistolam ad Hebræos, Epistolam Iacobi, posteriorem Petri, primæ Ioannis particulam, secundam & tertiam Ioannis, Epistolam Iudæ, Apocalypsim.

TERTIVS ordo illa omnia comprehendit, quæ recensentur ab **Innocentio** epist. 3. ad Exuperium; **Gelasio** dist. 15. can. sancta Romana; **Athanasio** in Synopsi, & **Eusebio** lib. 3. hist. cap. 25. ex quibus hæc pauca videntur exstare, oratio Manassæ, III. & IV. liber Esdræ, III. item & IV. Machabæorum, Psalmus C L I. Appendix libri Iob, liber Hermetis, qui inscribitur Pastor.

Ac primi quidem ordinis libros in Ecclesia Catholica diuinam auctoritatem semper habuisse, testes sunt omnes summi Pontifices, omnia Concilia, omnes Patres, qui quacunq; de causa libros enumerare studuerunt. Vide ex Pontificibus **Innocentium I.** in epist. 3. ad Exuperium, cap. vlt. **Gelasium I.** in decreto de libris sacris, quod exstat in secundo Tomo Conciliorum. Ex Conciliis, **Laodicenum can. 59.** **Carthaginense III. can. 47.** **Florentinum** in instruct. Armeniorum, iuxta fidem summæ Conciliorum, **Tridentinum sess. 4.**

Ex



Ex Græcis Patribus **Origenem** apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 18. Ipsum verò **Eusebium** lib. 4. hist. cap. 25. **Athanasium** in Synopsi, **Gregorium Nazianzenum** in lib. de genuinis scripturis carmine conscripto, **Epiphanium** in lib. de mensuris & ponderibus. Item eūdem aduersus hæresim Anomæorum, **Cyrillum Hierosolymitanum** Catechesi 4. **Ioannem Damascenum** lib. 4. de fide, cap. 18.

Ex Patribus Latinis, **Hieronimum**, cū in prologo Galeato, tum in epistola ad Paulinum de studio sanctarum Scripturarum, **Ruffinum** in explicatione symboli, **Augustinum** lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 8. **Hidorum** lib. 6. Etymologiarum, cap. 1. His adde tres alios scriptores, qui solius Testamenti veteris libros recensent, **Iosephum** lib. 1. aduersus Apionem, **Melitonem Sardanensem**, apud Eusebium lib. 4. hist. cap. 26. & **Hilarium** præfatione in Psalmos.

Porro ceteri Patres Iustinus, Irenæus, Basilius, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, omnesque alij, cū Græci, tum Latini, quamuis diuinorum librorum seriem non describāt; passim tamen eorum testimoniis sic vtuntur, vt eos omnes in sacris diuinisque libris à se habitos, non obscure testentur.

## CAPVT V.

### *De hæreticis, qui libros Testamenti veteris primi ordinis oppugnârunt.*

**E**T si verò in Ecclesia Catholica, Orthodoxorum omnium consensione, enumeratorum librorum semper viguit auctoritas: non defuere tamē hæretici, qui libris iisdem omnem prorsus auctoritatem detrahere niterentur. Quoniam autem illas eorum hæreses, maiorum nostrorum diligentia iamdudum extinctas ac sepultas, rursus hoc nostro seculo **Sixtus Senensis** in extrema sua bibliotheca stylo prosequutus est: quàm breuissimè potero ab antiquis istis non tam hostibus, quàm vmbri hostium me expediam. Igitur decem & octo hæreses aduersus eos libros, quos in primo ordine recensuimus, diuersis temporibus exstiterunt.

PRIMA



PRIMA eorum est, qui libros Testamenti veteris, quod eos à malo Deo quodam dictatos existimarent, in vniuersum respuebant. Ita sensere primùm Simoniani, Basilidiani, Marionitæ apud Irenæum lib. i. cap. 20. 22. 29. deinde Manichæi apud Epiphanium hæc. 66. Bogomiles apud Euthymium Pannopliæ parte 2. tit. 23. cap. 1. Albigenses apud Antoninum; parte 4. tit. ii. cap. 7. Nostro etiam seculo quindecim Anabaptistarum prædicantes in colloquio Franckental, vetus Testamentum haud aliter in disputationem fidei admittendum censuerunt, quàm quatenus cum nouo Testamento concordat.

Refellunt hanc heresim Epiphanius in hæresi Manichæorum, Augustinus cum in lib. aduersus Faustum Manichæum, tum in aliis duobus contra aduersarium legis & Prophetarum, & Petrus Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos.

Et sanè mirandum videtur, eos hæreticos, qui Testamenti noui libros venerabantur, contemnere potuisse libros Testamenti veteris, cum hi ab illis & plurima & luculentissima suæ auctoritatis habeant testimonia. Neesse est, inquit Dominus, Lucæ ultimo, impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosi, & Prophetis, & Psalmis de me. Et Apostolus Rom. primo: Paulus, inquit Apostolus, segregatus in Euāgelium Dei, quod antè promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis; & rursus ad Galatas 4. Scriptū est, quia Abraham duos filios habuit, vnum de Ancilla, & vnum de libera, quæ sunt per allegoriam dicta; hæc enim sunt duo Testamenta. Item alibi ad Hebræos primo; Multifariam multisque modis, olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè loquutus est nobis in Filio, &c.

ALTERA hæresis Ptolomæi cuiusdam fuit: qui (vt Epiphanius refert hæc. 33.) legem Mosi tres in partes diuidebat: Atque vnus quidem, mundi opificem auctorem faciebat; alterius, Mosem; tertiæ, seniores synagogæ. Nec verò mundi opifex Ptolomæo Deus verus erat, sed medium quoddam numen inter Deum & diabolum. Itaque non modò legem vniuersam, sed nec vllam eius partem, sacram diuinamque esse censebat.

E

Refel-



Refellit hanc hæresim Zacharias apud Lucam, cap. 1. ubi restatur Dominum Deum Israël loquutum esse per ora Sanctorum, qui à seculo sunt, id est, omnium Prophetarum eius. Refellit eandem Apostolus Paulus, cum omnem Scripturam diuinitus inspiratam esse affirmat, 2. Timoth. 3.

TERTIA est hæresis Theodori Mopsuestiæ Episcopi, qui Prophetas omnes non quidem apertè reiicit, sed dum impudenter affirmat, nihil eos de Christo vnquam prædixisse (vt ex fragmentis commentariorum eius, quæ in quinta Synodo, collat. 4. recitantur, intelligi potest) cum ipsorum Prophetarum vilitatem & auctoritatem nimium extenuat, tum ipsum Christum & Apostolos clarissimorum mendaciorum reos facit. Quid enim aliud, quàm mendacium erit, quod ipsa veritas de se ait, cum perlecto testimonio Isaïæ subiunxit Lucæ 4. Hodie impleta est hæc Scriptura in auribus vestris? quid aliud quàm mendacium erit, quod Actorum 10. Petrus ait; Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent?

Omitto cetera Prophetarum testimonia, quæ passim in Testamento nouo de Christo ab Euangelistis & Apostolis explicantur. Tot enim sunt, vt breui enumerari non possint. Vide Matth. 1. 2. 4. 12. 21. 27. Marc. 12. 15. Luc. 11. Ioan. 2. 12. 19. Actorum 2. 4. 13. Ephes 4. Ad Hebræos 1. 10. &c.

QUARTA hæresis Psalms Davidis, vt humana, vel prophana potius cantica, sine vlllo diuino afflatu conscripta, repudiat. Auctores huius erroris Philastrius in catalogo hæret. cap. 127. Nicolaitas, & Gnosticos facit. Paulum Samosatenum, scriptum reliquit Eusebius lib. 7. hist. cap. 25. Psalmos illos, qui in Christum canebantur, tanquam recens excogitatos, de Ecclesia sustulisse.

Sed fortasse Paulus iste non tam Psalmos Davidis, quàm Hymnos aliquos Ecclesiasticos ab Ecclesia sua remouit. Neque enim credibile est, Davidis Psalmos post tot secula Samosateno recens excogitatos videri potuisse. Sanè deliramentum hoc refellunt apertissimis verbis, cum ipse David, tum etiam Christus & Apostoli. Hæc sunt nouissima verba, inquit auctor libri Regum 2. Reg. 23. quæ locutus est David, filius Isaï: dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob, egregius Psalter Israel; Spiritus Domini locutus est per me, & ser-



& sermo eius per linguam meam; & Dominus Matthæi 22.   
 Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum di-   
 cens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis?   
 quæ verba in 109. Psalmo scripta leguntur. Et Apostoli o-   
 mnes vna voce: Tu Domine, inquit, Actorum 4. qui Spi-   
 ritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti; Qua-   
 re fremuerunt gentes, Psalm. 2. Denique Apostolus Paulus   
 in epistola ad Hebræos cap. 3. Sicut dicit, inquit, Spiritus   
 sanctus: hodie si vocem eius audieritis. quæ sunt verba Psal-   
 mi 94.

QVINTA hæresis Hebræorum est, qui in Thalmud ord.   
 4. tract. 3. nec librum Iob in diuinis voluminibus habent, nec   
ipsum Iob vnquam vixisse inter homines putant. Posteriores   
 Rabbin, vt R. Salomon, R. Leui ben Gerson, & alij nonnulli   
 librum quidem recipere videntur, quippe quem commenta-   
 riis illustrare conati sunt: sed ipsum Iob non semel, nec leui-   
ter reprehendunt. Siquidem R. Salomon audacter affirmat,   
 sanctum Iob impatientem calamitatis, quæ illi acciderat,   
 non verbis, sed corde peccasse. R. autem Leui vltterius pro-   
 gressus scribit, hunc beatum virum abnegatæ prouidentia   
 diuinæ, resurrectionisque mortuorum iustissimas pœnas de-   
 disse.

Martinus quoque Lutherus in conuiuialibus sermoni-   
 bus, tit. de Patriarchis & Prophetis, affirmat se non credere   
 omnia ita esse gesta, vt in libro Iob narrantur. Et rursus tit.   
 de libris veteris & noui Testamenti, ait, librum Iob esse velu-   
 ti fabulæ argumentum, ad proponendum patientiæ exem-   
 plum.

At profectò, nec historiam Iob esse confictam, & ipsum   
 Iob verè sanctum atque perfectum virum fuisse, locupletif-   
 simus testis aduersus Hebræos Ezechiel esse potest. Si stete-   
 rit, inquit Deus per Ezechielem capite 14. in medio Noë, Da-   
 niel & Iob, ipsi in iustitia sua liberabunt animas suas: vt in-   
 terim omittamus, quæ de S. Iob Tobias capite 2. & Iacobus   
 capite 5. scribunt; nec non quæ ex hoc libro cap. 5. Apostolus,   
 vt ex reliqua diuina Scriptura, in medium adducit primæ Co-   
 rinth. tertio, horum enim testimonia Thalmutistæ non reci-   
 piunt.



SEXTA hæresis eorum est hæreticorum, qui teste Philastro in catal. hæreseon, cap. 132. & Iacobo Christopolitano præfatione commentariorum in Cantica, librum Salomonis repudiant, qui inscribitur Ecclesiastes: quod eum librum Salomon in extrema senectute composuisse videatur, cum deprauatus amore mulierum summum bonum in corporis voluptatibus constituebat, atq; ad Epicuri siue Aristippi Philosophiam aditum parabat.

Martinus Lutherus in conuiuialibus sermonibus tit. de lib. vet. & noui Testamenti, dicit auctorem libri, qui Ecclesiastes inscribitur, sibi videri ocreis & calcaribus destitutum, equitare tantum in focis, quemadmodum ipse soleret, cum adhuc esset in cœnobio.

Sed tantum abest, vt Salomonis Ecclesiastes de voluptate concionetur, vt omnes potius ad humanarum rerum despicientiam, Dei que metum quasi magister morum seuerus, & vehemens oratione grauisima adhortetur. Quale est illud exordium? Vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes, Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Ecclesiastæ primo. Qualis illa peroratio? finem loquendi pariter omnes audiamus; Deum time, & mandata eius obserua, hoc est enim omnis homo. Ecclesiast. 12. Nec verò media dissentiuunt. Risum, inquit, cap. 1. reputaui errorem, & gaudio dixi, cur frustra deciperis? Et capite tertio; Dixi in corde meo, Iustum & impium iudicabit Deus. Et cap. 4. Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua vt audias. Melior est enim obedientia, quam stultorum victimæ. Et cap. 5. Ne temerè quid loquaris, nec cor tuum sit velox ad proferendum sermonem. Et cap. 7. Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij. Et cap. 8. Quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore vllò filij hominum perpetrât mala. Et cap. 9. Melior est sapientia, quam arma bellica: & qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Et cap. 10. Væ tibi terra, cuius Rex puer est, & cuius Principes manè comedunt; Beata terra, cuius Rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam. Denique cap. 11. Scito, quod pro his omnibus adducet te Deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua; Adolescentia enim & voluptas vana sunt. Num ista sapiunt Aristippum?



pum? An ne vnquam ex Epicuri officina tam seuera præcepta prodierunt?

Quòd si Ecclesiastes interdum edendi & bibendi delectationem non esse aspernandam præcipit, non eò facit, quòd omnia voluptate metiatur, sed vt auaros & sordidos quosdam perstringat, qui malunt necessariis ac licitis vitæ humanæ commodis & delectationibus se ipsos fraudare, quàm de cumulo pecuniarum vel minimum detrahere.

Nec pauca etiam sunt, quæ in hoc libro non ex sententia Salomonis, sed ex vulgi, atq; insipientium, & voluptariorum hominum opinione dicuntur: quod eleganter & copiosè demonstrat S. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 4.

Sed nec illud verè ab hæreticis affirmatur, librum hunc eo tempore esse conscriptum, quo Salomon amore mulierum corruptus erat, id quod quatuor rationibus demonstrari potest. Primum enim in 3. lib. Reg. cap. 4. & 11. & in eo libro qui Ecclesiasticus inscribitur, cap. 47. cum ordine recenseantur acta Salomonis, prius de libris eius, quàm de amoribus narratur.

Deinde in hoc ipso libro, de quo agimus, constanter affirmat Ecclesiastes, sapientiam suam, quam videlicet diuino munere quondam acceperat, ad eam vsq; ætatem secum permansisse. Sapientia quoque, inquit capite secundo, perseuerauit mecum, non est autem verisimile, cœlestis sapientiæ lumen cum ea cordis deprauatione simul habitare potuisse, de qua loquitur Scriptura, cum ait 3. Reg. 11. Et auerterunt mulieres cor eius. Cumque iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos.

Deinde in secundo capite huius libri enumerat Salomon omnes delicias suas, palatia, piscinas, pomaria, seruos, ancillas, cantica, modulationes, aurea vasa atque argentea, & alia id genus permulta: tot verò concupisceniarum atque vxorum, præ quibus omnes alias delicias facilè contemnebat, quæque solæ cor eius emollire atque corrumpere potuerunt, ne meminuit quidem. Amare igitur nondum cœperat, quo tempore librum hunc conficiebat.

Postremò, quis credat ab animo illo tam molli, atque effœminato, qualis erat Salomonis cum is septingentarum coniugum, & trecetarum pellicum amoribus inseruiret, tam



tam graues sententias, quales paulò antè recitauimus, proficisci potuisse?

Non ignoro, sententiam veterum Iudæorum esse, teste sancto Hieronymo in caput primum Ecclesiastæ, librum hunc esse compositum à Salomone post peractam peccatorum pœnitentiam: quam etiam sententiam idem Hieronymus approbare videtur in commentario Ezechielis cap. 43. sed probabiliorem semper existimari sancti Augustini sententiam, qui in *Psalum* 126. & alibi sæpè, Salomonem reprobaturum à Deo fuisse scribit; quod Scriptura diuina sententiam eius grauissimè reprehendat, nec de pœnitentia aliquid vsquam addat. Si quis tamen priorem sententiam sequi malit, nihil impedio, cum vtraque sententia ad id, quod modò agimus, deseruiat. Atque hæcenus de Ecclesiaste.

SEPTIMA hæresis non dissimilis est superiori; vt enim Philastrius cap. 133. & Iacobus Christopolitanus loco notato scriptum reliquerunt, non desuerunt ex antiquis hæreticis, qui existimârunt, Canticum Cantorum non Spiritu Dei veri, sed Cupidinis afflatu scriptum esse, nihilque aliud eo Cantico comprehendi, quàm sermones amatorios Salomonis Regis, & vxoris eius, filia Pharaonis. Quocirca prophanium esse Canticum, eaque de causa nullum in toto libro Dei nomen inueniri: quod idem *Castalioni* tribuit Beza, præfatione in Iosue.

At si sponsa illa, quæ his carminibus tantoperè celebratur, filia Pharaonis, id est, potentissimi Regis esset, quàm multa ineptissimè à sapientissimo homine dicerentur? An illud Cant. 1. in filiam Regis conuenire potest; Filij matris meæ pugnauerunt contra me, posuerunt me custodem in vineis: Vineam meam non custodiui? Num etiam illud ibidem; Abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hædos tuos? Quid illud ex cap. 5. Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem, percusserunt me, & vulnerauerunt me? Quid item illud ex capite octauo: Quis mihi det te fratrem meum sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deosculer te? Quis credat filiam Regis Ægypti, vel mulierem rusticanam, vel sororem Salomonis esse, vel à custodibus murorum vulnerari potuisse.



At eadem, quæ alicubi vt rusticana describitur, alibi filia Principis appellatur; Quàm pulchri, inquit capite septimo, sunt gressus tui in calceamentis filia Principis? Et rursus, quæ cap. 5. vulnerata dicitur à murorum custodibus, eadem cap. 6. terribilis introducitur, vt castrorum acies ordinata. Nimirum hæc est prudētia Spiritus sancti; vt explicaret Deus benevolentiam suam in genus humanum, & quàm ardenti caritate per mysterium Incarnationis Ecclesiam, quasi sponsam aliquam, sibi Christus copulauerit, multò antè cani voluit carmen nuptiale.

Vt autem nulla daretur occasio suspicandi, vel filiam Pharaonis, vel aliam certam fœminam, isto carmine laudari, ea de sponsa sua scribi voluit, quæ nulli vni mulieri aptari possent.

Qua etiam ratione factum esse credimus, vt cùm sponsæ forma commendatur, & quasi coloribus suis depingitur, ea dicantur, quæ aptissimè quidem in Ecclesiam conueniunt, fœminam verò aliquam dedecorare potius quàm ornare possint. Quæ namque esset species eius mulieris, cuius caput esset vastum, vt Carmelus; nasus, vt turris; oculi, vt piscinæ; dentes vt greges ouium detonsarum; ipsa verò tota nigra, vt tabernacula Cedar?

Neque verò illud alienum est, quod ex decem nominibus Dei, quæ passim occurrunt in diuinis libris Testamenti veteris, quæque breuiter explicantur in epistola sancti Hieronymi ad Marcellam, quæ est numero 136. nullum in hoc spiritali epithalamio locum habet. Siquidem in reliquis libris Testamenti veteris, Deus, quòd ageret cum synagoga, id est, cum ancilla, identidem se Deum, Dominum, fortem, omnipotentem nominabat: in canticis verò amoris, vbi Dei Filius cum Ecclesia, id est, sponsus cum sponsa colloquitur, meritò ea nomina prætermittit, quæ ad incutiendum terrorem accommodata erant; & solum se sponsum, patrem, amicum, amantem, atque amatum appellat; quæ nomina ad amorem fouendum, vel excitandum pertinent.

OCTAVA hæresis **Porphyrj** est, de quo ita scribit sanctus Hieronymus, præfatione commentariorum in Danielem: Contra Prophetam Danielem duodecimū librum scribit Porphyrus, nolens eum ab ipso, cuius inscriptus est no-



» mine, esse compositum, sed à quodam qui temporibus An-  
 » tiochi, qui appellatus est Epiphanes, fuerit in Iudæa: & non  
 » tam Danielem ventura dixisse, quàm illum narrasse præteri-  
 » ta. Denique quidquid vsque ad Antiochum dixerit, veram hi-  
 » storiam continere: si quid autem vltra opinatus sit, quia fu-  
 » tura nescierit, esse mentitum.

Ac, vt omittamus de libro Danielis diuinum Christi testi-  
 monium ex cap. 24. S. Matthæi, quod à Porphyrio non reci-  
 pitur, scribit Ioseph. lib. 11. antiq. cap. 8. Alexandro Magno ve-  
 nienti Hierosolymam, oblatum à sacerdotibus fuisse volu-  
 men Danielis, atque eum locum cap. 8. demonstratum, vbi a-  
 rietem ab hirco, id est, Regem Persarum à Rege Græcorum  
 deuictum ac profligatum iri, Daniel idem & prædicebat &  
 explanabat. Cùm autem Alexander Antiochum annis am-  
 plius centum & quinquaginta præcesserit, qua ratione fieri  
potest, vt is liber Antiochi tempore scriptus fuerit, qui tanto  
antè Alexandro demonstratus fuit? Quæ verò post Antiochi  
 ætatem in Daniele sequuntur vaticinia, ea non mendacia, vt  
 vult Porphyrius, sed oracula esse verissima, is demum intelli-  
 get, qui eos libros diligenter euoluet, quos S. Hieronymus  
 præfatione commentarij in Danielem legendos monet.

## CAPVT VI.

### *De hæreticis, qui libros Testamenti noui suprâ numeratos oppugnârunt.*

**N**ON A hæresis Euangeliorum libros in vniuersum  
ferè repudiat. Auctores huius erroris bifariam di-  
 uiduntur. Nonnulli enim in ea hæresi sunt, vt ne-  
 que ab Apostolis, neque ab aliis discipulis Domi-  
 ni scripta esse Euangelia arbitrentur, sed à quibusdam impo-  
 storibus, qui multa falsa veris admiscuerint, & tamen hæc sua  
 commenta pro scriptis Apostolicis venditauerint. Ita sensis-  
 se atque scripsisse Faustum Manichæum, auctor est S. Augu-  
 stinus lib. 32. contra Faustum, cap. 2. & lib. 33. cap. 3. Nonnulli  
 verò Euangelia quidem ab Apostolis scripta esse nõ negant,  
 sed ea tamen plurimis in locis, vel ipsa secum, vel cum veri-  
 tate



tate pugnare contendunt: propterea quod Apostoli partim ut homines interdum errauerint, partim studiosè magistri sui gloriam confictis narrationibus ornare non dubitauerint.

Atq; hæc sententia permultos habuit patronos. Primùm **Ethnicos**, teste Augustino 2. *Retract.* cap. 16. deinde **Iulianum** apostatam, teste Cyrillo lib. 10. in Iulianum; tum **Mahumetem**, Pseudopphetam, teste Ioanne Damasceno, lib. de centum hæresibus; deniq; etiam nostris temporibus **Othonem Brunfelsium**, teste Ioanne Cochlæo lib. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate, cap. 3. & 4.

Ac priorem quidem hæresim, quæ est Manichæorum, sanctus Augustinus lib. 32. contra Faustum, cap. 16. & 21. & lib. 33. cap. 7. duplici ratione confutat: Primùm, quòd Manichæi, cum ex Euangeliis errores suos confirmare nitantur, & tamen eadem Euangelia ab impostoribus quibusdam scripta esse contendant; ita sanè agere videantur, ac si quis testem suum prius dicat falsitate esse corruptum, & tunc demum eum producat ad testimonium.

Deinde, quoniam si ex tam clara tot seculorum sibi inuicem succedentium contestatione continua, non satis probatur Apostolorum esse eas literas, quas Apostolorum dicit & tenet Ecclesia, ab ipsis Apostolis propagata, & per omnes gentes longè lateque diffusa, omnium literarum atq; librorum fides pereat necesse sit. Siquidem Hippocratis libros, Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Varronis, aliorumque huiusmodi auctorum, vnde constat esse ipsorum? Vnde, si quis hoc neget, nec saltem refellitur, sed ridetur? nisi quia sic eos ab ipso eorum tempore usque ad hoc tempus successionis series commendauit, ut planè sit hac de re dubitare dementis.

Alteram deinde hæresim hisce argumentis idem Augustinus lib. 1. de consen. Euangel. cap. 7. & 8. non minus breuiter, quam acutè refellit: Primùm, si de Pythagora atque Socrate, qui nihil ipsi scriptum scripserunt, discipulis eorum scribentibus credimus; quæ causa est, cur Apostolis de magistro suo scribentibus non sit fides habenda? An illi fortassis quoniam sapientes erant, discipulos facere veraces potuerunt, non potuit veraces facere discipulos Christus, qui, ipsis etiam consentientibus, sapientia omnibus præstitit?



Deinde cum illi ipsi, qui falsa scripsisse Apostolos clamant, Christum sapientissimum hominem fuisse censeant, neque id aliunde, quam ex Apostolorum literis discere potuerint: An non satis perspicue conuincuntur, Apostolorum libris modò credere, modò non credere, non rationis iudicio, sed arbitrio voluntatis? Præterea si magistri gloriam discipuli nimis cupidè scriptis suis amplificare studuissent, debebant certè crucis ignominiam aut silentio regere, aut attingere quàm breuissimè; In reditu verò ab inferis, atque ascensione in cælum explicanda, orationem longissimam ponere. Quo igitur consilio Euangelistæ omnes, resurrectionem atque ascensionem vix commemorant: in exponendis vinculis, flagellis, cruce, contumeliis, dedecore, cruciatibus, quàm diutissimè immorantur? Nimirum non magistri laudes falsa narratione prosequi, sed Christi sermones, resque ab eo gestas simpliciter ac verè literis commendare propositum habuerunt.

DECIMA hæresis tres Euangelistas recipit, Matthæum, Marcum, Lucam, Ioannè, vt illis contrarium repudiat. Hanc hæresim sine nomine auctoris, Philastrius refert cap. 60. Sed Alogianorum, siue Alogorum dici posse, censet Epiphanius hæc. 51. quem sequitur S. Augustinus hæc. 30.

VNDECIMA hæresis solum Matthæum ex Euangelistis probat, auctorem huius hæresis Ebionem fuisse scribit Irenæus lib. 1. cap. 26. Vide etiam de hac re Epiphanium hæc. 30. & Eusebium lib. 3. hist. Eccles. cap. 21.

DVODECIMA hæresis, quæ est Cherinthi, eodem teste Irenæo lib. 3. cap. 11. solius Marci Euangelio vtitur.

DECIMATERTIA hæresis Marcionis est, vt Irenæus ibidem, & Tertullianus libro de præscript. aduersus hæreticos scriptum reliquerunt, & solum Lucam in pretio habet; quam nec integrum, sed mutilum & corruptum, vt ex Tertulliano lib. 4. contra Marcionem, & Epiphanio hæc. 42. planum est.

DECIMA QVARTA hæresis, Euangelistam nullum agnoscit, præter vnum Ioannem; cuius hæresis auctorem Valentinum ibidem Irenæus facit. Atque hanc hæresim vigere ac florere, vehementer optasse videtur Martinus Lutherus, tamen quoniam rem esse hoc tempore nimis difficilem intellexit,



tellexit, non nimium operæ ac laboris in eo ponendum esse putavit. Certè præfatione in nouum Testamentum, vt etiam Ioannes Cochlæus animaduertit in lib. de Scripturæ & Ecclesiæ auctoritate, cap. 3. & in Septicipite, cap. 5. abolendam esse dicit illam falsam opinionem, quòd sint tantum quatuor Euangelia. Itè Ioannis Euangelium esse vnicum, pulchrum, verum, ac principale Euangelium, aliisq; tribus longè ac latè præferendum, adeò vt etiam Pauli ac Petri epistolæ, longè præcedant tria illa Euangelia Matthæi, Marci, ac Lucæ.

Has quinque postremas hæreses veteres Patres vt refutarent, multis rationibus demonstrare conari sunt, non modò quatuor tantum esse libros Euangeliorum, verum etiam nec plures, nec pauciores confici debuisse. Vide Irenæum lib. 3. cap. 11. Tertullianum lib. 4. in Marcionem; Ambrosium præfat. commentar. in Lucam, & lib. 10. cap. 101. Eucherium lib. 1. in Gen. cap. 14. Hieronymum præfat. commentar. in Matth. Augustinum lib. 1. de consensu Euang. cap. 6. Gregorium homil. 4. in Ezech. Et sanè, vt rationes alias interim omittamus, quid significare credenda sunt quatuor illa animantia, quæ Ezechieli & Ioanni diuinitus ostensa sunt, Homo, Leo, Vitulus, Aquila, nisi quatuor Euangelistas, Matthæum, Marcum, Lucam & Ioannem? Id enim non solùm literis & vocibus populi vbique testantur, sed ipsi etiam parietes signis & imaginibus clamant.

QVINTA DECIMA hæresis librum Actorum Apostolorum è numero diuinorum voluminum detrahit. Auctores huius hæresis multos habemus, Cherinthum apud Philastrium cap. 36. Gerdonem apud Tertullianum de præscript. Tatianum apud Eusebium lib. 4. histor. cap. 29. Manichæum apud Augustinum lib. de vtilitate credendi, cap. 3.

SEXTA DECIMA hæresis Ebionitarum est, qui scripta omnia Pauli Apostoli reiiciunt, & ipsum Paulum Græcum atque apostatam vocant. testes sunt Irenæus lib. 1. cap. 26. & Epiphanius hæres. 30. eundem errorem Helcheseitis postmodum placuisse, scribit Eusebius in 6. lib. hist. Eccles. cap. 27.

SEPTIMA DECIMA hæresis, quæ est Marcionis, testibus Epiphanio, hæres. 42. ac Hieronymo, præfat. comment. epistolæ ad Titum, epistolæ ad Timotheum & Titum integras respuit: è ceteris, quod sibi videtur, spongia sua delet. Refellit

has



has tres hæreses accuratè Petrus Cluniacensis Abbas in epistola priore aduersus Henricianos & Petrobrusianos. Nec est operæpretium in re tam perspicua tempus terere.

POSTREMA eorum hæresis est, qui in ipsis B. Pauli epistolis, aliisque sacris ac diuinis libris, non omnia scripta esse volunt, dictante Spiritu sancto, sed aliqua interdum, sola prudentia & ratione humana duce. Quocirca totam epistolam ad Philemonem, vt more humano scriptam contempserunt. Laborabant olim hoc errore tum Anomœi apud Epiphanium hæresi 76. tum etiam alij quidam apud Hieronymum in cap. 5. Micheæ, & præfat. comment. epistolæ ad Philemonem, & apud Augustinum lib. 2. contra aduersarium legis & Prophetarum, cap. 2.

Nostro seculo Erasmus eandem hæresim renouauit: siquidem in annotationibus suis ad secundum & vicesimum septimum caput Matthæi, non obscure scripsit, non esse metendum, ne totius Scripturæ corruat auctoritas, si leuis aliquis error in ea deprehendatur, præsertim cum Euangelistas interdum memoria lapsos Augustinus concedat, lib. 3. de consensu Euang. cap. 7. & negari nullo modo posse videatur.

Refellunt hanc hæresim Epiphanius, Hieronymus & Augustinus locis paulò antè notatis. Quia verò S. Augustini testimonio Erasmus abutitur, operæpretium erit, vt huius vnius doctoris verba in medium adferamus. Sic igitur loquitur S. Augustinus lib. 2. de consensu Euang. cap. 12. *Omniem autem falsitatem abesse ab Euangelistis decet, non solum eam, qua mentiendo promitur, sed etiam eam, qua obliuiscendo.* Non igitur, vt vult Erasmus, errorem ex memoriæ lapsu, Euangelistæ tribuit Augustinus.

Rursum in epist. 8. ad S. Hieronymum: *Admisso, inquit, in tantum auctoritatis fastigium aliquo mendacio, nulla particula horum librorum manebit, qua non possit in dubium reuocari.* Quæ ratio Augustini firmissima est; si enim erratum aliquod in Scripturis, siue imperitia, siue obliuione, siue alia quacunque humana imbecillitate ab auctore committi potuit, quicumque locus proferatur, de eo quæstio esse poterit, an in eo scribendo auctor non dormitauerit.

Quid igitur, inquires, sibi voluit Augustinus, cum in 3. lib. de consensu Euangel. cap. 7. quòd apud Matth. legatur Hieremias

ias



mias pro Zacharia, nominis errorem tribuit lapsui memoria? Respondeo, non legisse me apud Augustinum errorem, vel lapsum, vt Erasmus dicit, sed à Spiritu sancto mirabiliter gubernatam mentem Euangelistæ, sine errore & sine lapsu. Id vnum Augustinus dicit, scribenti Euangelistæ, diuina prouidentia vnus Prophetæ nomen pro alio occurrisse; in quo si lapsus aut error fuit, certè Spiritus sancti fuit. Spiritum sanctum verò labi, aut errare posse, nemo sanæ mentis vnquam dixit. Sed verba ipsa S. Augustini audiamus.

*Quid, inquit, intelligendum est, nisi hoc actum esse secretiori consilio prouidentia Dei, qua mentes Euangelistarum sunt gubernata? Potuit enim fieri, vt animo Matthæi Euangelium conscribentis, pro Zacharia Hieremias occurreret, vt fieri solet: quod tamen sine ulla dubitatione emendaret, saltem ab aliis admonitus, qui ipso adhuc in carne viuente hoc legere potuerant, nisi cogitaret recordationi suæ, quæ sancto Spiritu regebatur, non frustra occurrisse aliud pro alio nomen Prophetæ, nisi quia ita Dominus hoc scribi constituit. Cur autem ita constituerit Dominus, prima illa causa vtilissima debet facillimè cogitari, etiam sic esse insinuatam, ita omnes sanctos Prophetas vno Spiritu locutos, mirabili inter se consensione consistare, vt hoc multò amplius sit, quàm si omnia Prophetarum vno vnius ore dicerentur. Et ideo indubitanter accipi debere, quacunque per eos Spiritus sanctus dixit, Et singula esse omnium, Et omnia singulorum. Cum igitur Et quæ dicta sunt per Hieremiam, tam sint Zachariæ quàm Hieremiæ, Et quæ dicta sunt per Zachariam, tam sint Hieremiæ quàm Zachariæ: quid opus erat vt emendaret Matthæus, cum aliud pro alio sibi nomen occurrens, à se scriptum relegisset, ac non potius sequens auctoritatem Spiritus sancti, à quo mentem suam regi plus nobis ille vtrique sentiebat, ita hoc scriptum relinqueret, sicut eum admonendo constituerat ei Dominus? ad informandos nos, tantam verborum suorum inter Prophetas esse concordiam, vt non absurdè, immò congruentissimè etiam Hieremiæ deputarem, quod per Zachariam dictum reperiremus.*

Argumenta quæ Melchior Canus lib. 2. de locis Theolog. cap. 16. 17. 18. pro hac hæresi adducit & diluit, prætermittenda mihi esse putauit, tum quod ea apud nullum hæreticorum legerim, tum etiam quod ab ipso Cano facilè peti possint.



## CAPVT VII.

## De libro Esther.

**H**ACTENVS de primo ordine sacrorum librōrum disputatum est: nunc de libris singulis secundi ordinis, de quibus maior difficultas est, seorsim differemus. Ac primus se offert liber Esther, quem librum tres grauiissimi scriptores extra Canonem posuerunt. **Melito Asianus** apud Eusebium lib.4. hist. cap. 26. **Athanasius** in Synopsi, & **Gregorius Nazianzenus** in eo carmine, quod scripsit de genuinis Scripturis. Non defuerunt etiam, qui librum quidem Esther inter sacros libros numerandum censuerint, septem verò postrema capita, quòd in Hebraicis textibus non habeantur, eius libri vera membra esse negauerint, & tanquam adulterina atque aliena, à reliquo corpore rescanda putauerint. In qua sententia fuisse B. Hieronymum, ex eius præfatione colligitur. Sequuti S. Hieronymum sunt, non modò ante Concilium Tridentinū **Nicolaus Lyranus**, **Dionysius Carthusianus**, **Hugo & Thomas** de Vio Cardinales, in commentariis huius libri, verum etiam post Concilium **Sixtus Senensis** in lib. 1. & 8. Bibliothecæ sanctæ.

At librum hunc sacrum & diuinum esse, satis certè probant omnia illa Pontificum & Conciliorum decreta; necnon tam multa Patrum Hebræorum, Græcorum & Latinorum testimonia, quæ suprà in quarto huius libri capite annotauimus. Nam si Melitonem, Athanasium & Gregorium detahas, reliqui omnes de libri huius diuina auctoritate consentiunt. Quod verò attinet ad ea capita, quæ in Hebraicis codicibus non habentur, ea quoque ad sacrum canonem pertinere, his rationibus confirmamus.

Primùm enim negari non potest, quin vetera Concilia **Laodicænum** cap. 59. & **Carthaginense III.** can. 47. veteresq; Patres Græci, **Origenes** in 1. Psal. **Eusebius** lib. 4. hist. cap. 25. **Cyrillus** catech. 4. & **Damasceus** lib. 4. cap. 18. necnon Patres Latini, **Hilarius** in 1. Psal. **Innocentius** epist. 3. **Ruffinus** in simbolo, & **Augustinus** lib. 2. doct. Christ. cap. 8. cùm inter sacros libros volumen Esther numerant, de eo volumine esse locutos, qui tum ipsi, tum Ecclesia vniuersa eo tempore vtebatur. Vtebatur autem eo tempore vniuersa Ecclesia libris sacris,

iuxta



iuxta eam editionem, quam S. Hieronymus præfatione in librum Esther, & sæpe alibi, vulgatam appellare solet, quæ, ut ipse ait, Græcorum lingua & literis continetur; in qua editione septem illa capita libri Esther, de quibus nunc agimus, non defuisse, testes sunt in primis ipsi Græci textus, qui nomine septuaginta duorum interpretum circumferuntur: testis quoque est S. Athanasius in Synopsi, ubi summam, & primas sententias singulorum librorum adscribit: testis denique est S. Hieronymus, qui in sua translatione aliquot locis admonet, septem ista capita in Hebræis textibus non haberi, sed ex vulgata editione à se esse deprompta. Quare si Concilia, & Patres librum Esther, qualem ipsi legere consueverant, in sacrum Canonem retulerunt: certè librum integrum, atque his septem adiunctis capitibus, retulerunt.

Quid, quod Patres non modò librum ipsum inter sacros numerant, sed etiam ex postremis septem capitibus non raro testimonia petunt? Vide Chrysostomum hom. 3. ad populum Antiochenum, & Augustinum epistol. 199. ad Ediciam. Quid, quod Origenes in epistol. ad Iulium Africanum, hanc ipsam partem libri Esther, quæ in Hebræorum voluminibus non habetur, sacram & canonicam esse demonstrat? *In libro, inquit, Esther, neque Mardochai, neque Esther preces, quæ legentes possunt adificare, habentur apud Hebræos, sed neq; epistola, neq; qua ab Aman scripta est de euerfione gentis Iudeorum, neque Mardochai ex nomine Regis Artaxerxis gentem à morte liberans. Apud septuaginta autem & Theodotionem ea sunt. Et infra: Vide ergo, ne imprudentes, & inscientes abrogemus exemplaria, quæ habentur passim in Ecclesiis, & legem statuamus fraternitati, ut deponant quidem sacros, qui apud eos feruntur libros, assententur autè Hebræis, & persuadeant, ut nos puris impertiant, & qui nihil habeant figmenti. An non prouidentia in sanctis Scripturis dedit omnibus Christi Ecclesiis adificationem? non curam gessit eorum, qui empti sunt pretio, pro quibus Christus est mortuus?*

Accedit postremò decretū Tridentini Concilij, sess. 4. quo libri omnes in ipso decreto paulò antè numerati, cum omnibus suis partibus approbantur, prout in Ecclesia legi consueuerunt, & in Latina vulgata editione habentur. cuius Concilij auctoritas, quamuis apud hereticos nulla sit, apud Sixtum

tamen



tamen ceterosque Catholicos maxima atque antiquissima est.

Sed Concilium, inquit Sixtus lib. i. de veris librorum partibus loquitur, non de additamentis, qualia sunt postrema capita libri Esther. Atqui si ista Sixti responsio vera esset, multæ aliæ partes sacrorum librorum, Danielis, Marci, Lucæ, Iohannis, apud Catholicos in discrimen vocarentur. Quid enim haberet Sixtus quod diceret, si ei ad eas partes diuinorum voluminum conseruandas, Concilij decretum, quasi murum quendam obiicienti, responderetur ab aduersariis, Concilium de veris partibus esse loquutum, ea verò additamenta esse, non partes?

Deinde quis ambigere poterat, certis libris à Concilio approbatis, omnes etiam veras partes eorum librorum esse approbatas? Quorsum igitur addit Concilium illa verba (cum omnibus suis partibus) nisi vt omnes intelligant, eas etiam partes, de quibus aliquando controuersia fuerat, ad sacrorum librorum Canonem pertinere?

Denique Tridentinum Concilium sententiam suam sequentibus verbis ita luculenter explicuit, vt nullus omnino tergiuersationi locus sit relictus. Cùm enim dixisset; Si qui autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus; adiunxit continuò, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt. Quis autem nescit, feria quarta post Dominicam secundam quadragesimæ, publicè in Ecclesia, inter ipsa sacrorum solemnia, lectionem decantari ex 13. cap. Esther? Et rursum ex eodem capite lectionem pronuncitari in ea Missa, que legi solet aduersus Paganos? Ac demum orationem Esther recitari ex cap. 14. eiusdem libri in Dominica 22. post Pentecosten, Euangelio ac symbolo decantato? Sed operæ pretium erit iam aduersariorum argumenta diluere.

Aiunt primò, cùm liber Esther Hebraico sermone scriptus sit, septem ista capita, quæ apud Hebræos non habentur, sine dubio censerì debere supposititia. Respondemus cum Origene loco notato, probabile esse, aliquando ista etiam capita in textu Hebraico fuisse, deinde casu aliquo excidisse. Certè Iosephus lib. 11. antiquit. cap. 6. dum historiam Esther enarrat, duas epistolas Assueri, & orationem Mardochei non prætermittit: cùm tamen nihil horum nunc in Hebræorum codicibus



bus habeatur: neque credibile est, à Iosepho hæc esse conficta, cum ipse idem lib. 10. cap. 12. de se ista loquatur: *In ipso, inquit, historia mea principio propter eos, qui questionem faciunt, aut in aliquo culpam nituntur, astruxi dicens, translaturum me libros Hebraicos in eloquium Græcum: Et hos volentibus aperire, neque aducere me aliquid seorsum, neque subtrahere me promittens.*

Potest etiam responderi, primum libri huius auctorem, qui Hebraicè historiam Esther scribendam suscepit, summam tantum historię conscripsisse: deinde alio tempore scriptam fuisse historiam eandem ab aliquo alio copiosius, & translata in linguam Græcam à Lisimacho, regnante in Ægypto Ptolomæo Epiphane & Cleopatra, ut indicatur in hoc ipso libro ca. 11. Porro prioris auctoris librum ipsum Hebraicum, posterioris autem non ipsum librum, sed solum translationem ad nos peruenisse.

SECUNDO obiiciunt, non cohærere postrema ista capita cum superioribus. Nam cap. 2. narrantur insidiæ duorum Eunuchorum, & detectio earundem industria Mardochei. Deinde rursus eadem narrantur cap. 11. & 12. sed priori loco dicuntur insidiæ factæ fuisse anno septimo Assueri; & cap. 6. additur, nihil omnino mercedis accepisse Mardocheum, qui eas patefecerat: in loco autem posteriore dicuntur factæ anno secundo Assueri, & additur, datis pro delatione muneribus.

Respondeo, septem illa capita libri Esther, quæ sunt postrema in editione Latina vulgata, non esse reuera postrema, sed quædam eorum pertinere ad initium libri, ut cap. 11. & 12. Quædam ad medium, ut cap. 13. 14. 15. 16. Quædam ad finem, ut cap. 10. quod perspicuum est, tum ex Græcis codicibus, ubi omnia suo ordine collocata sunt; tum ex annotatione S. Hieronymi inserta cap. 10. & 11. & seq. huius libri in Bibliis Latinis. Patitur autem Ecclesia ea capita simul ad finem libri permanere, ubi ea S. Hieronymus collocauit, ut intelligamus, quid huius libri sit, & quid etiam non sit in codicibus Hebræorum.

Narratio igitur insidiarum, quæ habetur cap. 12. in Latinis Bibliis, ad initium libri pertinet, atque ibi narrantur insidiæ per anticipationem; quæ rursus narrantur postea suo

F loco



loco cap. 2. Factę sunt autem anno septimo, vt habetur cap. 2. non autem anno secundo, vt videtur colligi ex cap. 11. siquidem illa verba cap. 11. anno secundo regnante Artaxerxe, &c. non debent extendi vsque ad narrationem insidiarum, sed solum ad ea, quę dicuntur in ipso cap. 11. id est, ad somnium, quod Mardocheus vidit antequam Esther Assuero coniungeretur.

Quod verò obiiciebatur de mercede delationis, non habet difficultatem. Nam etsi non habuerat Mardocheus mercedem pro delatione, quando Rex iussit regei sibi annales, vt dicitur cap. 6. tamen habuit postea amplissimam mercedem, quę describitur in eodem 6. cap. & ea significatur cap. 12. per illa verba, Datis pro delatione muneribus.

Dices fortasse, si ista narratur per anticipationem, cur in Gręcis textibus sequitur; Et factum est post hæc in diebus Artaxerxis, &c. narratur enim conuiuium Regis Assueri factum anno tertio regni eius, & indicat Scriptura, id factum esse post detectionem insidiarum, quas supra diximus anno septimo factas esse. Respondemus, illud (post hæc) non referri ad ea, quę narrata sunt per anticipationem, sed ad somnium Mardochei, quod suo loco narratum fuerat.

Obiiciunt TERTIO, pugnare ista capita postrema cum aliis partibus huius libri, totumque librum suspectum reddere. Siquidem in epistola Assueri, quę habetur cap. 16. dicitur Aman gente atque animo Macedo fuisse, Persarumque imperium ad Macedones transferre voluisse. Ex quibus verbis colligitur, historiam Esther incidisse in vltima temporum Regum Persarum. Nec enim timere potuit Assuerus, ne regnum Persarum ad Macedones transferretur; nisi esset iam illud regnum alicuius nominis. Fuit autem regnum Macedonum obscurissimum vsque ad tempora Philippi patris Alexandri Magni, vt Iustinus testatur ad finem libri sexti, nec initio regni Philippi, sed anno vicesimo primùm coeperunt vires eius regni suspectę esse Persis, vt Diodorus refert lib. 16. Incidit autem annus Philippi vicesimus in annum 23. Regis Artaxerxis Ochi, vt ex Chronico Eusebij cognosci potest. At qui nullo modo fieri potest, vt post annum vicesimum tertium Ochi, contigerit historia Esther. quæro enim, quis fuit Rex ille Persarum, qui habuit Esther vxorem? Ochusne? At hæc



hæc historia non post annum XXIII. sed anno XII. regni Assueri completa est, vt habetur in libro Esther, cap. 3. Num Arses Ochi successor? At ille solis quatuor annis regnavit; quæ ratione nec Darius Arsis successor, & postremus Persarum Rex, maritus Esther esse potuit; quippe qui sex tantum annis regno potitus est.

Adde, quod si ad finem regni Persarum pertineret historia Esther, superuixisset Mardocheus ferè ad trecentos annos. Fuit enim Mardocheus translatus cum Iechonia ex Hierusalem in Babylonem à Nabuchodonosor Rege Chaldæorum, Esther 2. & 11. & certè habuit tunc aliquot annos: deinde mansit in captiuitate annis LXX. Superuixisset postea ab initio regni Cyri, vsque ad finem Ochi; qui sunt anni ducenti & viginti. Coniunge annos LXX. cum annis CC. XX. & adde adhuc aliquot alios, quos egit ante captiuitatem, & inuenies ferè CCC. annos. & augetur difficultas etiam propter Esther: nam cum ipsa fuerit neptis Mardochei, iuxta Hieronymi versionem; aut patruelis, iuxta Hebraicos & Græcos codices, vel fuit æqualis Mardocheo, vel non multò iunior; & quando etiam fuisset centum annis posterior, habuisset saltem vitæ annos ducentos, cum ad nuptias Assueri peruenit. Quis autem credat anum ducentorum annorum esse illam formosissimam virginem, quam Rex Persarum præ omnibus mulieribus adamauit?

Respondemus, multas esse de tempore, quo vixit Esther, scriptorum sententias; & quamquam non sunt omnes æquè probabiles, tamen nulla est tam improbabilis, vt si eam sequamur, propositam obiectionem diluere non possimus.

ALIQVI igitur historiam Esther ante solutionem captiuitatis Babylonicæ constituunt, voluntque Assuerum Darij Medi patrem, cuius fit mentio Danielis nono, eum esse qui Esther duxit vxorem. Quæ opinio placuisse videtur Melchiori Cano libro II. de locis, cap. 6. & Gerardo Mercatori in Chronologia; qui auctores ad illam obiectionem de Aman, qui transferre voluit imperium Persarum ad Macedones, responderent: non ideo hoc voluisse Aman, quod iam tum regnum Macedonum ita floreret, vt cum Persis de imperio orbis terræ contenderet; sed contra potius, quia cum ipse gente Macedo esset, voluit gentem suam, per ea tempora obscu-



ram, illustrissimam reddere, translato ad se & suos nobilissimo imperio.

Est tamen improbabilis hæc sententia; Primò, quia maritus Esther passim dicitur Artaxerxes, quod nomen Medis non conuenit, cum sit proprium Regum Persarum.

Secundò, quia maritus Esther regnabat ab India vsque ad Æthiopiam, Esther 1. Nunquam autem Medi tam amplum imperium possederunt. Loquimur autem de temporibus regni Medorum ante Cyri Monarchiam. tamen enim eo tempore maius esset Medorum, quam Persarum regnum, vt sanctus Hieronymus testatur in caput quintum Danielis: Non tamen erat regnum illud Medorum tam amplum, quam postea fuit Monarchia Persarum, siue regnum Assueri mariti Esther.

Tertiò, quia maritus Esther se, & Persam, & Persarum Regem disertè vocat, Esther vlt. At Assuerus, de quo agitur Daniel. 9. de femine Medorum erat.

Quartò, quia maritus Esther regnum suum à Deo Hebræorum recognoscit, Esther vlt. Nusquam autem legimus Medos coluisse Deum Iudæorum: de Cyro verò & posteris eius id legimus. Nam 2. Paralipom. vlt. & in 1. Esdr. 1. Cyrus dicitur Omnia regna mundi dedit mihi Deus cœli, & ipse iussit, vt ædificarem domum in Hierusalem: & 1. Esdr. 6. & 7. leguntur epistolæ Darij & Artaxerxis, Regum Persarum, quibus Deum Iudæorum hi Reges agnoscunt, & sacrificari pro se ac regno suo iubent.

Quintò, quia maritus Esther Susis regiam suam habebat, Esther 1. At Susa non erat Medorum regia, sed Persarum, vt scribunt Solinus cap. 58. Diodorus lib. 11. & Plutarchus in Artaxerxe; Neq; his repugnant Iustinus li. 1. & Q. Curtius lib. 4. qui regiam Persarum scribunt fuisse Persopolim. Nam vt refert Strabo lib. 15. & Persopolis & Susa, regiarum vrbes Persarum erant. Sed Persopolis ideo regia dicebatur, quod apud eam gazæ & sepulcra Regum essent; Susa verò quod in ea Reges ipsi morarentur. Susis autem sedem suam Cyrus constituit, quòd cum ea ciuitas sita esset in finibus Assyriæ, Persis & Mediæ, commodissimè poterat inde vniuersum imperium defendi & regi. Non igitur Assuerus maritus Esther Medus aliquis fuit, sed Persa.



ALIORVM opinio est, maritum Esther non alium esse posse, quàm Cambysem, qui etiam Assuerus dicitur, primo Esdr. 4. Quæ sententia Iudæorum est in ea Chronologia, quæ סדר עולם. id est, ordo seculi inscribitur. & eandem sequitur Gilbertus Genebrardus in sua Chronologia.

Porro Iudæi, tres tantum numerant Reges Persarum, Cyrum, Assuerum & Darium, qui à Magno Alexandro victus fuit. quocirca nulla eis quæstio remanet de ætate Mardochei & Esther, vel de Aman & regno Macedonia. Tres autem tantum fuisse Reges Persarum, duobus testimoniis Scripturarum probant. Vnum est Danielis II. vbi Daniel posteaquam dixerat tres Reges futuros fuisse in Perside post Darium Medum, continuo subiungit de Alexandro; Surget verò Rex fortis, & dominabitur, &c. Alterum est in 2. lib. Esdr. cap. 12. vbi enumerat Nehemias magnos sacerdotes à Iosue filio Iosedech vsque ad Iaddum, quem constat temporibus Alexandri Magni sacerdotio functum. Ex quo sequi videtur, vt pauci admodum fuerint Reges Persarum, cum Nehemias, qui tempore Cyri primi Regis vir maturus erat, tempora Alexandri Magni attigerit, qui Persarum Monarchiam destruxit.

Sed hæc Iudæorum opinio nullo modo nobis probari potest. Nam Assuerus maritus Esther supra duodecim annos regnavit, Esther 3. Cambyfes autem non vixit in regno nisi annos septem, & menses quinque, iuxta Herodotum lib. 3. vel annos tantum sex, si Iosepho Hebræo credimus, lib. II. antiquitat. cap. 2. quibus omnes alij scriptores assentiuntur. Nec possunt Iudæi dicere, multos præterea annos Cambysem regnasse cum patre suo Cyro, cum ipsum Cyrum tribus tantum annis regnasse iidem Iudæi velint.

Deinde Cambyfes toto tempore imperij sui Iudæos odio prosequutus est, nec vnquam permisit templum ædificari Hierosolymæ; vt aperte colligitur ex lib. I. Esdræ cap. 4. Quis igitur credat Cambysem illum Assuerum esse, qui post mortem Aman Iudæorum amantissimus fuit? Quid, quod Assuerus noster in libro Esther cap. vlt. indicat, se longo interuallo distare à temporibus Cyri, cum dicit, beneficio Dei cæli datum fuisse regnum maioribus suis, atque vsq; ad sua tempora conseruatum. quæ certè in Cambysem non conueniunt, qui Cyro proximus fuit.



Neque fundamentum Hebræorum de tribus Persarum Regibus solidum est, cum non solum omnes omnino historici Græci & Latini contradicant, & ipse etiam Iosephus natione ac religione Hebræus; sed etiam Daniel atque Esdras. Nam Danielis cap. II. post illa verba; Ecce adhuc tres Reges stabunt in Perside; sequitur: Et quartus ditabitur opibus nimis super omnes; & cum inualuerit diuitiis suis, concitabit omnes aduersus regnum Græcorum. Quibus verbis aperte describitur Xerxes, qui cum innumerabili exercitu venit in Græciam.

In lib. autem I. Esdræ cap. 4. fit mentio Cyri, qui templum extrui iussit; Assueri, seu Artaxerxis, qui id ipsum prohibuit; & Darij, qui iterum imperauit, ut templum ædificaretur. deinde ca. 6. post Darium ponitur alius Artaxerxes, qui etiam nominatur in lib. 2. Esdræ cap. 2. Cur autem Daniel post Xerxem continuè transeat ad Alexandrum Magnum, ratio est, ut scribit in eum locum S. Hieronymus, quia Daniel non proposuerat historiam Regum texere, sed predicere regnorum mutationes. Numerauit igitur Reges Persarum vsq; ad Xerxem, qui bellum gessit aduersus Græcos, ut indicaret, inde postea natam esse occasionem, ut Græci armarentur in Persas, eosq; tandem Alexandro duce, imperio spoliarent.

Alterum illud argumentum de numero Pontificum, diluit Beda lib. 3. in Esdr. cap. 32. vbi docet Nehemiam enumerasse genealogiam Iosue Pontificis vsque ad Iaddum, quia Iaddi infantiam attingit. Nam, ut habemus in 2. lib. Esdræ cap. vlt. tempore Nehemiæ summus Pontifex erat Eliasib nepos Iosue, & proauus Iaddi, qui tempore Alexandri iam senex pontificatum gerebat: inter finem Artaxerxis Longimani, cuius pincerna erat Nehemias, & initium Alexandri, sunt anni nonaginta quinque. Fieri igitur optimè potuit, ut Iaddus, qui tempore Alexandri senex erat, tempore Nehemiæ infans esset.

Alia sententia aliorum est, maritum Esther esse Darium Hytaspis, qui Cambyfi successit. Quæ sententia Ioannis Carionis est in Chronico, & Ioannis Benedicti in annotationibus marginalibus ad librum Esther; & quamquam superioribus duabus probabilior est; mihi tamen ob illa ipsa argumenta, quæ ipsi pro se adferunt, reicienda videtur.

Dicunt,



Dicunt, existimare se Darium Hyftaspis esse Assuerum nostrum, tum quia duas vxores habuit, Atossam & Artystonam; tum etiam quia morabatur in vrbe Susa: quæ duo referuntur de Assuero nostro in libro Esther. At Herodotus lib. 3. docet, tam Atossam quàm Artystonam vxores Darij, filias Cyri fuisse; quod certè nostræ Esther non conuenit. incoluisse autem Susam non est proprium Darij, sed commune Regibus Persarum, vt supra docuimus ex Strabone.

ALIA sententia, & quidem valde celebris, **Artaxerxem Mnemonem** maritum Esther facit; ita Eusebius docet in Chronico, quem Beda in lib. de sex ætatibus, & permulti alij scriptores sequuntur.

Sed aduersus hanc sententiam duo sunt non leuia argumenta. Primum, scribit Iosephus in i. lib. contra Appionem, non haberi apud Hebræos in canone sacrorum librorum, eos libros, qui post tempora Artaxerxis Longimani scripti sunt. Siquidem librorum sacrorum canonem Esdras composuit, cuius vita non extenditur vltra tempora Longimani: at liber Esther semper in canone Hebræorum fuit, vt ex eodem Iosepho in lib. ii. antiquit. cap. 6. & in eodem lib. i. contra Appionem colligitur: non igitur historia huius libri ad tempora Mnemonis referenda est.

Deinde Artaxerxis Mnemonis vitam diligenter scripsit Plutarchus, qui tamen ne innuit quidem aliquid eorum, quæ habentur in lib. Esther, quin potius contrarium inde colligitur. Narrat enim Plutarchus, Artaxerxem Mnemonem duas coniuges habuisse, Statiram & Atossam. neutra autem esse potest Vasthi aut Esther, quæ vxores Assucri nostri fuerunt. Nam Vasthi repudiata fuit, Esther i. Statira autem veneficio interfecta, dum adhuc Regina esset, & cum ingenti Regis dolore. Atossa verò repudiata nunquam fuit, sed vixit cum Artaxerxe vsque ad eius mortem. Iam verò Esther Hebræa erat genere, & in matrimonium accepta ab Artaxerxe anno septimo regni eius, Esther 2. Atossa autem non Hebræa, sed Persica, & ipsius Artaxerxis filia erat: Statira verò non anno septimo regni assumpta, sed antequam regnare inciperet Artaxerxes, ab eo ducta fuerat.

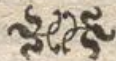
EST IGITUR postrema sententia, eaque meo quidem iudicio maximè probabilis, Iosephi lib. ii. cap. 6. necnon Sul-



pitij lib. 2. sacrae historiae, & Nicephori Constantinopolitani in Chronico, multorum aliorum, quos sine nomine refert Eusebius in Chronico, qui docent, Astuerum maritum Esther non alium esse posse, quam Artaxerxem, qui dictus est Longimanus. quam sententiam nos etiam sequimur, tum quod argumenta, quibus alias sententias refutauimus, aduersus hanc sententiam nihil efficiant, tum etiam quia si cui fides habenda est in hac historia, maximè Iosepho, qui & Hebraeus, & sacerdos, & peritissimus rerum Hebraicarum erat. Verisimile etiam est Nehemiam Hebraeum idcirco pincernam tanti Regis esse potuisse, quia & Regina Esther Hebraea, & praefectus palatij Mardocheus Hebraeus erat.

At, inquiunt, si Mardocheus cum Rege Ioachim translatus fuit ex Hierusalem in Babylonem: quomodo fieri potest, ut vsque ad tempus Artaxerxis Longimani superuixerit? Respondeo, non esse id omnino incredibile; sunt enim ab initio captiuitatis Babylonicæ vsque ad Longimanum anni circiter C. LXV. Non est autem incredibile eo tempore Mardocheum superasse annum C. LXV. quando diu postea S Paulus Eremita annum attigit C. XV. sancto Hieronymo teste, & nos ipsi viderimus senem annorum C. V. ita robustum & vegetum, ut multos adhuc annos superuicturus esse videretur.

Deinde, quod Scriptura dicit, Mardocheum translatum fuisse in Babylonem cum Rege Ioachim: rectè intelligi potest, etiam si nondum natus fuisset Mardocheus. Siquidem transferri potuit, non in se, sed in parentibus, aut maioribus suis, quemadmodum Zorobabel & Iosue dicuntur rediisse in Hierusalem ex captiuitate, quam transtulerat Nabuchodonosor, 2. Esdr. 7. & tamen Zorobabel natus est in ipsa captiuitate, Matth. 1. & idem verisimile est, de Iosue filio Iosedech. Et Gen. 1. 46. ac Deuteron. 10. legimus, intrasse in Ægyptum cum Iacob septuaginta animas, in quo numero comprehenduntur duo filij Ioseph, qui nati erant in Ægypto, nec alia ratione dici possunt in Ægyptum esse ingressi, nisi quia Ioseph, in cuius lumbis ipsi erant, in Ægyptum intrauerat.





## CAPVT. VIII.

## De libro Baruch.

**D**E LIBRO Baruch controuersia fuit, & est, tum quia non inuenitur in Hebræis codicibus, tum etiam quia nec Concilia antiqua, neque Pontifices, neque Patres, quos supra citauimus, qui catalogum librorum sacrorum texunt, huius Prophetæ, disertis verbis meminerunt. Itaque propterea ex Catholicis Ioannes **Driedo** hunc librum negat esse canonicum. lib. 1. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, cap. vlt. ad argumentum vltimum, ex hæreticis Ioannes Caluinus lib. 3. instit. cap. 20. §. 8. & **Kemnitius** in examine quartæ sessionis Cōcilij Tridentini.

Ceterum nobis contrarium persuadet Ecclesiæ Catholice auctoritas, quæ in Concil. Trident. sess. 4. Prophetam Baruch inter sacros libros numerat: & in profesto Pentecostes palam lectionem ex libro Baruch, cum lectionibus aliorum sacrorum librorum legi iubet.

Nec desunt etiam veterum Patrum testimonia, quæ aduersariis opponamus. **CYPRIANVS** lib. 2. contra Iudæos, cap. 5. *Item apud Baruch, inquit, Hic est Deus noster, &c. & serm. de orat. Dominica citat epistolam Hieremiæ, quæ est vltimum caput Baruch: Per Hieremiam, inquit, Spiritus sanctus suggerit, & docet dicens, in sensu autem tibi debet adorari Deus.* **S. HILARIVS** præfat. comment. in Psalm. nominatim ponit in canone epistolam Hieremiæ. **B. CYRILLVS** lib. 10. in Iulianum, nominatim citat Baruch. **CLEMENS ALEXANDRINVS** lib. 2. pædagog. cap. 3. *Pulchrè, inquit, dicit alicubi diuina Scriptura, &c. citans caput tertium Baruch.* **B. AMBROSIVS** lib. 1. de fide, cap. 2. citans illa verba Baruch tertio; *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum: Vnum Deum, inquit, dicit Scriptura, &c. Et infra: Quid discutimus eum, de quo tantus Prophetæ dicit, Spiritus sanctus dicit, quod ad eum non possit alius æstimari?* **THEODORVS** totum hunc librum exponit, & in cap. 2. scribens, apertè vocat diuinam Scripturam. **EVSSEBIVS** lib. 6. demonstrat. Euang. cap. 19. citat cap. 3. Baruch. & postea, *Nihil oportet, inquit, addere diuinis Vocibus.*



Denique veteres passim allegant hunc librum sub nomine Hieremiæ, propterea quod Baruch notarius, & discipulus fuerit Hieremiæ, vt patet ex lib. Hieremiæ cap. 36. quæ causa fuit cur Concilia antiqua, & Patres non posuerint Baruch nominatim in canone, quia nimirum hunc librum partem esse iudicabant Hieremiæ vaticiniorum. Clemens Alexandrinus lib. 1. pedagogi, cap. 10. citat nomine Hieremiæ illud Baruch 3. *Audi Israël mandata Vita.* & illud Baruch 4. *Beati sumus Israël, quia qua Deo placent manifesta sunt nobis.* B. Ambrosius lib. 1. de pœnitentia, cap. 8. recitat nomine Hieremiæ quædam ex cap. 3. & quædam ex cap. 5. huius libri: & lib. 3. hexam. cap. 14. ponit alia ex cap. 4. S. Basilius lib. 4. in Euanomium, non procul à fine, & S. Ioannes Chrysostomus in oratione, quod Christus sit Deus, contra gentes, adducunt locum illum Baruch 3. hic est Deus noster, nomine Hieremiæ. S. Augustinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 33. eundem locum dicit ab aliquibus citari nomine Baruch, sed à pluribus nomine Hieremiæ. Denique eundem locum nomine Hieremiæ citant Sixtus Papa I. in epist. ad omnes fideles. Felix IV. in epist. ad Petrum Antiochenum, & Pelagius I. in epist. ad Vigilium.

Quæ cum ita sint, non poterit certè Baruch repudiari, nisi Hieremias etiam repudietur. Vt enim nulla fuit vnquam apud veteres controuersia de libro Hieremiæ, ita quoq; censendum est de libro Baruch, nullam apud eos controuersiam extitisse.

## CAPVT IX.

### *De quibusdam capitibus Danielis.*

**V**D AET teste B. Hieronymo præfatione in Daniellem, nihili faciunt hymnum trium puerorum, qui habetur cap. 3. Danielis, nec non Susannæ historiam, quæ habetur cap. 13. & historiam draconis quem Daniel interfecit, quæ habetur cap. 14. Pari ratione Porphyrius lib. 12. ex iis quindecim quos scripsit aduersus Christianos, eodem Hieronymo teste præfatione comment. in Daniele; nec non hæretici huius temporis, vt Kemnitius in examine 4. sess. Concil. Triden. & præipue Anabaptistæ in eodem versantur errore.

Nec



Nec solùm Hæretici, Pagani, & Iudæi, sed etiam ex Christianis Catholicis, olim Iulius Africanus historiam Susannæ tanquam adulterinam & neotericam repudiavit, teste Eusebio lib. 6. hist. cap. 23. Ex recentioribus, Ioan. Driedo lib. 1. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, cap. vlt. Ex semichristianis, Erasmus in scholiis super præfationem B. Hieronymi in Danielelem, idem senserunt.

At nihilominus certum est, has omnes partes Danielis verè esse canonicas. quod probatur primò ex Concilio Tridentino, & usu Ecclesiæ; quod argumentum apud Driedonem ceterosq; Catholicos magnam vim habere debet. Concilium sess. 4. iubet recipi libros sacros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt: Hymnus autem trium puerorum legitur cum in Missa in Sabbato quatuor temporum, tum omnibus diebus festis in precibus officij matutini: Historia Susannæ legitur tota in Missa in Sabbato ante Dominicam quartam quadragesimæ; denique historia draconis interfecti legitur in Missa feriæ tertiæ post Dominicam quintam quadragesimæ. Neq; solùm hoc tempore, sed etiam ante annos M. CC. legebantur in Ecclesia istæ omnes partes Danielis, vt Ruffinus testatur lib. 2. aduersus Hieronymum.

Probatum secundò testimoniis veterum. B. IGNATIVS in epist. ad Magnesianos citat historiam Susannæ ex cap. 13. Danielis. eandem citat TERTULLIANVS lib. de corona militis. B. CYPRIANVS in serm. de oratione Dominica, producit Hymnum trium puerorum, ac dicit Scripturam esse diuinã, in qua ille hymnus continetur. Idem in serm. de lapsis: *Loquitur*, inquit, *Scriptura diuina, &c.* citat verba eorundem puerorum in igne. Lib. 1. epist. 8. adducit historiam Susannæ; lib. 4. epist. 6. historiam draconis, & eandem lib. 3. epist. 1. lib. 1. epist. 4. Item serm. de oratione Dominica, & serm. de elemosyna citat historiam prandij Habacuch allati ad Danielelem. B. BASILIVS lib. de Spiritu sancto, cap. 30. EPIPHANIVS in ancorato, & B. IOANNES CHRYSOSTOMVS hom. 4. ad populum, citant hymnum, vel historiam trium puerorum; & serm. de tribus pueris, ac serm. de Susanna, qui habentur in fine primi tomi, easdem historias explicat, & diuinas vocat. THEODORETVS in commen. Danielis, etiam hymnũ trium pue-



puerorum cum ceteris partibus Prophetæ, eiusdem exponit. B. AMBROSIVS lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 7. tractans historiam Susannæ, apertè docet eam Scripturâ esse diuinam, vt sunt aliæ partes eiusdem Prophetæ.

B. AVGVSTINVS lib. de natura boni, cap. 16. probat contra Manichæos res corporeas esse bonas, ex hymno trium puerorum, vbi lux & tenebræ, &c. laudant Deum. Et epist. 122. ad Victorianum citat orationem Azariæ, quam fudit in fornace ignis ardentis. Et Tract. 36. in Ioannem adducit historiam Susannæ. ORIGENES studiosè defendit has partes Danielis, & præcipuè Susannæ historiam, canonicam Scripturam esse contendit, tum homil. 1. in Leuiticum, tum in epistola ad Iulium Africanum. B. ATHANASIVS in synopsi vbi ad Danielelem peruenit, & argumentum totius libri breuiter explicat, disertis verbis meminit Susannæ, hymni trium puerorû, & draconis interfecti: & apertè indicat hæc omnia ad corpus diuinæ Scripturæ pertinere.

Denique credibile est Concilia vetera, vt Laodicenum, & Carthaginense III. & priscos Patres qui Græca editione vtebantur, cùm Danielelem in numerum sanctarum Scripturarû retulerunt, de eo libro Danielis esse loquutos, qui in Græcis vulgatis codicibus habebatur. In Græcis autem vulgatis codicibus istæ omnes partes sine dubio habebantur, vt ex synopsi Athanasij, & commentario Theodoretî apertè colligitur, necnon ex præfatione Hieronymi in Danielelem, vbi testatur Ecclesiam Christi Danielelem legere ex editione Theodotianis, in qua editione hæc omnia habebantur.

Sed obiiciunt aduersarij, PRIMO, B. Hieronymi sententiam, qui cùm in præfatione Danielis, à se in Latinum conuersi, tum in præfat. comment. in Danielelem satis indicat, ista capita non esse alicuius auctoritatis. Respondet ipse Hieronymus in Apologia secunda contra Ruffinum, circa finem, se non quid sentiret explicuisse in prologis illis, sed quid Iudæi dicerent indicasse.

At Hieronymus etiam ibi vocat fabulas, historiam Susannæ & draconis. Respondeo, eum, cùm dicit fabulas, velle dicere historias, quas Iudæi fabulas vocant; addo etiam, interdum veteres nomine fabularum non res fictas, sed veras narrationes appellare. Quomodo Luc. vlt. *Et factum est dum fabula-*



*bularentur, & secum quærent, &c.* & Minutius felix initio dialogi, quem Octauium inscripsit, fabulam vocat veram quandam narrationem, nescio cuius navigationis. Clemens quoque Alexandrinus apud Eusebium lib. 3. hist. cap. 23. narraturus verissimam historiam S. Ioannis; Audi, inquit, fabulam non fabulam, &c. quasi dicat, audi fabulam, non tamen fictam & falsam, sed certam & veram.

SECVNDO obiiciunt, quod in historia Susannæ Daniel introducitur tāquam puer: *Suscit aut,* inquit, *Dominus Spiritum sanctum pueri iunioris.* at hoc non potest esse verum. nam suprà cap. 6. dicitur Daniel fuisse vnus ex primis satrapis regni Darij Medi, quo tempore certè non erat puer; quomodo ergo postea cap. 13. dicitur esse puer?

Si dicas, Scripturam non ordine narrare omnia, sed prius quæ postea facta sunt; & propterea in codicibus Græcorum, vbi ordo seruatur, ab historia Susannæ totum librū incipere. Contrà, nam in isto cap. 13. satis apertè indicatur, historiam Susannæ contigisse initio regni Cyri Persarum Regis. Sic enim concluditur caput: *Et Rex Astyages appositus est ad Patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius.* Itaque ex isto capite habemus Danielelem fuisse puerum tempore Cyri hoc autem est falsum. Nam Daniel puer translatus est cum Rege Iechonia à Nabuchodonosor ex Hierusalem in Babylonem, vt dicitur Danielis primo. Porrò ab eo tempore vsque ad Cyrum, fluxerunt anni septuaginta, vt patet lib. 1. Esd. cap. 1. Initio igitur regni Cyri Daniel agebat circiter annum LXXX. vel XC. qualis ergo puer erat nonaginta annorum.

Adde, quod etiam tempore Nabuchodonosor non videtur Daniel fuisse puer, sed iam olim defunctus; cum Ezechiel, qui prophetauit tempore Nabuchodonosor, anno quinto transmigrationis, vt dicitur Ezech. 1. meminerit Danielis, tanquam olim defuncti. Sic enim ait cap. 14. *Si fuerint tres Viri isti, Noë, Daniel & Iob in medio eius, & iuo ego, dicit Dominus; quia filium & filiam non liberabunt.* Daniel igitur eo tempore iam habuerat filios, & mortuus erat sicut Noë & Iob.

Respōdeo, historiam Susannæ contigisse longè antè tempora Cyri, cum Daniel reuera esset puer, & idcirco meritò apud Græcos poni in principio libri: nec tamen malè apud Latinos

tinios



tinus reiectum esse ad extremum librum, vt intelligeremus eam non haberi apud Hebræos. Quod autem dicitur in fine cap. 13. post historiam Susannæ: *Et Astyages appositus est ad Patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius;* non refertur ad historiam Susannæ proximè narratam, sed est initium alterius historię quæ contigit sub Cyro. Itaque in Græcis codicibus historia Susannæ est i. cap. totius libri. Illa autem verba: *Et Rex Astyages appositus est ad Patres suos;* ponuntur in principio vlt. capituli, vbi narratur historia Belis destructi, & draconis interfecti.

Ad illud autem de Ezechiele, respondet B. Hieron. lib. 1. in Iouinian. ab Ezechiele mentionem fieri Danielis non olim defuncti, sed adhuc viuentis in ætate puerili: annumerari autem viris illis grauissimis Noë & Iob, quia notus erat populo ob liberationem Susannæ, & interpretationes somniorum: vel, vt idem Hier. dicit in cap. 14. Ezech. quia sicut Noë vidit felicitatem mundi ante diluuium, postea calamitatem tempore diluuij, & rursus felicitatem post diluuium: & Iob vidit felicitatem suam ante tentationem, postea suam miseriam in tentatione, & rursus felicitatem post tentationem: ita Daniel vidit se felicem in regia Iudæorum ante captiuitatem postea captiuum & miserum, tandem rursus felicem, cum a Dario inter summos Principes est constitutus. Neque necesse est, tunc Danielem habuisse filios & filias, quia per hypothesein loquitur Ezechiel, ac si diceret, etiamsi isti tres hic essent, & haberent filios & filias, non possent eos ab imminenti malo liberare.

Obiiciunt TERTIO, quæ dicuntur cap. 14. de Daniele missum in lacum leonum, pugnare cum iis, quæ dicuntur cap. 6. Nam cap. 6. dicitur fuisse tantum vna nocte in lacu leonum, cap. 14. sex diebus.

Respondeo, bis Danielem missum esse in lacum leonum, semel à Dario Medo, quoniam precatus erat Deum contra præceptum Regis, & tunc fuisse tantum vna nocte; & hoc narrari cap. 6. iterum autem missum esse à Cyro propter interfectum draconem, & tunc fuisse sex diebus, vt dicitur cap. 14. Adde, quod non est improbable, non eundem esse Danielem istum, qui Susannam liberauit, Bel destruxit, ac draconem interfecit, & in lacu leonum sex diebus fuit, cum eo, de quo agitur



agitur in superioribus capitibus. Id enim multos olim sensisse testatur Hieron. præfat. in comment. Dan. & apertè Græca editio LXX. habet, hunc posteriorem fuisse de tribu Leui, vt ibidem Hieron. notat, cùm certum sit priorem fuisse de tribu Iuda. Quæ si ita se habeant, duo argumenta iam facta nullam habent difficultatem.

Obiiciunt **Q**UARTO, historiam Susannæ videri omnino confictam ab aliquo Græco. Nam vbi nos habemus: *Dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi; qui ait, sub Schino. Dixit autem Daniel, rectè mentitus es in caput tuum, ecce enim Angelus Domini scindet te medium.* In Græco allusio quædam est elegatissima ab arbore Schino ad actionem scindendi; nam  $\alpha\iota\nu\theta$  est arbor,  $\alpha\iota\zeta\epsilon\upsilon$  est scindere; & cùm aliter dixerit se vidisse eos sub prino, allusit Daniel ab arbore prino ad actionem secandi; nam  $\omega\epsilon\iota\nu\theta$  est arbor,  $\omega\epsilon\iota\zeta\epsilon\upsilon$  est secare. quomodo si quis diceret, vbi vidisti eos: sub ilice, illico ergo interficieris. At in Hebræis nulla talis allusio fieri potuit; nam quod Græci dicunt  $\omega\epsilon\iota\nu\theta$ , nos ilicem, Hebræi dicerent  $\text{תְּרִיחַ}$ : At secare, scindere, diuidere dicunt  $\text{פָּרַק פְּלֶח}$   $\text{פָּרַק שֶׁסַע מַלְח}$ .

Respondet Origenes in epist. ad Iulium Africanum, Daniele non dixisse ilicem, neque lentiscum, sed aliquid aliud nobis ignotum, cui tamen secundum proprietatem linguæ Hebræicæ, vel Chaldaicæ, qua ipse utebatur, aliquod verbum secandi responderet. Plurimas enim voces Hebræi habent, quæ significant scindere, vel secare. porrò interpretem Græcum non vertisse ad verbum, sed ad sensum, & vt seruaret allusionem, accepisse alias arbores similes, quibus in Græco responderet allusio ad verbum scindendi.

CAPVT X.

De libris Tobie, Iudith, Sapientia, Ecclesiastici & Machabæorum.



**H**ILIBRI simul omnes reiiciuntur ab Hebræis, vt B. Hieronymus testatur in prologo Galeato. Deinde Hebræorum sententiam sequuntur hæretici huius

*Non te Menigæ Sandenit. Euseb. l. 4. c. 25. Non... huius... Laodiceana Synodus an. Dni 368 aut 374.*



huius temporis ferè omnes. **Magdeburgenses** lib. 2. centuria  
 I. cap. 4. col. 51 solos eos libros recipiunt, quos Iudæi recipie-  
 bāt. Idem facit **Martinus Kemnitius** in examine sess. 4. Con-  
 cil. Trid. Item **Ioannes Brentius** in confessione Wirtember-  
 genfi, cap. de Scriptura sacra, eos tantum libros, de quibus  
 nunquam est dubitatum, recipi vult, qui sunt ij soli, qui à lu-  
 dæis recipiuntur. **Calvinus** lib. 1. instit. cap. 11. §. 8. arguit men-  
 dacij librum Sapientiæ, tantum abest vt eum recipiat. Lib. 2.  
 cap. 5. §. 18. librum Ecclesiastici non vult esse solidæ auctoritatis.  
 Lib. 3. cap. 5. §. 8. idem iudicat de libris Machabæorum. In  
 antidoto autem Concilij Trident. sess. 4. Tobiam quoque &  
 Iudith repudiare videtur. Calvinum sequuntur ministri illi,  
 qui apud Pissiacum confessionem fidei ediderunt. Denique  
**Lutherus & Zuinglius** in præfationibus Bibliorum à se con-  
 uerforū, quinque istos libros à sacro canone auellunt, & præ-  
 cipue libros Machabæorum non esse alicuius auctoritatis  
 contēdit Lutherus in assert. articuli 37. qui est de purgatorio.

Ecclesia verò Catholica libros istos vt ceteros pro sacris  
 & canonicis habet. Sed antequam id probetur, notādum est  
 hæreticos, & præsertim Kemnitium, non negare hos libros  
 esse bonos, & sanctos, & dignos qui legantur, sed tamen non  
 esse tales, vt ex iis firma argumenta duci possint. hoc modo  
 eludere conantur ea testimonia veterum, in quibus hi libri  
 vocantur sacri, vel Ecclesiastici. Quocirca probandum nobis  
 est, hos libros ita esse sacros, vt sint infallibilis veritatis. id  
 quod probatur, primùm de omnibus generatim, deinde se-  
 orsim de singulis.

PRIMUM igitur hos libros vnà cum ceteris in canone po-  
 nunt Concilia, Carthag. III. can. 47. Trid. sess. 4. Pontifices,  
 Innocentius I. in epist. ad Exuperium. Gelasius I. in decreto  
 de libris sacris & Ecclesiasticis, cum LXX. Episcopis. Denique  
 Patres, **AVGVSTINVS** lib. 2. doct. Christ. cap. 8. **ISIDORVS**  
 lib. 6. etymol. cap. 1. **CASSIODORVS** lib. 1. diuinarum lectio-  
 num, & **RABANVS** lib. 2. de institutione clericorum. Ponit  
 autem in his locis vt libros infallibilis veritatis, inde colligi-  
 tur, quod numerantur & ponuntur in eodem ordine cum a-  
 liis, qui sunt infallibilis veritatis.

Præterea quòd Concilium Carthaginense, ex quo cetera  
 Concilia istum canonem desumpserunt, vocat hos libros nõ  
 solum

*Concilium Carthaginense celebratum in 358. hinc 399. solum*



solùm canonicos, sed etiam diuinos. Librum autem esse diuinum, quid aliud est, quàm diuinam auctoritatem habere? Item quod in locis prædictis dicantur libri canonici, & ad canonem pertinere. Porro librum esse canonicum, est esse infallibilis veritatis.

Et certè vanissima est distinctio Kemnitij, qui libros quosdam canonicos dicit esse infallibilis veritatis, & quosdam nõ esse. nam vt ipsemet rectè deducit ex B. Augustino lib. II. contra Faustum, cap. 5. & lib. 2. contra Cresconium, cap. 32. dicuntur libri canonici quia sunt quasi norma, & regula, qua imperitiæ nostræ regatur infirmitas, & ex qua de omnibus aliis libris iudicetur. Quomodo ergo erunt norma, & regula libri illi, qui non sunt infallibilis veritatis?

At contra primò obiicit hoc modo Kemnitius. *B. Augustinus lib. 2. doct. Christ. cap. 8. dicit, in libris canonicis illud obseruandum, & qui recipiuntur ab omnibus Ecclesiis, præponantur illis qui non recipiuntur ab omnibus, & maioris auctoritatis habeantur. At si essent omnes infallibilis veritatis, non deberet vnus alteri præponi, sed essent omnes eiusdem auctoritatis.* Adde, quod B. Hieronymus in prologo Galeato dicit, libros canonicos diuidi in legem, Prophetas, & hagiographa: & ipse idem præfatione in Tobiam, & præfatione in Iudith dicit, hos libros inter hagiographa etiam à Iudeis numerari, & tamen non esse idoneos ad fidei dogmata confirmanda.

Respondeo, B. Augustinum fuisse certissimum omnes libros canonicos esse infallibilis veritatis: sed non fuisse æquè certum de omnibus libris quos enumerauerat, an essent canonici. Nam etsi ipse ita sentiebat, tamen sciebat rem non fuisse adhuc à generali Concilio definitam, vt propterea potuisset sine labe hæreseos quosdam libros ab aliis non recipi. Id igitur est, quod dicit obseruandum esse in libris, qui dicuntur canonici, vt ij, qui ab omnibus recipiuntur præponantur iis, qui non ab omnibus recipiuntur. Quia videlicet de prioribus maior tunc erat certitudo, quàm de posterioribus, quòd essent canonici: nunc autem quia generalia Concilia rem totam definierunt, æquè certi sumus de auctoritate omnium librorum, nec vnus alteri præponere debemus.

G

Quod



Quod autem B. Augustinus reuera senserit, omnes eos libros, quos ibi vocat canonicos, esse infallibilis veritatis, patet tum ex Concilio Carthaginensi III. cui ipse subscripsit: tum etiam quia non potest proferri vnus locus ex Augustino, vbi librum aliquem vocet canonicum, & tamen de eius veritate dubitari posse dicat: contra verò possunt infinita loca proferri, vbi dicit omnes libros, qui canonici vocantur, esse infallibilis veritatis. Epist. 19. ad Hieronymum: *Ego solis ex Scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, hunc timorem, & honorem didici deferre, & nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam.* Eodem modo loquitur epist. 8. 9. 48. 112. Lib. 2. de baptis. cap. 3. in Psalm. 67. Lib. 2. contra Cresconium, c. 31. & 32. Lib. 11. contra Faustum, cap. 5. & alibi passim.

Ad locum Hieronymi dico duo genera hagiographorum Iudæos habuisse, quædam intra arcam, & quædam extra arcam, vt docet Epiphanius lib. de mēsuris & ponderibus. Quæ erant intra arcam hagiographa dicebantur, ad distinctionem historicorum, & prophetorum voluminum, & hæc canonica habebantur, & de his loquitur Hieronymus in prologo Galeato: quæ autem erant extra arcam, dicebantur hagiographa ad distinctionem canonicorum & sacrorum, & de his loquitur Hieronymus in præfatione Tobie & Iudith; ex qua patet, nunquam canonicos dici à Hieronymo eos libros, de quibus dubitari possit.

SECUNDO obiiciunt iidem Kemnitius, & ceteri aduersarij hanc rationem; Ecclesia quæ fuit eo tempore quo libri illi editi sunt, dubia fuit de eorum auctoritate: necessariò igitur etiam Ecclesia posterior de eisdem libris dubia esse debet. Nam duplex est via cognoscendi an aliquis liber sit verè diuinus, vna ex testimonio alicuius, quem constat Prophetam, vel Apostolum esse, cui Deus mysteria reuelare soleat: altera, vt Augustinus docet lib. 33. contra Faustum, cap. 6. per testimonia certa eorum, qui viuebant dum liber ederetur, qui testentur libros illos à Prophetis, vel Apostolis editos, & quorum testimonia per successionem hominum iis libris vtentium ad nos vsque deuenierint. Sic enim nõ solùm de sacris, sed etiam de prophanis libris iudicamus.

Non



Non habet locum hoc tempore prima via; non enim nūc Prophetæ, vel Apostoli in terris viuunt: ergo secunda via progrediendum est, & ex testimoniis primæ Ecclesiæ debemus nos de libris canonicis statuere: ergo si prima Ecclesia dubia fuit, multò magis nos dubitandi caussam habemus. Dubitasse autem de his libris synagogam Iudæorum, patet ex Iosepho lib. 1. contra Appionem: in simili dubitatione versatam primam Ecclesiam Christianorum, patet ex Origene, Athanasio, Nazianzeno, Epiphanio, Hieronymo, & ceteris Patribus suprâ citatis, qui hos libros in canone non ponunt, & apertè dicunt semper de his libris quæstionem inter doctos homines fuisse.

Respõdeo, Ecclesiam veterem dubitasse de his libris, duobus modis intelligi posse: Vno modo, quod ita fuerit dubia, vt nulli homines eius temporis essent, qui testari possent eos libros à Prophetis vel Apostolis editos: & hoc modo argumentum suas habet vires. ideo enim librum Henoch non recepit Ecclesia, quia nulla habuit testimonia eius temporis, quo liber scriptus erat, nec etiam temporum proximorum, vt B. Augustinus docet lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 38. Sed negamus hoc modo dubiam fuisse priscam Ecclesiam, constat enim semper fuisse aliquos fide dignos, qui hos libros canonicos putarent.

Altero modo potest intelligi, Ecclesiam dubitasse, quia aliqui dubitabant, nec tamen ipsa Ecclesia tunc rem istam definire voluit. & hoc verissimum est, vt rectè probant testimonia adducta, sed non potest inde colligi posteriorem Ecclesiam dubiam esse debere; idque hoc modo probamus. De libro Iudithi fuit initio dubitatum, & tamen Nicæna Synodus eum librum in canonem recepit, teste Hieronymo præfatione in Iudith; quam Synodum vnà cum tribus aliis hæretici recipiunt, & magnificiunt; non igitur cogimur semper dubitare, etiam si aliquando dubitatum est.

Præterea si libri isti Testamenti veteris non possunt nunc certò pro canonicis recipi, quia de eis dubitauit prima Ecclesia: eadem ratione non poterunt certò pro canonicis accipi epistola Iacobi, & Iudæ, & Apocalypsis, secunda Petri, secunda & tertia Ioannis, & epistola ad Hebræos, quia de his etiam dubitatum est in prima Ecclesia. At Calvinisti



recipiunt pro verè canonicis hos omnes libros, vt patet ex Caluini libris, in quibus passim hi libri citantur, & ex confessione ministrorum Calvinistarum art. 3. quam Pissiaci obtulerunt anno 1561. Lutherani autem, etiam si variè sentiant de his libris, tamen Magdeburgenses recipiunt Apocalypsim vt verè canonicam, cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 56.

Ad illud autem quod obiiciebāt, de duabus viis indagandi librorum auctoritatem; admitto illas duas esse vias, & nūc non esse Prophetas, vel Apostolos, & oportere progredi secundam viam, &c. sed affirmo ad hoc vt sequens Ecclesia possit decernere librum aliquem esse canonicum, satis esse si habeat aliqua testimonia hominum fide dignorum illius temporis, vel certè proximi.

Itaq; non dicimus, vt Kemnitius impudentissimè calumniatur, Ecclesiam, id est, Papam posse pro suo arbitrato sine vllis veterum testimoniis, facere librum canonicum de non canonico, & de canonico non canonicum; & quòd si Papa vellent, Scriptura diuina non plus haberet auctoritatis, quam fabulæ Æsopi; ista enim non sunt nostra asserta, sed ipsorum mendacia. Fatemur enim Ecclesiam nullo modo posse facere librum canonicum de non canonico, nec contrā; sed tantum declarare quis sit habendus canonicus, & hoc non temerè, nec pro arbitrato, sed ex veterum testimoniis & similitudine librorum, de quibus ambigitur, cum illis de quibus non ambigitur, ac demum ex communi sensu, & quasi gustu populi Christiani; quomodo B. Hieronymus lib. de viris illustribus in Iacobo dicit, epistolam Iacobi paulatim, tempore procedente, meruisse auctoritatem.

Iam hæc tria in his libris declarandis canonicis Ecclesia obseruauit. Primum enim habuit de singulis veterum testimonia. Etsi enim non habeantur testimonia à synagoga Iudæorum, tamen habentur ab Ecclesia Apostolica, & hoc sufficit. Apostoli enim poterant sine aliis testimoniis declarare libros illos esse canonicos, quod & fecerunt; alioqui nunquā Cyprianus & Clemens, & alij, quos citabimus, tam constanter dixissent eos esse diuinos. Deinde viderunt esse conformes aliis. Denique obseruarunt istos libros paulatim ab omnibus Christianis pro canonicis receptos: quod argumentum habere non poterant, qui in prima Ecclesia fuerunt.

POSTRE-



POSTREMA obiectio huiusmodi est; Ecclesia eos libros recipit, quos B. Hieronymus recipit, eos reprobat, quos ille reprobat, vt patet dist. 15. canon. Sancta Romana. B. autem Hieronymus in prologo Galeato, & in prologo Prouerbiorum asserit hos quinque libros non esse canonicos. ita Caicitanus, Catholicus alioqui, & pius doctor argumentatur, ad finem commentariorum Hester.

Respondent aliqui, B. Hieronymum solum dicere non esse canonicos apud Iudæos, at certè in prologo Galeato simul cum istis libris veteris Testamenti, numerat etiam librum Pastoris qui est noui Testamenti, & omnes simul dicit non esse in canone: non igitur de canone Iudæorum tantum loquitur. Præterea in prologo Prouerbiorum: *Sicut igitur, inquit, Tobiam, Iudith, & Machabeorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recipit; ita & hac duo volumina Sapientiam, & Ecclesiasticum, legat ad edificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.*

Admitto igitur Hieronymum in ea fuisse opinione, quia nondum generale Concilium de his libris aliquid statuerat, excepto libro Iudith, quem etiam Hieronymus postea recipit. Quod autem Gelasius dicit in illa dist. 15. can. Sancta Romana, intelligitur de libris doctorum, vt Origenis, Ruffini, & similibus, non de libris sacris, vt ex ipso canone manifestè deducitur.

## CAPVT XI.

## De libro Tobie.

**N**UNC de singulis libris seorsum agemus, eosque & propriis argumentis communiemus, & peculiare obiectiones, quæ aduersus eos fiunt, breuiter diluemus. Iam igitur liber Tobie præter communia testimonia Conciliorum & Patrum paulò antè adducta, testimonium insigne habet à S. CYPRIANO, qui in serm. de eleemosyna, *Loquitur, inquit, in Scripturis Spiritus sanctus, & dicit, eleemosynis & fide purgantur delicta.* CALIXTUS Papa primus in epist. 2. Tobiam allegans: *Bene, inquit, sacra ait Scriptura;* & S. AMBROSIVS in lib. de Tobia, cap. 1. li-



brum hunc prophetica[m] Scripturam esse dicit. Item S. BASILIVS in oratione de auaritia, sententiã ex Tobia descriptam, diuinum præceptum appellat. Sanctus quoque AVGVSTINVS in speculo præfatur ex canonicis libris se sententias collecturum, nec tamen omittit Tobiam.

Contra verò obiici solet, quod hic liber secum ipse alicubi pugnare videatur. Nam in cap. 3. dicitur Sara, quam in vxorem habiturus erat Tobias iunior, habitasse in Rages ciuitate Medorum: vbi etiam fuisse Gabelum habemus, Tobia[rum] 4. postea tamen cap. 9. cum Tobias peruenisset ad locum vbi erat Sara, inde misit Angelum ad Gabelum in Rages: falsum est igitur domum Sara[rum] fuisse in Rages.

Michaël Medina lib. 6. de recta in Deum fide, cap. 14. vitio scriptorum cap. 3. legi arbitratur, in Rages, cum in Græco sit ἐν ἐκβατινοῖς. Sed vix credibile est talem errorem contingere potuisse, cum nulla sit inter Rages & Ecbatana similitudo. Alij, vt Lyranus, dicunt, vel duas fuisse Rages in Media, vel certè in cap. 3. vocari Rages non ipsam ciuitatem, sed locum aliquem vicinum: dicitur enim habitare Romæ, qui Tusculi, vel alibi in agro Romano habitat. Hæc sententia communior est, & verior.

## CAPVT. XII.

### De libro Iudith.

**L**IBRUM IVDITH egregium testimonium habere a Synodo Nicæna prima, omnium Synodorum generalium prima & celeberrima, testatur S. Hieronymus præfatione in Iudith. Ac ne fortè Kemnitius dicat, librum Iudith sanctum esse, sed non plenæ auctoritatis ad fidei dogmata confirmanda, notanda sunt verba S. Hieronymi: Afferit enim sanctissimus doctor, apud Hebræos librum Iudith numerari in sanctis libris, qui tamen non sint idonei ad dogmata fidei comprobanda: deinde huic Hebræorum sententiæ opponit Nicænæ Synodi auctoritatem; igitur teste Hieronymo, Nicæna Synodus librum Iudith ita retulit in numerum sacrorum librorum, vt eum idoneum esse censuerit ad fidei dogmata confirmanda. Ad hæc IUNI-

LIVS



LIVS AFRICANVS lib. I. de partibus diuinæ legis, & ISIDORVS lib. 6. etymologiarum, cap. I. Ecclesiam Christi hunc librum inter diuinos libros honorare & prædicare testantur.

Est autem aduersus hunc librum difficillima quædam obiectio. Nam videtur historia ista omnino conficta, cum cap. 5. dicatur, contigisse post reuersionem populi à Babylonica captiuitate: & tamen dicatur cap. I. eo tempore Nabuchodonosor Rex Assyriorum pugnâsse cōtra Arphaxat Regem Medorum, qui ædificauerat Ecbanata: quæ nullo modo cohærent, num quo tempore populus rediit à captiuitate, euerfa erat monarchia Assyriorum; & non Nabuchodonosor, sed Cyrus, vel Darius Assyrii & Persis ac Medis imperabat.

HÆC SYMMA difficultas miro modo exercuit ingenia hominum eruditorum. Duæ sunt autem sententiæ principales. VNA eorum, qui volunt historiam Iudith contigisse post captiuitatem Babylonicam; quorum aliqui referunt eam ad tempora Cambyfis, quem esse volunt Nabuchodonosor, vt **Eusebius** in Chron. **Augustinus** lib. 18. ciuit. Dei, cap. 26. **Beda** in lib. de sex ætatibus. **Lyranus** in primum caput lib. Iudith. **Ioannes Driedo** de Ecclesiasticis Scripturis & dogmatibus lib. I. c. 2. parte 2. & lib. 3. cap. 5. parte 3. Aliqui referunt ad tempora **Darij Hyfaspis**, vt **Gerardus Mercator** in sua Chronologia, & alij nonnulli. **Seuerus Sulpitius** lib. 2. sacrae historiae ad regnum **Artaxerxis Ochi** eam pertinere existimauit.

ALTERA sententia est aliorum, qui docent historiam Iudith contigisse ante captiuitatem Babylonicam. Sed horum aliqui eam referunt ad tempora Regis **Sedecia**, vt **Gilbertus Genebrardus** in secundo lib. Chronologiae: aliqui ad tempora Regis **Iosia**, vt **Ioannes Benedictus** in annotationibus marginalibus ad quartum caput libri Iudith.

Sed nulla harum sententiarum videtur esse satis probabilis. & quidem tres priores manifestis argumentis refelluntur. PRIMO, Arphaxat cum quo pugnauit Nabuchodonosor, ædificauit Ecbatana, Iudith I. At qui ædificauit Ecbatana, teste Herodoto lib. 1. & Euseb. in Chronico, fuit **Diocles V. Rex Medorum**, qui longissimo interuallo temporis distat à **Cambyse**, & **Dario Hyfaspis** & **Ocho**. Neque mouere debet, quod **Plinius** lib. 6. cap. 14. scribit, Ecbatana à **Seleuco** ædificata, diu post tempora **Dioclis**; vel quod scribit **Diodor.** lib. 2.



cap. 7. tempore Arbacis, à quo quintus fuit Diocles, iam Ec-  
batana exstitisse. Nam potest facile fieri, vt ciuitas illa anti-  
quissima, aliquoties euerfa, atque iterum condita, nunc à  
Diocle, nunc à Seleuco, nunc etiam fortasse ab aliquo alio  
fuerit.

SECUNDO, nusquam legimus Reges Perfarum appellatos  
Nabuchodonosor, nec in sacra, nec in prophana historia, sed  
solùm Reges Babylonios. non igitur Cambyfes, aut Darius  
est ille Nabuchodonosor, de quo agitur in historia Iudith.

TERTIO, Nabuchodonosor, de quo in libro Iudith, regna-  
bat in Niniue, Iudith 1. At tempore Cambyfis, & Darij, & O-  
chi, Niniue non exstabat; euerterat enim eam urbem Nabu-  
chodonosor Rex Chaldaeorum, primo anno regni sui, vt Ge-  
nebrardus annotauit in Chronico suo, vel certè Ciaxares  
Rex Medorum, vt volunt Herodotus lib. 1. & Eusebius in  
Chronico. Certè Nahum, qui tempore Ezechiaë vaticinatus  
est, aperte prædicit euerfionem Niniue breui futuram fuisse.  
Vide commentarium S. Hieronymi. Accedit, quod Reges  
Perfarum non in Niniue regnabant, sed in Susis, aut Baby-  
lone, vt ex libro Danielis, & lib. Esther, nec non ex prophanis  
omnibus historicis cognosci potest.

QUARTO, Nabuchodonosor, de quo in libro Iudith, oc-  
cupare conatus est Ciliciam, Damascum & Palæstinam, Iu-  
dith 1. At Cambyfes, & Darius, non erat cur id conarentur,  
cùm eas regiones pacificè possiderent, vt perspicuum est ex  
lib. 1. Esdræ, cap. 4. & 5.

QUINTO, filij Israël parauerunt se ad pugnam contra  
Nabuchodonosor, Iudith 4. At tempore Cambyfis & Darij,  
nec poterant, nec valebant filij Israël resistere vllis Regibus,  
& maximè Regibus Perfarum, quibus subiecti erant ad eò, vt  
ad nutum eorum vel inciperent, vel desisterent templum æ-  
dificare, vt videre est in libro primo & secundo Esdræ.

SEXTO, temporibus Iudith summus sacerdos erat Elia-  
chim, qui & Ioachim dicebatur, Iudith 4. & 12. At tempore  
Cambyfis & Darij Hystaspis erat Iesus Iosedech, vt patet ex  
lib. 1. Esdræ, cap. 2. & ex Zachariaë 3. Tempore autem Ochi  
summus sacerdos erat Iaddus, qui occurrit Alexandro Ma-  
gno, aut certè pater eius Ionathan, vt colligitur ex libro 2.  
Esdræ, cap. 12.

SEPTIMO,



**S E P T I M O**, metuebant filij Israël, ne Nabuchodonosor euerteret Hierusalem, & templum Domini, Judith 4. At tempore Cambysis, nec Hierusalem, nec templum exstabat, quippe quæ iam euersa, & incensa fuerant à Chaldæis: tempore autem Darij Hystaspis, templum quidem reædificatum est, sed non ciuitas Hierusalem. Præterea cum Dario isto iubente templum reædificatum sit 1. Esdræ 6. quomodo credibile est, timuisse Iudæos, ne ab eodem iterum euerteretur?

**O C T A V O**, Holofernes interrogauit, Judith 5. quis esset populus, qui habitabat in Iudæa, quæ potentia eius, quis Rex, quæ multitudo? At certè Rex Persarum, & Principes eius nihil horum ignorare poterant: cum paulò antè Iudæos à se dimississent.

**N O N O**, filij Israël cum se pararent ad bellum contra Holofernem, muris circumdederunt vicos suos per omnem Samariam vsque Hiericho, Judith 4. At tempore Cambysis & Darij, non habitabant Iudæi in Samaria, sed gentiles, ut habetur 1. Esdræ 4. nec poterant Iudæi muris circumdare ipsam Hierusalem, quantò minus omnes vicos per circuitum.

**D E C I M O**, scribitur in fine libri Judith, pacem fuisse in Israël toto tempore quo superuixit Judith, & multis annis postea: vixit autem Judith annis C. V. ut ibidem habetur. At post annum decimum tertium Ochi, quo vult Sulpitius gestum esse bellum Holofernæ, vsque ad Ptolomæum Lagi, qui iterum debellauit Iudæos, non sunt nisi triginta anni: debuisset ergo tunc Judith esse annorum LXXX. vel XC.

**V N D E C I M O**, Nabuchodonosor anno decimo tertio regni sui bellum gessit contra filios Israël, Judith 2. At Cambyses non regnauit nisi octo annos, teste Herodoto lib. 3. non igitur ipse est ille Nabuchodonosor.

**D V O D E C I M O**, accedat probabilis coniectura ex numero Maiorum ipsius Judith. Nam in libro Judith, cap. 8. numerantur Patres, & aui, aliique maiores Judith, vsque ad Simeonem filium Ruben, vel ut correctius videntur habere Græci codices filium Israël, & inueniuntur solum quindecim: In libro autem 1. Esdræ, cap. 7. numerantur maiores ipsius Esdræ, qui floruit tempore Cambysis, & Darij vsque ad Aaron, & inueniuntur septemdecim, quibus si addas alios vsque ad Leui fratrem Simeonis erunt viginti. Cum igitur à Iacob Patriarcha



cha vsq; ad Iudith sint multò pauciores generationes, quàm ab eodem Iacob vsque ad Esdram, rectè coniiicimus, Iudith multò antiquiorem fuisse quàm Esdram, qui tamen, vt diximus, temporibus Cambyfis & Darij maximè floruit.

Iam verò posteriores illæ sententiæ, quæ historiam Iudith ad tempora Sedeciæ, vel Iosifæ referunt, duabus rationibus refelluntur. Prima ratio talis est; In libro Iudith, cap. vlt. legimus, nullum fuisse qui vexaret Israël toto spatio vitæ Iudith, & multis annis postea. Vixit autem Iudith, vt ibidem legimus, vsque ad annum centesimum quintum, nec erat vetula, sed puella, quādo interfecit Holofernem, vt colligitur ex eo, quod puella vocatur, Iudith 12. Igitur pax fuit in terra Israël annis octoginta vel nonaginta. At ab initio regni Iosifæ, vsq; ad bellum, quod intulit Rex Ægypti Ioachaz Regi Iuda, non fuerunt nisi anni triginta, 4. Reg. 23. ab initio autem regni Sedeciæ, vsque ad bellum quod intulit Nabuchodonosor, non sunt nisi anni nouem, 4. Reg. 24. Itaq; nisi fuerit Iudith, quando Holofernem occidit, annorum circiter LXXX. aut centum, non potest esse verum quod Scriptura dicit, in omni spatio vitæ eius & multis annis postea, non fuisse qui perturbaret Israël.

Altera ratio est, quia tempore Iudith sacerdos magnus erat Eliachim, qui & Ioachim dicebatur, vt patet Iudith 4. & 15. At tempore Iosifæ sacerdos magnus erat Helcias, 4. Reg. 23. tempore autem Sedechiæ erat Saraia, 4. Reg. 25.

NOBIS IGITUR dicendum videtur, historiam Iudith incidisse in tempora Manassæ Regis Iuda. Siquidem eo tempore regnabat apud Medos Diocles, qui Ecbatana ædificauit, teste Eusebio in Chronico, atque hunc Scriptura nostra Arphaxat appellat. Item eo tempore regnabant Assyriorum Reges in Niniue, vt constat ex 4. Reg. 19. & ex Tob. cap. 1. Credibile autem est eum, qui in lib. Iudith dicitur Nabuchodonosor, alio nomine dictum esse Merodach Baladan, qui fuit etiam Rex Babylonis Nam post Sennacherib regnauit sub finē regni Ezechiæ patris Manassæ, Assar Addon, 4. Reg. 19. post Assar Addon regnauit Merodach Baladan, cuius fit mentio 4. Reg. 20. & Hier. 50. necnon Isa. 39. qui quidē Rex Babylonis erat, sed transtulit ad se etiam regnū Assyriorum, & propterea nulla deinceps in Scripturis mentio fit Regum Assyriorū, sed solum Babylonis.

Cœpit



Cœpit autem regnare tertio anno Manassæ, vt probabiliter, & ex coniecturis colligimus (nam certum initium regni eius ex nullo auctore probato haberi potest) quocirca annus eius decimus tertius in quo bellum mouit contra Iudeos duce Holoferne, incidit in annum XVI. Manassæ, quem Manassæ paulò antè captiuum duxerat in Babylonem.

Exstabant etiam tunc Hierosolyma, & templum Domini, quorum fit mentio in historia Iudith cap. 4. viuebat quoq; eo tempore sacerdos magnus Eliachim, vt patet ex Chronologia Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani, qui enumerans Pontifices Iudæorum, inter Sobnam, qui fuit Pontifex tempore Ezechia, & Helciam, qui fuit tempore Iosia, ponit Eliachim. constat autem inter Ezechiam & Iosiam intercessisse Manassæ; conuenit etiam id cum lib. 4. Reg. cap. 18. vbi Eliachim nominatur inter præcipuos sacerdotes; & magis etiam quadrat cum prophetia Isaia cap. 22. vbi prædicitur depositio Sobnæ impuri Pontificis, & exaltatio Eliachim in locum eius.

Præterea facile est hac ratione inuenire tempus illud longissimæ pacis, quod fuit toto tempore vitæ Iudith, & deinceps multis annis. Nam Manassæ initiò regni sceleratissimus fuit, ac propterea Deo permittente victus fuit à Rege Babylonis, qui terram Iuda deuastauit, & ipsum Regem victum in Babylonem abduxit: deinde tamen peccatum suum agnouit, & in patriam remissus, tranquilissimè vixit, vt habetur lib. 2. Paralip. cap. 33.

Ab hac Manassæ captiuitate vsque ad regnum Ioachaz filij Iosia summa pax fuit in terra Iuda. quantum hoc tempus fuerit Scriptura non indicat, sed facilè colliguntur anni LXXII. Nam Manassæ regnavit annos LV. è quibus accipio XXXIX. post captiuitatem eius. Constat enim initiò regni eam captiuitatem accidisse, vt etiam Iosephus annotauit lib. 10. antiq. cap. 5. & vt diximus paulò antè, annus decimus tertius Regis Assyriorum & Babyloniorum incidit in annum Manassæ decimum sextum. Annis triginta nouem addendi sunt duo anni, quibus post Manassæ regnavit Ammon filius eius 4. Regum 21. ita erunt XLI. his addantur anni XXXI. quibus post Ammon regnavit Iosias 4. Regum 22. & efficiuntur LXXII.

Iam



Iam hoc idem tempus ostendemus fuisse post mortem Holofernis vsque ad finem vitæ Iudith. Iudith vixit vsque ad annum centesimum quintum ( sic enim intelligi debet quod habetur de numero annorum Iudith in fine libri, vt clarius colligitur ex Græco textu ) ex quibus annis detrahendi sunt illi, quos vixit ante occisionem Holofernis, quos pono fuisse quadraginta. Nam etsi tempus certum definire non possumus, cum nullus auctor hoc tradat, potuit tamen ita esse. Ea enim ætate adhuc potuit esse pulcherrima, & iudicari ab Assyriis puella propter incredibilem pulchritudinē, præsertim quia, vt habetur Iudith 10. Dominus ei contulerat, non sine nouo miraculo, quendam eximium splendorem, vt incomparabili pulchritudine omnium oculis appareret. Quanquam etiam naturaliter aliquæ fœminæ ita conseruant formam corporis, vt quamuis grandæque sint, tamen iuenculæ iudicentur. Certe Sara annorum LXV. vel etiam XC. tam iuuenis, & formosa videbatur, vt quocumque iret, à Regibus adamaretur & raperetur. Vide Gen. 12. & 20. Iam igitur si annis CV. detrahantur XL. supererunt LXV. anni continuæ pacis vsque ad mortem Iudith; quibus addo alios septem, vt illud etiam verum sit, quod additur in libro Iudith, post mortem eius multis annis non fuisse qui perturbaret Israël. habemus igitur annos LXXII. quos quærebamus.

Dices fortasse; Si tempore Regis Manassæ contigit hæc historia, quare in præparatione illa ad bellum, quæ narratur in hoc libro, nulla sit mentio Regis? cur negotium hoc totum tribuitur magno sacerdoti?

Respondeo, fortasse hoc bellum incidisse in ipsam captiuitatem Manassæ, & idcirco Rege absente per Pontificem negotia regni procurata fuisse. fortasse etiam Regis mentio facta non est, quia non accessit bellum ad ipsam urbem Hierusalem, vbi Rex erat.

Quod autem habetur Iudith 4. sacerdotem Eliachim scripsisse ad omnes Hebræos, & deinde circumiuisse omnem Israël, vt eos ad constantiam hortaretur, non est mirandum. Nam etiam tempore Ezechix idem Eliachim, quamuis nondum esset summus sacerdos, nomine Regis multa faciebat, vt patet ex lib. 4. Reg. ca. 18. & Isaias prædixerat cap. 22. fore vt Eliachim esset quasi pater omnium habitantium Hierusa-



rufalem. Ac tum præcipuè credibile est summa negotia & periculosa tractata esse per summum sacerdotem, quando Rex de captiuitate reuersus, & ad Deum seriò conuersus erat. Nam etsi nõ est improbabile, adhuc Rege captiuo bellum hoc gestum: probabilius tamen videtur, eo iam reuerso gestum esse.

Sed rursus obiicies, colligi ex 5. cap. libri Iudith, bellum hoc Holofernus contra Iudæos gestum esse paulò post reditum ex captiuitate Babylonica. sic enim legimus: *Nam Et ante hos annos cum recessissent à via, quam dederat illis Deus, Et ambularent in ea, exterminati sunt praeliis à multis nationibus, Et plurimi eorum captiui abducti sunt in terram non suam. Nuper autem reuersi ad Dominum Deum suum ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, Et ascenderunt montana hæc omnia, Et iterum possident Hierusalem, ubi sunt sancta Sanctorum.*

Respondeo, non esse intelligendum hunc locum de captiuitate Babylonica, sed de variis afflictionibus præcedentibus. Nam si sermo esset de Babylonica captiuitate, non dicerentur Iudæi exterminati à multis nationibus, sed ab vna, id est, Chaldæorum: nec dicerentur plurimi abducti captiui, sed omnes (fuit enim generalis captiuitas Babylonica) paucissimi enim remanserunt relictæ à Nabuchodonosor, & illi ipsi paulò post fugerunt in Ægyptum 4. Reg. 25. Ita dispersio ac desolatio plenissima fuit.

Igitur loquitur Scriptura de variis afflictionibus populi Iudæorum, quas variis temporibus à variis nationibus passus est, sed præcipuè de illa vltima, quæ acciderat cum caperetur Manasses; tunc enim tota regio deuastata fuit, & Rex ipse cum aliis multis captus, & ductus in Babylonem; & multi etiam dispersi, fugatique in varia loca. Quod autem additur; *Nuper autem reuersi ex dispersione, &c.* vel intelligitur de reuersione Regis Manassæ cum suis ex Babylone, vel (si absente Rege gestum est hoc bellum) intelligi poterit de reuersione ex iis locis ad quæ fugiendo peruenerant, cum Rex Assyriæ vastaret regionem ipsorum.

Nec verò mouere quenquam debet, quod in textu Græco additur, etiam templum fuisse solo equatum, quando dispersi sunt Iudæi. Nam illa verba supposititia videntur, quandoquidem S. Hieronymus, qui fidelissimè transtulit hunc librum



brum ex Chaldæo sermone in Latinum, nihil de euerfione templi in sua editione posuit. Et fortasse ista additio Græci textus in caussa fuit, cur tot grauissimi auctores, Eusebius, Augustinus, Sulpitius, Beda in hac historia suo tempore collocanda, decepti fuerint.

## CAPVT XIII.

## De libro Sapientia.

**L**IBER Sapientiæ testimonium habet ab antiquis Conciliis & Patribus. Concilium Sardicense in epist. ad omnes Episcopos, cuius meminit Theodoretus lib. 2. hist. cap. 8. ex cap. 7. huius libri probat, filium Dei esse rerum omnium effectorem, & verum Deum: Concilium item Toletanum II. cap. 1. librum Sapientiæ Scripturam sacram nominat.

Denique Patres idem docent. Nam **DIONYSIVS** cap. 4. diuinorum nom. vt librum sacre Scripturæ citat. **MELITUS** Asianus in epist. ad Onesimum in Catalogo sanctarum Scripturarum Sapientiam ponit. **CYPRIANVS** in lib. de habitu virginum: *Cum dicat, inquit, Scriptura diuina; quid nobis profuit superbia, etc.* Similiter **CYRILLVS** lib. 2. in Iulianum ultra medium, vocat Scripturam diuinam. **B. AYGUSTINVS** ex professo docet & probat, ex hoc libro posse confirmari dogmata, & librum esse Canonicum, lib. 1. de prædest. cap. 14.

Et quoniam KemnitiuS incredibili impudentia hunc locum Augustini truncatè citat, & asserit apertè ex hoc loco colligi, hunc librum non fuisse Augustino diuinum & infallibilis veritatis: totum locum audiamus: *Quod, inquit, à me quoq; positum, nimirum testimonium de libro Sapientia, fratres istos ita respuisse dixistis, tanquam non de libro Canonico adhibitum. Quasi & excepta huius libri attestatone, res ipsa non clara sit, quam volumus hinc doceri.* Hæc citat KemnitiuS.

Sed audiamus quæ in eodem capite infrà ponuntur: *Non debuit repudiari sententia libri Sapientia, qui meruit in Ecclesia Christi de gradu Lectorum Ecclesie Christi tam longa annositate recitari, & ab omnibus Christianis Episcopis & fidei ad extremos laicos, fideles, pœnitentes, Catechumenos cum*



Generatione diuina auctoritatis audiri. Et infra: Oportet & librum istum Sapientia omnibus tractatoribus antepo-  
 nant, quoniam sibi eum anteposuerunt etiam temporibus proximi-  
 apostolorum egregij tractatores, qui eum testem adhibentes,  
 nihil se adhibere, nisi diuinum testimonium crediderunt. Ad-  
 de, quod omnes veteres hunc librum Salomonis esse asse-  
 runt; ex quo manifestè sequitur esse canonicum. **Eusebius**  
 lib. 4. histor. cap. 22. dicit, **Egesippum** & **Irenæum**, & omnem  
 antiquorum chorum hunc librum Salomonis esse existimas-  
 se. Pari ratione **Tertullianus** de præscript. **Cyprianus** serm. de  
 mortalitate. **Hilarius** in Psal. 127. **Ambrosius** serm. 8. in Psal.  
 118. **Basiliius** lib. 5. contra Eunomium, **Epiphanius** heres. Ano-  
 mæorum, nomine Salomonis hunc librum citant. Quod ve-  
 rò **D. Hieronymus** præfatione in librum Salomonis, hunc  
 librum dicit à multis putari **Philonis Iudæi**, & **D. Augustinus**  
 lib. 2. doct. Christ. ca. 8. dicit esse **Iesu filij Syrach**, non est con-  
 trarium communi sententiæ doctorum. Nam sententiæ qui-  
 dem sunt **Salomonis**, non **Philonis**, vt veteres dicunt, & cla-  
 rissimum est ex cap. 9. vbi auctor libri dicit: *Tu elegisti me re-  
 gem populo tuo, & dixisti me adificare templum in monte  
 sancto tuo, &c.* tamen collectæ sunt hæ sententiæ ab aliquo  
 alio, qui à multis putatur **Philo**, non ille, qui fuit post **Chri-  
 stum**, sed alius antiquior, qui quidem verbis **Græcis** **Salomo-  
 nis** sententias complexus est, **Spiritu sancto** dictante, sicut  
**Prouerb. 25.** dicuntur parabolæ illæ **Salomonis** translata in  
 librum à **viris Ezechie Regis Iuda**, cum antea fortè in schedu-  
 lis haberentur. **D. Augustinus** autem sententiam retractauit  
 lib. 2. retract. cap. 4.

**Ioannes Calvinus** lib. 1. Instit. cap. 11. §. 8. librum Sapientiæ  
 mendacij coarguit: *Idolorum*, inquit, origine publico ferè con-  
 sensu receptum est, quod in libro Sapientia habetur: primos  
 scilicet existisse eorum auctores, qui hunc honorem detule-  
 runt mortuis, vt ipsorum memoriam superstitiosè colerent; &  
 sanè fateor peruersum hunc morem fuisse vetustissimum, nec  
 facem fuisse nego, qua accensus hominum ad idololatriam fu-  
 vor magis exarsit: non tamè concedo hunc fuisse primum mali  
 fontem. **Idola** enim iam fuisse prius in vsu, quam ista in conse-  
 crandis imaginibus mortuorum ambitio inualuisset, cuius  
 apud **prophanos scriptores** crebra sit mentio, constat ex **Mose**,  
 cum



cum Rachelem narrat furatam esse patri suo idola, non fecit ac de communi vitio loquitur. Hæc ille, qui satis aperte falsum esse contendit quod habetur Sapient. 14. de origine idolorum. At Calvinus assumit falsum, & inde colligit aliud falsum. Assumit enim ante Rachelis tempora non fuisse idola quæ hominum figuram referrent: & cum constet tunc aliqua idola fuisse; deducit prima idola non fuisse imagines hominum, vt liber Sapientiæ docet. At falsum assumit: nam in primis ista ipsa idola, quæ furata est Rachel, erant imagines hominum; vel potius imago hominis. Vna enim tantum est imago, sed nomine multitudinis vtitur Scriptura, quia illud nomen in Hebræo non habet numerum singularem. Vnde Hebræa est תַּרְפִּים quæ quidem idolum significat, hominum figuram representans, & quod arte diaboli loquebatur, & sponsa dabat. Quod hominis figura sit תַּרְפִּים patet ex I. Regum 19. vbi Michol cum vellent eruere Dauidem de manibus Saul emisit illum per fenestram, & in lecto loco eius posuit simulacrum quod hominem referret, in Hebræo est תַּרְפִּים pro eo, quod nos habemus statuam, vel simulacrum. Quod autem ista idola loquerentur, patet ex Ezech. 21. vbi enim legitur: *Interrogauit idola*; in Hebræo est תַּרְפִּים, & similiter Zachar. 10. vbi legitur; *Simulacra locuta sunt vana*. Inde certum est Belum primum Regem Assyriorum, qui ante Rachelem, immò & ante Abraham, fuisse pro Deo habitum post mortem, vt Eusebius testatur initio Chronicorum statuam illi à Nino filio positam, fuisse primum idolum publicè propositum ad adorandum, docet Ambrosius in I. ad Rom. siue quicumq; fuit eorum commentariorum auct. & B. Cyrillus lib. 3. in Iulianum non procul à fine. Denique initium idolorum, fuisse fabricationem imaginum humanarum in memoriam defunctorum, vt liber Sapientiæ docet testatur Cyprianus initio libri de idolorum vanitate. Chrysostomus hom. 87. in Matth. Egesippus apud Hieronymum lib. de viris illustribus, & alij passim.

Sed obiicies; Si statua erecta Belo à Nino filio fuit primum idolum: quomodo verum est, quod liber Sapientiæ dicit, primum idolum factum esse à patre in memoriam filij? Respondet deo, statuam Beli fuisse primum idolum publicè ad adorandum



dum propositum: at primum idolum absolutè fuisse imaginem filij mortui à parente factam, & priuatim honoratam. Inde enim inualecente praua consuetudine (vt in eodem cap. 14. Sap. dicitur) cœpta sunt tyrannorum imperio publicè coligmenta.

## CAPVT XIV.

## De Ecclesiastico.

**L**IBRVM Ecclesiastici, quod ex eo multa dogmata fidei luculenter probentur, vehementer Calvinus odit: *Vnde, inquit in antidoto, melius facem haurirent?* nec tamen habet aliquid, quod ei obiiciat.

Nos autem contrà, multis veterum testimoniis auctoritatem eius libri confirmare possumus. CLEMENS ALEXANDRINVS lib. 7. Stromatum propè extremo, citans cap. 4. Eccles. sic ait: *Sequentes autem Scripturas, confirmemus quod dictum est.* S. CYPRIANVS lib. 3. epist. 9. citans cap. 7. *Sed & Salomon, inquit, in Spiritu sancto constitutus, testatur & dicit.* EPIPHANIUS in hæres. Anomœorum numerat inter sacros ac diuinos libros Sapientiam Salomonis & filij Sirach, id est, Ecclesiasticum. Ex quo intelligimus eundem Epiphanium cum in lib. de mens. & ponder. dicit, hos libros non esse receptos; de sententia Iudeorum esse loquutum. D. AMBROSIVS lib. 4. de fide, cap. 4. verba Ecclesiastici, ex cap. 24. diuina oracula nominauit. B. AVGVSTINVS in lib. ad Orosium contra Priscillianistas: *Clamat, inquit, Scriptura diuina; Altiora te ne quæsieris, qua sententia Ecclesiastici nostri est.* Denique Clemens & Cyprianus locis citatis, Sixtus II. in epist. ad Gratum, Damasus in epist. ad Episcopos Italiæ, Basilius lib. 4. in Eunomium, Ambrosius in cap. 7. prioris ad Corinth. Hieronymus in cap. 10. Ecclesiastæ, & Gregorius lib. 10. moralium; cap. 14. hunc librum non solùm citant, sed etiam Salomoni attribuunt: nunquam autem dubium fuit quin Salomonis libri canonici, ac diuini habendi essent. At Epiphanius in hæresi Anomœorum, & alij nonnulli auctorem libri huius Iesum Sirach esse volunt. Respondeo, facilè potuisse fieri, vt Iesus Sirach sententias Salomonis à se diligenter collectas in vnum volumen redegerit. ita vterque auctor dici poterit.

*Vide Epiphanium de mens. et pond. pag. 412. B.*

CAPVT



## CAPVT XV.

## De libris Machabeorum.

**L**IBRI Machabeorum præter communia testimonia, testimonium habent, & honorificè producuntur, à *S. Cypriano* in lib. de exhort. martyrij, cap. II. à *S. Gregorio Nazianzeno* in orat. de Machabæis, à *S. Ambrosio* lib. 2. de Iacob, cap. 10. 11. 12. & ab alijs passim. Eisdem libros Scripturam diuinam disertis verbis appellant, *S. Cyprianus* lib. 1. epist. 3. ad Cornelium; & *Hidorus* lib. 6. etymol. cap. 1. Sanctus autem *Augustinus* (cui multum auctoritatis sæpe Calvinus tribuit) lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 36. *Libros, inquit, Machabeorum non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.* Et lib. 2. contra epistolas Gaudentij, cap. 23. eorundem librorum auctoritatem studiosè defendit, Scripturam sanctam eos appellans. Sed aduersariorum argumenta videamus.

**PRIMUM** obiicit Calvinus lib. 3. Institut. cap. 5. §. 8. quod auctor horum librorum laudat, præposterum zelum, & superstitiosum factum Iudæ Machabæi, qui pro mortuis sacrificium offerri iussit, 2. Machab. 12. Nam præterquam quod superstitiosum est pro quibuscunque mortuis orare, accedit etiam quod isti, pro quibus Iudas orari iussit, decesserant letali crimine obligati, pro qualibus non esse orandum etiam Catholici docent. sic autem eos decessisse patet. Nam vt ibidem dicitur; Inuenta sunt sub vestibibus mortuorum omnium quædam de donariis idolorum contra prohibitionem Domini, quæ habetur Deut. 7.

**RESPONDEO**, orare pro mortuis, quos non est certum esse in cælo, vel in gehenna, pium & religiosum esse, vt ostendemus suo loco; nunc satis sit opponere Caluino Augustinum, qui ex hoc ipso loco probat pium esse orare pro mortuis, in epist. 61. ad Dulcitium, lib. 1. de morib. Ecclesiæ, cap. 23. & lib. de cura pro mortuis, cap. 1. Itaque tantum interest inter spiritum Augustini & Caluini, vt Augustinus, quia libros Machabeorum credit esse canonicos, inde colligat bonum esse orare pro mortuis. Calvinus quod existimet, malû esse orare pro mortuis, inde deducat libros Machabeorum non esse canonicos. Ad illud autem quod obiicitur, respondeo, Iudam  
piè



piè existimasse, eos in articulo mortis dolorem de peccato suo coram Deo concepisse, & misericordiam apud Dominum inuenisse, quod significat illa verba: *Quia considerabat, quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.*

SECUNDO obiicit Calvinus in antidoto Concilij, non posse huius libri auctorem haberi canonicum, cum lib. 2. cap. ult. veniam petat erratorum. Adde quod cap. 2. ait: *Er nobis quidem ipsis, qui hoc opus breuiandi causa suscepimus, non facilem laborem, immò verò negotium plenum vigiliarum, & sudoris assumpsimus.* Quibus verbis indicat se humano more hunc librum composuisse. Auctores enim verè sacri non ingenio, & labore suo, sed Spiritu sancto reuelante, scripserunt, vt patet Hierem. 36. de Hieremia, qui tanta facilitate dictabat notario suo Baruch, ea quæ Deus ei reuelabat, vt ex libro aliquo legere videretur.

RESPONDEO, Deum quidem esse auctorem omnium diuinarum Scripturarum, sed aliter tamen adesse solitum Prophetis, aliter aliis, præsertim historicis. Nam Prophetis reuelabat futura, & simul assistebat, ne aliquid falsi admiscerent in scribendo, & ideo Prophetæ non alium habuerunt laborem, quàm scribendi, vel dictandi: aliis autem scriptoribus Deus non semper reuelabat ea, quæ scripturi erant, sed excitabat, vt scriberent ea, quæ viderant, vel audierant, quorum recordabantur, & simul assistebat, ne falsi aliquid scriberent: quæ assistentia non faciebat, ne laborarent in cogitando, & quærendo quid & quomodo scripturi essent. Quare S. Lucas præfatione in Euangelium à se scriptum, testatur se assequutum omnia diligenter, quæ ad Euangelij scriptionem pertinebant, idque ab iis, qui ipsi audierant, & viderant, & ministri fuerant sermonis. Quod autem ad veniam attinet, non petit veniam iste auctor erratorum, qui quippe qui nulla esse sciebat; sed orationis minus politæ; quemadmodum etiam B. Paulus se imperitum sermone confitetur 2. Cor. II.

Obiectio TERTIA aliorum, 2. Machab. I. dicitur: *Cùm in Persidem captiui ducerentur Patres nostri:* at certum est non in Persidem, sed in Babylonem abductos fuisse Iudæos; non igitur veram historiam narrat auctor huius libri. Nonnulli valde laborant, vt ostendant quando in Persidem ducti fue-



rint Iudæi, sed existimo rem esse facillimam. Nam auctor huius libri Persidem vocat non solum eam regionem, quæ propriè dicitur Persis, sed etiam alias finitimas; id patet ex lib. I. Machab. cap. 6. vbi nuncius, qui venit in Babylonem ad Antiochum, dicitur venisse ad eum in Persidem. Neque iste loquendi modus ab aliis scriptoribus alienus est, cum Chrysostomus hom. 6. in Matth. dicat Iudæos ex captiuitate Persica liberatos.

Obiectio **Q**UARTA, 2. Machab. 2. dicitur Hieremias, cum spoliaretur & incenderetur Hierusalem, & templum à Chaldæis, abscondisse tabernaculum, & arcam fœderis in spelunca quadam montis Nebo; & dixisse, locum illum fore occultum, donec Deus iterum congregaret populum suum. At hæc duo mendacia continentur. Vnum quod Hieremias illud fecerit; nam antequam vrbs à Chaldæis caperetur, Hieremias semper fuit in carcere, & erat inuisus penè omnibus in Hierusalem, vt habetur Hierem. 37. & 38. quocirca nec per se, nec per alios potuit id efficere: postquam autem capta est vrbs, Chaldæi omnia diripuerunt, vt habetur 4. Reg. vlt. proinde non remansit aliquid, quod Hieremias posset abscondere. Alterum mendacium est, quod iterum reuertentes à captiuitate essent arcam & tabernaculum habituri; non enim vquam eam postea habuerunt.

**R**ESPONDEO, potuisse illud optimè fieri, & ante spoliationem vrbs, & templi (vt Epiphanius sentit in vita Hieremiæ) & etiam postea, vt alij volunt. Ante quidem; non tempore Sedechiæ, sed Ioachim. Ter enim Nabuchodonosor venit in Iudæam, & abduxit inde captiuum regem & populum: Primum, tempore Ioachim, vt habetur 2. Paral. vlt. Secundò, tempore Ioachim, vt habetur 4. Reg. 24. Tertiò, tempore Sedechiæ 4. Reg. 25. Tametsi autè tempore Sedechiæ Hieremias fuerit ferè semper in carcere, & omnibus inuisus: tamen tempore Ioachim liber erat, & magnè auctoritatis, ita vt credibile sit, ad eius persuasionem Ioachim spontè se tradidisse Regi Babylonis. Constat enim Hieremiam hoc suasisse, Hierem. 27. & simul constat Ioachim id fecisse, Hier. 29. potuit igitur Rege consentiente arcam, & tabernaculum asportare. potuit etiam posteaquam ciuitas capta est: nam Hieremias à Nabuchodonosor maximi fiebat, vt patet Hierem. 39. Non fuisse autem



autem à militibus diripientibus urbem Hierosolymam, ablatam arcam aut tabernaculum, satis patet ex Hierem. 52. ubi enumerantur omnia, quæ ex templo Domini Chaldæi abstulerunt, usque ad phialas & mortariola; & arcæ ac tabernaculi nulla mentio fit. Neque verò alterum est mendacium, quod rursus arca inuenienda esset, quando iterum congregaretur populus. Nam non loquebatur Hieremias de illa congregatione, quæ fuit tempore Cyri; sed vel de tempore nouissimo, quod proximè diem iudicij præcedet, vt vult Epiphanius in vita Hieremiæ; vel mysticè intelligendum est, arcam apparituram, id est, Christum in carne venturum in noua populi congregatione, vt exponit Rupertus lib. 10. de victoria verbi, cap. 21.

Obiectio QUINTA. Lib. I. Machab. cap. I. Alexander Magnus primus regnasse dicitur in Græcia, & hoc falsum videtur, cum non fuerit Alexander primus, sed ante illum multi fuerint Reges Lacedæmoniorum, Macedonum, Corinthiorum, Atheniensium, &c. vt ex Chronico Eusebij patet. PRAETEREA ibidem dicitur Antiochus illustris regnasse anno CXXXVII. regni Græcorum: cum tamen constet ex eodem Eusebio Antiochum regnasse anno CLVI. tot enim sunt anni à primo anno Monarchiæ Græcorum usq; ad Antiochum. DENIQUE lib. I. cap. 8. dicuntur Romani singulis annis committere vni homini magistratum suum, & omnes vni obedire: at hoc est falsum, nam duo consules eo tempore creabantur.

RESPONDEO, Scripturam, cum dicit Alexandrum primum regnasse in Græcia, non de regno quocunque, sed de Monarchia Græcorum loqui; & cum dicit Antiochum illustrem regnasse anno CXXXVII. regni Græcorum, non numerare annos ab Alexandro, sed à Seleuco, qui post Alexandrum primus regnavit in Syria, vt monet Eusebius in Chronico. quia enim Iudæa pars est Syriæ, à primo Rege Syriæ annos numerabant Iudæi, à Seleuco autem ad Antiochum sunt anni CXXXVII. quibus si addas annos XIX. qui sunt ab Alexandro ad Seleucum, erunt anni CLVI. Ad illud autem de Romanis respondeo, vnus tantum consulis mentionem fieri, quia in more apud Romanos positum erat, vt alternis diebus consules imperarent. Cuius rei testis esse potest infelix



exitus pugnae Cannensis, cuius causa temeritas fuit alterius consulis, penes quem eo die imperium erat. Itaque licet duo consules essent, vni tamen commissa esse Respublica videbatur. Idque institutum est ab ipso primo exortu consularis dignitatis, ne videlicet (vt ait Liuius lib. 2.) si duo simul consules imperarent, Regibus exactis, non remotus sed duplicatus terror videretur.

Obiectio SEXTA. Lib. 1. Machab. cap. 4. Iudas legitur purgasse templum anno CXLVIII. id est, vno anno ante obitum Antiochi, qui obiit anno CXLIX. vt dicitur 1. Machab. 6. At id repugnat lib. 2. cap. 10. vbi habetur Iudam purgasse templum biennio post mortem Antiochi. Præterea lib. 1. cap. 6. dicitur, Antiochus illustris mortuus in Babylonia in lecto suo, præ dolore animi, quia non successerant ei negotia sicut optauerat: at lib. 2. cap. 1. dicitur membratim cæsus cum multis ex suis in templo Nanneæ; & rursus lib. 2. cap. 9. dicitur mortuus tum dolore interno viscerum, tum quia de curru in itinere ceciderat. Denique lib. 1. cap. 9. dicitur Iudas mortuus anno CLIII. at lib. 2. cap. 1. dicitur scripsisse epistolam anno CLXXXVIII. quod si esset verum, anno XXXVI. post mortem suam eam scripsisset. Hæc omnia cum tam malè inter se cohæreant, manifesta indicia falsitatis præbent.

Ad PRIMAM argumenti huius partem Sixtus Senensis vt respondeat, scribit in lib. 8. Bibliothecæ sanctæ, bis factam esse templi repurgationem: sed neque id verum esse videtur, neque ad argumenti solutionem necessarium. Et quidem verum non esse satis indicat Scriptura, cum omnia quæ de hac repurgatione vno in loco refert, referat etiam in alio. Non esse autem necessarium, inde probatur, quia posita vna tantum repurgatione in vtroque loco, adhuc nulla est in hoc libro repugnantia. Tametsi enim repurgatio templi in lib. 1. cap. 4. narratur ante mortem Antiochi, & lib. 2. cap. 10. narratur post mortem Antiochi: tamen hoc posteriore loco narratur quidem post mortem Antiochi: sed non asseritur facta post mortem Antiochi. Voluit enim auctor absoluere quæ de Antiocho dicturus erat, & tum demum redire ad Iudam & templi repurgationem; quod autem dicitur facta post biennium, non significatur, post biennium à morte Antiochi: sed post biennium à prophanatione. Nam prophanatū fuit templum



plumanno CXLV. vt dicitur lib. 1. cap. 1. & post biennium exactum anno CXLVIII. repurgatum fuit, vt habetur lib. 1. cap. 4. Quare rectè Eusebius in Chronico, & Iosephus lib. 12. antiquit. cap. 10. scribunt templum repurgatum tertio anno à prophanatione, id est, post biennium iam exactum.

Quod attinet ad ALTERAM partem argumenti, conueniunt ferè omnes, eundem esse Antiochum, Epiphanem videlicet, cuius mors describitur lib. 1. cap. 6. & lib. 2. cap. 9. nam potuit in itinere corripitur doloribus viscerum, & cadere ex curru, vt dicitur lib. 2. cap. 9. & postea sic eger peruenire in Babylonem, & ibi addito dolore animi ex nuncio ad se allato rei malè gestè in Iudæa à suis, tandem mori. At de Antiocho, cuius mors describitur lib. 2. cap. 1. maxima quæstio est. Aliqui volunt esse Antiochum magnum, vt Lyranus in hunc locum, & quidam alij. sed hoc esse non potest. Nam Antiochus magnus obiit antequam Iudas, qui hanc epistolam scripsit, dux Iudæorum esset, nec fuit vllum bellum Iudæis cum Antiocho magno. Alij volunt esse Antiochum Demetrij filium, qui etiam Tryphon, seu Griphus dicitur ab Eusebio. Ita Rupertus lib. 10. de victoria verbi, cap. 6. sed neq; hoc potest esse verum. Nam tempore istius Antiochi non Iudas, sed Ioannes Hircanus dux Iudæorum erat: & tamen Iudas epistolam scribit. Præterea epistola scribitur Aristobulo magistro Ptolomæi Philometoris, quem constat ex Eusebio in Chronico fuisse tempore Iudæ, id est, diu ante tempora Antiochi Griphi.

Dicendum igitur est, hunc Antiochum esse Antiochum Epiphanem illum ipsum, de quo agitur in lib. 1. cap. 6. & lib. 2. cap. 9. nam tunc viuebat Iudas, qui epistolam scripsit: & etiam Aristobulus ad quem scripta est. Præterea iste fuit primus & summus ex Regibus Syriæ inimicus Iudæorum, vt meritò de eius morte tanta lætitia esset in Iudæa.

Deniq; quod dicitur lib. 2. ca. 9. de Antiocho Illustri, quod templum in Perside spoliare voluit, & turpiter fugatus est; omnino conuenit cum eo, quod hîc dicitur de isto Antiocho, quod in templo Nanneæ ceciderit, & percussus fuerit, & quod multi eius milites membratim cæsi fuerint. Neque verò necesse est affirmare, illic eum interiisse, vbi dicitur, cecidisse: cecidisse enim dici potest, quoniam exercitus eius fusus fugatusque est. Quemadmodum Genes. 14. Regem Sodo-



morum in prælio cecidisse narrat Scriptura diuina, & tamen paulò post eum viuentem, & Abrahæ occurrentem, introducit. Itaque Antiochus in eo sensu dicitur cecidisse, quoniam exercitus eius cæsus percussusque fuerat, & ipse turpi fuga elapsus, fortè etiam vulneratus, in ipso itinere de curru cecidit, & paulò post mortuus est.

Ad TERTIAM probationem aliqui respondent, non esse Iudam Machabæum, sed aliquem alium, qui eam epistolam scripsit. Ita Rupertus lib. 10. de victoria verbi, cap. 15. sed non videtur id esse verum. Nam anno CLXXXVIII. non Iudas, sed Ioannes Hircanus dux Iudæorum erat: nec vllus fuit ex ducibus Iudæorum, qui vocaretur Iudas, præter vnum Machabæum: nec est verisimile, cum senatu, & populo in titulo literarum alium nominari, quàm principem. Alij volunt hunc Iudam esse quidem Machabæum; sed annos, qui initio literarum ponuntur, supputari non more Græcorum à Seleuco, sed more Hebræorum ab anno duodecimo Assueri, quo liberati fuerunt omnes Iudæi à nece opera Esther reginæ. Ita Lyranus & Hugo Cardinalis in hunc locum, quos ferè recentiores omnes sequuntur. Sed primum non videtur credibile, in his libris semper annos supputari more Græcorum, præterquam in hoc vno loco; deinde etiam numerando ab anno duodecimo Assueri, non potest incidere annus 188. in tempora Iudæ Machabæi. Lyranus enim, quæ ceteri sequuntur, ita computat; ab anno XII. Assueri vsque ad finem regni eius sunt anni XXIX. his addantur sex anni, quibus regnavit Darius filius Assueri, & sunt XXXV. quibus si rursum addantur CXLVIII. qui sunt ab initio regni Græcorum vsque ad Iudam, erunt CLXXXVIII. anni.

Sed in ista supputatione tres sunt grauissimi errores. Primus, quod ex 29. & 6. & 148. non fiunt 188. sed 183. vt patet. Secundus, quod omittunt hi auctores annos nouemdecim, qui sunt à principio Monarchiæ Alexandri vsque ad regnum Seleuci: illi enim CXLVIII. anni Græcorum, qui numerantur lib. 1. Machab. cap. 4. vsque ad victoriam Iudæ, numerantur à Seleuco, non ab Alexandro, vt supra diximus. Si ergo addas annos nouemdecim qui sunt ab Alexandro ad Seleucum, erunt omnes anni CCII. ab anno duodecimo Assueri non CLXXXVIII. vt ipsi volunt. Tertius error est, quod in ista suppu-



supputatione faciunt Assuerum penultimum Regem Persarum, sequuti somnia Iudæorum aduersus sententiam Latinorum & Græcorum omnium. Eusebius in Chronico post Assuerum adhuc tres Reges Persarum ponit: Iosephus, quem ego supra sequutus sum, septem Reges post Assuerum numerat: ex quo sequitur, ab anno duodecimo Assueri vsque ad Iudam non CLXXXVIII. annos, sed longè amplius quàm ducentos effluxisse.

Igitur cum Melchiore Cano, & aliis nonnullis existimo, sic esse quæstionem dissoluendam, vt dicamus illa verba, Anno CLXXXVIII. non esse principium epistolæ sequentis, quam Iudas scripsit, sed finem præcedentis, quæ scripta est à toto populo Iudæorum duce Ioanne Hircano. Id apertè indicant Græci codices, qui post illa verba, anno CLXXXVIII. distinctionem constituunt. & ratio certè id exigit, vt cum sint illa verba inter initium vnus epistolæ, & finem alterius, & numerus annorum in fine potius, quàm in principio poni soleat, ea nos ad epistolam præcedentem non ad sequentem referamus.

Obiectio SEPTIMA sumitur ex eo, quod liber prior Machabæorum cum Euangelio pugnare videatur. Nam lib. 1. cap. 1. affirmat auctor eius libri vaticinium Danielis de abominatione desolationis stante in loco sancto, impletum esse quando Antiochus Epiphanes idolum in templo Domini collocauit. At Christus Matth. 24. vaticinium illud asserit implendum in nouissimis diebus. RESPONDEO, in libris Machabæorum nullam fieri mentionem vaticinij Danielis, sed solum idolum Antiochi vocari abominandum idolum desolationis, vt reuera erat.

Obiectionem POSTREMAM, quam afferunt nonnulli, ex eo quod in his libris videntur ij commendari, qui semet occiderunt, qualis fuit Eleazarus lib. 1. cap. 6. & Razias lib. 2. c. 14. diluit iam dudum S. Augustinus in epist. 61. ad Dulcitium, & lib. 2. contra epist. Gaudentij, cap. 23. & summa responsionis est, mortes horum hominum narrari in Scriptura, non laudari, vel certè non ita laudari quasi piè & sanctè fecerint, quod fecerunt, quamuis audacter, & viriliter, & hominum iudicio fortiter eos fecisse negari non possit.

H 5

CAPVT

*Vide. Aug. de  
ciuit. l. 1. c. 20*



## CAPVT XVI.

De quibusdam partibus librorum Marci,  
Luca, Ioannis.

VLTIMUM caput Marci tempore B. Hieronymi non fuisse ab omnibus receptum vt canonicum, patet ex epist. ad Hedibiam q. 3. Causa dubitationis erat propter quædam verba apocrypha, quæ in isto vlt. cap. inserta erant, vt patet ex Hieron. lib. 2. contra Pelagianos ante medium. Hæc enim inserta erant verba, quæ satis apertè Manichæismum redolent. (*Et illi satisfaciebant, dicentes, seculum istud iniquitatis, & incredulitatis substantia est: qua non sinit per immundos spiritus veram Dei apprehendi virtutem, idcirco iam nunc reuela iustitiam tuam.*) Nunc nobis dubitare non licet: nam Concil. Trid. sess. 4. iubet libros integros recipi cum omnibus suis partibus, vt in Ecclesia Catholica legi consueuerunt: legitur autem caput hoc in diebus celeberrimis Resurrectionis & Ascensionis, & idem exponitur à Beda, & à B. Gregorio homil. 21. & 29 in Euangelia. Athanasius etiam in synopsi; in summa Euangelij secundum Marcum hoc caput vt verè Marci agnoscit, & similiter Augustinus lib. 3. de consensu Euang. cap. 24. Denique incredibile est Marci Euangelium ita mutilum, & truncum esse, vt nihil de resurrectione contineat. Adde, quod etiam Caluinus cap. 17. §. 47. instit. hoc vltimum caput Marci admittit, vt partem Euangelij: vt non sit opus in hac re probanda diutius laborare.

EX CAPITULO 22. Luca, quidam in dubium reuocant historiam illam de sudore Christi sanguineo, & angelica apparitione, & consolatione; vt Hilarius testatur lib. 10. de Trinit. & Hieronymus lib. 2. cōtra Pelagianos. Causa, quæ hos permouit ea fuit; ne Christo infirmitatem, & animi dolorem tribuere viderentur. Qua etiam de causa quosdam Catholicos præpostero zelo è suis codicibus ex illis verbis Luc. 19. *Videns ciuitatem fleuit super illam, abrasisse verbum fleuit*, testatur Epiph. in ancorato. At certè isti timuerunt vbi nõ erat timor. Si enim Christus vt homo, potuit imminente passione paure & tædere, vt etiam Matth. cap. 26. & Marc. cap. 14. testantur: cur non potuit eadem ratione sudare, & angelicam consolatione-



solationem admittere? & si corpus habuit passibile, & animā sentientem, cur non potuit dolere & flere? Itaque ATHANASIVS lib. 6. ad Theophilum, qui est de beatitudine filij Dei, anathema dicit iis, qui Christum sanguinem sudasse negant. Epiphanius quoque in ancorato, & Augustinus lib. 3. de consensu Euangel. cap. 4. hunc locum Lucae, vt Euangelicum agnoscunt: neque Hilarius, & Hieronymus locis citatis contrarium docent, sed tantum monent, non in omnibus codicibus suo tempore fuisse, & propterea non ita certæ fidei habitum.

INITIVM CAPITIS 8. Ioannis, quo adulteræ historia continetur, non fuisse olim certæ fidei, Erasmus docet in annotatione huius loci, ex Eusebio lib. 3. hist. cap. 39. vbi sic dicit de Papiam loquens: *Historiam quandam subiungit de muliere adultera, qua accusata est à Iudæis apud Dominum, habetur autem in Euangelio quod dicitur secundum Hebraeos scripta ista parabola.* Quibus verbis aperte indicat, se non vidisse eam historiam in Euangelio Ioannis: & sibi non tam historiam, quam parabolam videri. Nihilominus tamen dubium esse non debet, quin ea & historia sit, & Euangelica, cum legatur in Ecclesia in sabbato post Dominicam III. quadragesimæ, & eam agnoscant grauissimi Patres Græci & Latini: **Ammenius Alexandrinus** in suo monotesaro Euangelico, **Athanasius** in synopsi in compendio Euangelij Ioannis, **Chrysostramus** hom. 60. in Ioanem, **Ambrosius** in epist. 58. lib. 7. ad Studium, **Hieronymus** lib. 2. contra Pelagianos, & **Augustinus** tract. 33. in Ioannem. Idem quoque August. lib. 2. de adulterinis coniugiis, cap. 7. eam historiam ab inimicis veræ fidei erasam fuisse de nonnullis codicibus dicit.

Neque causæ nostræ officit, sed prodest potius quod Eusebius scribit Papiam Ioannis discipulum huius historiæ meminisse: id enim signum est rem esse veram. Quod autem eam Eusebius in suo codice Euangelij non habuerit, parum refert, fortè enim ab aliquo erasa erat. Adde quod probabile est, Eusebium non loqui de hac historia adulteræ, sed de alia verè apocrypha; nam in textu Græco Eusebij non habetur nomen adulteræ, sed *περὶ γυναικὸς ἐπὶ πολλαῖς ἀμαρτίαις διαβληθείσης.*

De



De verbis illis, quæ habentur cap. vlt. epist. i. Ioannis: *Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt*; dubium aliquando existit, se, & nunc etiam esse debere, longa oratione contendit Erasmus in annotatione huius loci. At certè in Ecclesia publicè leguntur hæc verba in Dominica in Albis. Eundem locum agnoscit *Cyprianus* lib. de simplicitate prælatorum, *Athanasius* lib. i. ad Theophilum, qui est de vnita Deitate, *Ioannes II. Papa* in epist. ad Valerium, *Hieronymus* in prologo epistolarum canonicarum, *Idacius* in lib. aduersus Varimadum, & *Eugenius Carthaginensis* apud Victorem lib. 2. de persecutione Wandalica, quare verba illa veram esse partem Scripturæ diuinæ, non dubium est.

## CAPVT XVII.

*De epistola ad Hebræos.*

**D**UPLIX dubitatio de hac epistola fuit, vna de auctore, altera de auctoritate eius; quæ tamen ita connexæ sunt, vt pauci sint, qui de vno dubitauerint, & non de altero. Primum igitur ex antiquis hæreticis *Marcion*, teste *Hieron.* præfat. in epist. ad Titum, & *Arius*, teste *Theodoreto*, præfatione in epist. ad Hebræos, epistolam ad Hebræos neque Pauli esse, neque sacram docebant. Ex nouis hæreticis *Lutherus* in prologo epist. ad Hebræos, hanc epistolam nec esse Pauli, nec vllius Apostoli contendit, quod quædam contineat contra Euangelicam & Apostolicam doctrinam. *Luthero* subscribit *Brentius* in confessione Wirtenberg. cap. de sacra Scriptura, & *Kemnitius* in exam. 4. sess. Concil. Trident. *Magdeburgenses* quoq; cent. 1. lib. 2. cap. 4. colum. 55. & alij huius temporis hæretici, exceptis *Caluinistis*; *Calvinus* enim in instit. impressa anno 1554. c. 8. §. 216. contendit hanc epistolam esse verè Apostolicam, & errare in hac parte *Lutheranos*, tamen an Pauli sit, an alterius Apostoli, vt *Barnabæ*, aut *Lucæ*, dubitat *Calvinus*, vt patet ex eadem instit. cap. 10. §. 83. & cap. 16. §. 25. quocirca *Ministri Calvinistæ* in ea confessione quam obtulerunt *Pissiaci*, artic. 3. ponunt hanc epistolam in numerum diuinarum Scripturarum, sed tanquam auctoris incerti.

Præter



Præter hos manifestos hæreticos, Catholicos etiam quosdam & præsertim Latinos de auctore huius epistolæ dubitasse, & propterea eam minoris fecisse, testis est Eusebius lib. 3. hist. cap. 3. necnon B. Hieronymus in lib. de viris illustribus in Paulo, vbi dicit; Hanc epistolam à quibusdam Latinorum negari esse Pauli, sed vel Barnabæ, vel Lucæ, vel Clementis Rom. Pontificis. Addit Sixtus Senensis lib. 7. Bibliothecæ sanctæ, à quibusdam etiam attribui Tertulliano. Nostris temporibus Erasmus ad finem annotationum in hanc epistolam & Caietanus ad initium commentariorum in eandem epistolam quæstionem iam olim sopitam, iterum reuocârunt in lucem.

Verùm epistolam & canonicam esse, & Pauli Apostoli facile probari potest. PRIMVM, quoniam nomine Apostoli Pauli legitur in Ecclesia, in die Natalis Domini, & aliàs frequenter. SECUNDO, quia producta in testimonium ac recepta est vt Pauli, à multis antiquissimis Pontificibus, vt Clemente I. in epist. ad Corinthios, apud Eusebium lib. 3. cap. 38. Innocentio I. in epist. 3. ad Exuperium, Gelasio I. in Concilio Episcoporum LXX. TERTIO, quia ponitur in canone sacrarum Scripturarum nomine Pauli, à Concilio Laodiceno canone 59. Carthag. III. can. 47. & Trid. sess. 4. & agnoscitur etiam vt Pauli à Nicanno I. teste B. Thoma in hanc epistolam: & ab Ephesino I. & Chalcedonensi approbantibus duodecim capitula Cyrilli, quorum decimum tale est: *Pontificem & Apostolum confessionis nostræ factum esse Christum diuina Scriptura commemorat, &c.* etiam ab Arausicano II. can. vltimo, vbi & Apostoli & diuina Scriptura esse dicitur.

QUARTO, quoniam recepta fuit semper ab omnibus Græcis Patribus, vt patet, tum quia omnes eam vt Apostoli citât, tum quia B. Hieron. in epist. ad Dardanum id affirmat, tum etiam quia omnes qui canonem exponunt, hanc epistolam cum ceteris Paulinis numerant, vt Origenes apud Eusebium lib. 6. cap. 18. hist. & ipse Euseb. lib. 3. c. 3. Greg. Nazian. in carmine de canone Scripturæ, Athanasius in synopsi, Epiphanius hæres. 76. Damascenus lib. 4. cap. 18.

QUINTO, recepta fuit etiam ab omnibus Latinis post Lactantium. Soli enim Tertullianus, Cyprianus, Lactantius, Arnobius hæc epistolam non videntur agnoscere, nec enim eam vnquam



vnquam citant, quod sciam. at **Hilar.** lib. 12. de Trinit. **Ambr.** lib. 2. de Cain, cap. 2. **Hieron.** in epist. ad Dardanum de terra promissionis, **Augustin.** lib. 2. doct. Christian. cap. 8. & **Ruffin.** in symbolum, & alij deinceps omnes, eam vt Paulinam agnoscunt, & frequentissimè citant. **PHILASTRIVS** verò in Catalogo hæresum, inter hæreticos numerare non dubitauit, qui eam epistolam vel reiciunt, vel Pauli esse negant. Non autem debet duorum aut trium Latinorum dubitatio anteponi certissimæ confessioni omnium aliorum.

**SEXTO**, videtur **B. Petrus** huius epistolæ mentionem facere; Petrus enim priorem epistolam scripsit ad Hebræos inter gentes dispersos, vt patet ex titulo, vtq; **OEcumenius** docet, & ipse etiam **Erasmus** ad initium annotationum in hanc epistolam contendit: posteriorem ad eosdem scripsit, vt colligitur ex illis verbis, cap. 3. *Hanc vobis carissimi secundâ scribo epistolam.* In eodem autem capite postea subiungit; *Sicut & carissimus frater noster Paulus scripsit vobis.* Scripsit igitur **Paulus**, **Petro** teste, epistolam aliquam ad Hebræos.

**POSTREMO**, epistola hæc Catholicorum omnium consensu vel est **Pauli**, vel **Lucæ**, vel **Barnabæ**, vel **Clementis Romani**, vel certè **Tertulliani**: sed **Tertulliani** esse non potest, cum **Clemens Alexandrinus**, qui aliquanto antiquior **Tertulliano** fuit, asserat, hanc epistolam esse **Pauli**, apud **Eusebium** lib. 6. hist. cap. 11. Quid, quod ipse **Tertullianus** hanc epistolam **Barnabæ** esse putauit, vt **Hieronymus** docet lib. de viris illust. in **Paulo**? Neque etiam esse potest **Clementis Romani**, cum ipse **Clemens** eam citauerit tanquã **Apostoli Pauli** in quadam sua epistola ad **Corinthios**, vt **Eusebius** refert lib. 3. hist. cap. 38. Ac demum cum in fine huius epistolæ auctor dicat: *Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.* Ista enim verba nullo modo **Clementi** conuenire possunt, qui cum esset **Episcopus Romanus** non in **Iudæa**, sed **Romæ** habitaturus erat. Ex quibus apparet, quã ineptè **Erasmus** ad finem annotationum in hanc epistolam, eius auctorem **Clementem** facere conetur. Denique nec **Lucæ**, nec **Barnabæ** epistolam esse, nec alterius omnino quàm **Pauli** satis probant argumenta suprã allata: sed quãdo etiam aut **Lucæ**, aut **Barnabæ** esset, **Apostolici viri** esset, nec **Apostolica** auctoritate carere deberet.



At contra hanc epistolam quinque argumenta proferunt Magdeburgenses, quibus argumēta Lutheri & Erasmi simul complectuntur. PRIMVM est, quia prudens vetustas de hac epistola dubitauit. RESPONDEO, ineptè dici vetustatem de hac epistola dubitasse, cum vnum solum Caium ex Græcis, & duos vel tres ex Latinis proferre possint, & nos contra, tot Pontifices, tot Concilia, omnes Græcos, vno excepto, & omnes Latinos, tribus vel quatuor exceptis, pro nobis habeamus. Et si de antiquitate non de multitudine agatur, antiquior est Clemens Romanus Caio, & Clemens Alexandrinus Tertulliano, & Dionysius Areopagita vtroque, qui tamen hanc epistolam Pauli nomine citat in epistola ad Titum.

SECUNDVM argumentum est, quia non habet adiectum initio nomen Pauli, vt habent omnes aliæ epistolæ; quanquã hoc argumentum fatentur ipsi ibidem non esse vsque ad eò graue. RESPONDEO cum Hieron. præfat. in epist. B. Pauli; Si ideo non est Pauli, quia non habet præfixum nomen Pauli; nullius esse, quia nullius habet nomen. Quid, quod epist. prima Ioannis non habet eius nomen præfixum, & tamen Ioannis esse minimè dubitatur? Et contra, Euangelia quædam Thomæ, Bartholomæi, Iacobi, Nicodemi nomen præferunt, & ab omnibus tamen nec immeritò reiiciuntur.

Addo præterea, iustis de causis nomen suum huic epistolæ Paulum non addidisse. Vel enim id fecit, vt ibidem Hieronymus docet, quia sciebat nomen suum inuisum Hebræis esse, quamuis ad fidem iam conuersis, propterea quod ipse præ ceteris legem veterem esse abrogatam acerrimè disputabat: cuius legis illi adhuc æmulatores erant, Act. 21. Vel, vt idem Hieronymus docet in cap. 1. ad Galatas, quia in hac epist. ad Hebr. cap. 3. dicturus erat, Christum esse Apostolum confessionis nostræ, noluit initio se more solito Paulum Apostolum nominare, ne videretur se cum Christo aliqua ex parte conferre. Vel denique (vt Theodoretus præfat. comment. in hanc epistolam docet) quia Paulus non erat Apostolus Hebræorum, sed gentium, vt ipse fatetur Gal. 2. noluit more solito incipere Paulus Apostolus, sed nudam doctrinam exponere, non quasi Apostolus & magister, sed vt amicus & socius. Quocirca in fine epistolæ ponit: *Rogo autem vos fratres, vt sufferatis Verbum solatij, etenim per paucis scripsi vobis,*



*vobis, &c.* quasi dicere velit, non ægrè feratis, si ego, qui proprius Apostolus vester non sum, per literas vos monere, & cohortari volui. Id enim feci, vt vos consolarem, non vt imperarem. Has omnes rationes attigit Clemens Alexandr. apud Euseb. lib. 6. hist. cap. 11.

TERTIVM argumentum sumunt à diuersitate styli, siquidem oratio huius epistolæ longè grauior, copiosior, ornatior est, quàm ceterarum. Neque satisfaceret, qui responderet, hanc epistolam esse scriptam Hebraicè, & Apostolum propria lingua melius loqui potuisse, quàm aliena, id est, Græcè. Nam epistolam hanc non Hebraicè scriptam esse, sed Græcè, patet tum ex eo, quòd citantur in hac epistola testimonia secundum versionem LXX. tum etiam quia auctor epistolæ cap. 7. interpretatur nomen Hebraicum Melchisedech, id est, Rex iustitiæ; & Rex Salem, id est, Rex pacis, quod non faceret si Hebraicè loqueretur.

RESPONDENT aliqui, hanc epistolam non Hebraicè, sed Græcè primùm esse scriptam, & quidem sententias Pauli esse, verba autem Lucæ, aut Clementis, quo tanquam interprete & scriba Paulus vsus sit. Et ideo epistolam hanc esse magis ornatam, quàm ceteræ sint, quia sermo huius epistolæ, non Paulo, vt ceterarum, sed ab alio magis diserto compositus sit. Ita Origenes apud Eusebium lib. 6. cap. 18. Alij existimant epistolam hanc Hebraicè primùm esse scriptam, ac deinde translata in Græcum sermonem à Luca, vel à Clemente. Ita respondet Eusebius libro 3. hist. capite 38. & Clemens Alexandrinus apud Eusebium libro 6. capite 11. Neque repugnans huic responsioni interpretatio. Non enim Apostolus interpretatur Melchisedech nomen Hebræum Græcè, sed Hebraicè, vt ex etymologia, & vi nominis aliquid probet. Quemadmodum si Latinè quis dicat homicidium, est hominis cædes; & Græcè *δωρῆς* est *δωρῆς*. ita Hebraicè *מַלְכֵי צְדָקָה* est *מַלְכֵי צְדָקָה* quanquam si interpretes addideret interpretationem, non esset absurdum; vt Exod. 12. *est enim phase, id est, transitus Domini*, quæ interpretatio non habetur in Hebræo; & Matthæi 27. *Eli, eli, &c.* id est, Deus meus, Deus meus, &c. Neque illud obstat de Scripturis citatis secundum versionem LXX. Apostolus enim si Hebraicum scripsit



Vide in antea  
p. 77. et  
p. 78.

scripsit, ex Hebræo fonte testimonia protulit: tamen interpretes Græci ea verba à Paulo citata, ita vertere voluit, vt antea verterant illa eadem LXX. ne aliquid noui Græcorum auribus inferret. Neque id est nouum; quàm multa enim testimonia Hebræo sermone protulit, idem Apostolus in concione, quam habuit in synagoga Antiochena, & Lucas tamè ea omnia retulit, Act. 13. secundum versionem LXX. Ex his duabus solutionibus, tametsi vtraque probabilis est, tamen prior cum simplicior, tum etiam expeditior esse videtur.

QVARTVM argumentum, quo maximè nituntur Magdeburgenses: eiusmodi est; Auctor huius epistolæ cap. 2. ponit, se in numero eorum, qui ab Apostolis ad fidem conuersi sunt, dicit enim: *Quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem; quæ cum initio cœpisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audierunt confirmata est in nos, contestante Deo signis & virtutibus, &c.* At Paulus Galat. i. grauitè affirmat, se non ab homine, nec per hominem, sed à Christo per reuelationem didicisse Euangelium; non igitur Paulus huius epistolæ auctor est.

RESPONDEO primum, B. Paulum hæc dicere, non de se, sed de hominibus sui temporis, quemadmodum Isaias c. 64. in persona populi dicit: *Facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruata vniuersa iustitia nostra; non est qui inuocet nomē tuum, qui consurgat, & teneat te, &c.* quo loco non loqui Isaiam de seipso, patet, quia ibidem longa oratione Deum inuocat. Adde præterea, non esse absurdum, si Paulus ponat se in numero eorum, qui ab Apostolis confirmati sunt. Non enim hîc agit de confirmatione per doctrinam, sed per miracula. ait enim salutem, id est, salutis prædicationem confirmatam esse per Apostolos, contestante Deo signis & prodigiis. Quis autem negare potest, Paulum quando conuersus est, etsi Euangelium plenissimè didicerit per reuelationem, tamen confirmatum esse in fide, auditis miraculis Petri & aliorum Apostolorum, & præcipuè eo miraculo, quo ipse per manus Ananiæ lumen oculorum recepit?

QVINTVM argumentum, auctor huius epistolæ pugnat cum doctrina Domini. Dominus enim dicit Matth. 11. *Venite ad me omnes: hic autem excludit eos, qui semel peccauerunt. sic enim loquitur cap. 6. Impossibile est eos, qui semel sunt*

I

illumi-



*illuminati, iterum renouari ad pœnitentiam.* Et cap. 10. affirmat, non relinqui hostiam pro peccato, iis qui voluntariè peccant post acceptam notitiam veritatis. Et cap. 12. Esau non inuenisse locum pœnitentiæ.

RESPONDEO, non magis hæc loca pugnare cum illo: *Venite ad me omnes*, quàm pugnent verba Domini, Matthæi ubi dicit, Blasphemiam in Spiritum sanctum non remittit, neque in hoc seculo, neque in futuro. Apostolus enim non de quocunq; peccatore loquitur, sed de eo qui peccat in Spiritum sanctum, id est, qui voluntariè oppugnat cognitam & exploratam veritatem.

Porro dicuntur talia peccata irremissibilia tribus de causis. PRIMO, quia vt plurimum eiusmodi homines non conuertuntur, nec eiusmodi peccata remittuntur; etsi absolute contrarium potest accidere, & aliquando re ipsa accidit; sicut in morbis corporalibus, eos vocamus incurabiles, qui vt plurimum non curantur, etsi quandoque curentur, & eos vocamus curabiles, qui vt plurimum curantur, etsi quandoq; non curètur. SECUNDO, quoniam qui in Spiritum sanctum peccant, directè resistunt gratiæ, qua sola curari possent: quemadmodum qui non potest sanari, nisi sectione venæ, & nullo modo admittit hoc remedium, rectè medicus de eo pronuntiat, fieri non posse vt sanetur, nec tamen propterea negatur, quin possit aliquis sapientissimus medicus ægroto persuadere, vt admittat venæ sectionem. TERTIO, qui ex malitia peccat, nihil habet in se vnde remissionem mereatur, & propterea dicitur eius peccatum irremissibile, quamuis absolute remitti possit. Qui autem peccat ex ignorantia vel infirmitate, aliquid habet vnde misericordiam Dei prouocet, iuxta illud Apostoli, 1. Timoth. 1. *Misericordiam cōsecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.*

Atq; hæc quidem responsio satis esse videtur ad eam tollendam difficultatem, quæ ex prioribus locis oriebatur. Potest etiam alia adhiberi. Nam priorem locum, qui habetur Hebr. 6. exponunt multi ac fermè omnes, vt Chrysostomus, Theodoretus, OEcumenius, Theophylactus, Anselmus, Sedulius, & alij in hunc locum, necnon Augustinus in fine exposuit inchoatæ, in epist. ad Romanos, de renouatione ad pœnitentiam, quæ fit in Baptismo, non ad eam, quæ fit in reconcili-



conciliatione post Baptismum. Nam quod de Baptismo loquatur hîc B. Paulus, satis indicant verba illa; *Non rursus iacentes fundamentum Pœnitentiæ, Fidei, Baptistum, &c.* & illa; *Eos, qui semel sunt illuminati.* Nam apud Dionysium, capite secundo Ecclesiasticæ hierarchiæ, & alios veteres, Baptismus dicitur illuminatio, quia est Sacramentum fidei. Et illa; *Rursus renouari:* nam (vt Augustinus loco citato docet) per Baptismum propriè renouamur, per reconciliationem curamur. Denique illa: *Iterum crucifigentes Filium Dei:* nam in Baptismo repræsentamus Christi mortem & sepulturam, vt dicitur Roman. 6. & sicut semel tantum Christus mortuus est; ita & nos semel tantum baptizari possumus. Beatus Paulus igitur aduersus fidei desertores disputat, ac docet, neminem sperare debere, se post Baptismum in Ecclesia susceptum, alibi posse iacere aliud fundamentum, & inuenire aliud Baptisma: nam id impossibile est, cum vnum sit tantum verum Baptisma, & illud repeti non possit. Eundem sensum habet secundus locus. Verè enim *Voluntariè peccantibus*, id est, recedentibus à iam cognita, & suscepta fidei veritate, *non relinquitur hostia pro peccato:* non quia non est locus pœnitentiæ, sed quia nulla est verè efficax hostia, nisi mors Christi, quam illi apostasia sua contempnunt. Nec enim alius Christus inueniri potest, nec alius Baptismus, in quo mors eius repræsentetur.

Ad illud ex capite 12. dico, Esau duobus modis non inuenisse locum pœnitentiæ: vno modo apud patrem suum, quia res perditæ erat irrecuperabilis: altero modo apud Deum, quia non rectè pœnitentiam egit, vt Chrysoströmus hunc locum exponit. Apostolus igitur deterrere volens homines à lapsu, proponit incertum exitum pœnitentiæ. Vt enim Esau non potuit recuperare hæreditatem, quia erat irrecuperabilis; ita peccator non potest recuperare innocentiam, virginitatem, & similia: & quemadmodum Esau non rectè pœnitentiam egit, quamuis fleuerit, & ideo Deum non placavit, ita sæpe peccatores pœnitentiam agere videntur, & tamen Deum non placant, quia non agunt pœnitentiam vt oportet.

Argumentum SEXTVM est Caietani in commentario huius epistolæ. Auctor huius epistolæ probat cap. 1. Christum esse Filium Dei, ex illis verbis lib. 2. Reg. cap. 7. *Ego ero illè*



*in partem*: & hæc verba intelliguntur ad literam de Salomone, & solum ex literali sensu sumuntur argumenta firma: igitur vel iste auctor non est Paulus, vel Paulus non solidè argumentatur.

RESPONDEO, similiter argumentari Apostolum Roman. 10. & 1. Corinth. 9. nec tamen posse dici, aut non esse Pauli earum epistolas, aut Paulum non solidè argumentari; argumentum igitur Apostoli ideo fortissimum est, quoniam illi, ad quos scribit, admittebant, Salomonem typum Christi gessisse, nec poterant hoc negare, ut B. Augustinus probat lib. de unit. Ecclesie, cap. 8. Nam & 2. Reg. 7. & Psalm. 71. dicuntur multa de Salomone, quæ ei non conueniunt, nisi ut figura erat Christi. Ut illud: *Stabiliam regnum tuum & sive in aeternum.* Et illud: *Dominabitur à mari & sive ad mare; & adorabunt eum omnes Reges terra, omnes gentes seruient ei, &c.*

Argumentum SEPTIMUM eiusdem Caietani est. Ad Heb. 9. dicit auctor, fuisse in arca urnam habentem manna, & virgam Aaron, quæ fronderat, & tabulas legis; sed lib. 3. Reg. cap. 8. solæ tabulæ referuntur fuisse in arca; igitur aut mentitur Paulus, aut huius epistolæ auctor non est Paulus.

RESPONDEO, tempore Salomonis non fuisse in arca aliud, quàm tabulas legis, ut dicitur 3. Reg. 8. tamen postea à Iudæis positas intra arcam etiam urnam & virgam. Id quod Paulus ex traditione scire potuit. Ita soluit Theophylactus, qui etiã monet, Hebræos sui temporis id sensisse. Adde quod auctor libri Regum, cum dicit, In arca autem nihil erat aliud, nisi duæ tabulæ, videtur innuere suo tempore fuisse aliquid aliud, quod non erat tempore Salomonis; videtur enim dicere voluisse, etsi nunc alia quædam sint in arca præter tabulas legis, tamen quo tempore arca in templum à Salomone adducta est, nihil in ea erat, præter duas tabulas. Quid si etiam, ut quidam volunt, urna & virga in parte aliqua exteriori arca, non intra ipsam arcam fuerint?

Argumentum POSTREMUM Erasmi & Caietani est. Auctor huius epistolæ cap. 9. loquens de testamento proprio dicto, quod morte testatoris confirmatur, allegat verba Exod. 24. Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus; atqui in Exodo secundum Hebraicam veritatem nulla fit mentio testamenti, sed pacti; illa enim verba Exod. 24.



הנה דם-הברית אשר ברת יהוה עמכם על כל-  
הבריות האלה, non habent alium sensum, quàm istum, Ec-  
ce sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super  
omnibus verbis istis; igitur aut Paulus non tenebat Hebrai-  
cam linguam, aut huius epistolæ auctor non est Paulus.

RESPONDEO, vel est quæstio de re, vel de nomine: si de  
nomine, iniuste Erasmus hunc auctorem accusat, nam non  
solum iste auctor, sed etiam LXX. interpretes vocem פְּרִיָה  
perpetuò verterunt διαθήκη, id est, testamentum, vt patet ex  
Psalmis, quos ex versione LXX. habemus, & ex Hieronymo  
in caput secundum Malachiæ, vbi affirmat LXX. semper fe-  
rè vertisse testamentum. Et Apostolus Paulus Rom. 9. Gal. 3.  
& 4. & alibi loquens de lege vetere, semper testamentum vo-  
cat id quod Hebræi dicunt פְּרִיָה, immò adeò trita est in Ec-  
clesia hæc vox testamentum, pro Hebraica פְּרִיָה vt nihil fre-  
quentius dicamus, vel audiamus, quàm testamentum vetus  
& testamentum nouum.

Si autem non de nomine, sed de re quæstio est, quasi au-  
ctor huius epistolæ ad testamen- tum propriè dictum detorse-  
rit hunc locum Exodi, in quo agitur de fœdere: responden-  
dum est, promissionem vitæ æternæ, de qua per figuras in te-  
stamento veteri, & apertè in nouo agitur, esse simul testamē-  
tum & pactum; testamentum, quia continet dispositionem  
de hæreditate æterna danda filiis Dei, quæ non fuit rata ante  
mortem testatoris. Testamentum enim est dispositio de hæ-  
reditate, quæ non prius rata est, quàm testator moriatur: est  
autem simul pactum illa Dei promissio, quia habet annexam  
conditionem: non enim vult testator Deus dare hæreditatem  
æternam, nisi iis, qui leges suas obseruauerint; & hac ratione  
dicitur fœdus & pactum. Iam ergo de eadem re loquitur Mo-  
ses Exod. 24. & Paulus Hebr. 9. & Moses quidem vocat pactū,  
sed intelligit non quodcunque pactum, sed pactum de dan-  
da hæreditate post mortem testatoris, & propterea sangui-  
nem aspersit in populum, qui figura est sanguinis Christi pro  
nobis effundendi; Paulus autem vocat testamentum,  
sed intelligit de testamento non qualicumque,  
sed conditionato, id est, quod si-  
mul sit pactum.



*Caletius de suo tempore loquens Epistolas Iacobi et Iudae publicè in  
ntis Ecclesijs legi dicit. Sed in antiquioribus te epoco adhibet, qd in  
reteribus mptina. 86. Cap. XVIII. De Verbo Dei. Lib. I.  
non curam faciat. l. 2. c. 23.*

CAPVT XVIII.  
*De epistola Iacobi, Iudae, secunda Petri,  
secunda & tertia Ioannis.*

**D**E HIS epistolis quosdam olim dubitasse, an  
uera Apostolicæ essent, testis est Eusebius lib.  
hist. cap. 25. & B. Hieronymus libro de viris ille  
stribus, in Iacobo, Iudæ, Petro, & Ioanne. Ex  
centioribus, **Lutherus** in prologis harum epistolarum, **Bra  
tius**, **Kemnitius**, & **Centuriatores** locis notatis capite supe  
riore, epistolam Iacobi & Iudæ penitus contemnunt, de re  
quis dubij hærent. quanquam **Lutherus** in prologo epistolæ  
ad Hebræos, posteriorem Petri epistolam inter canonicas  
ponit. Erasmus in annotationibus ad has epistolas, epistolam  
Iacobi affirmat, non redolere Apostolicam grauitatem; de  
secunda Petri dubitat; de secunda & tertia Ioannis asserit, esse  
non esse Ioannis Apostoli, sed cuiusdam alterius, de epistola  
Iudæ nihil dicit. Caietanus de auctoribus epistolæ Iacobi, Iu  
dæ, & secunda ac tertia Ioannis dubitat, & propterea etiam  
eas minoris auctoritatis vult esse, quàm ceteras. Porro Cal  
nus omnes recipit, & Calvinistæ in illa confessione Pissiacen  
si, art. 3.

Nobis iam non licet aliud sentire, quàm esse has epistolas  
Apostolicas & diuinas. Probatur primò de omnibus simul  
quoniam ponuntur in Catalogo nomine Apostolorum Pe  
tri, Iacobi, Ioannis, & Iudæ, à **Concilio Laodicensi**, **Carthe  
ginensi III. Florentino**, & **Tridentino** supra citatis; item à  
**Innocentio I.** ad Exuperium, epist. 3. & **Gelasio** in Concilio  
**LXX. Episcoporum**. Præterea ab **Origene** homil. 7. in Iosepho  
**Epiphanio** hæres. 76. **Athanasio** in Synopsi, **Hieronymo** in  
epist. ad Paulinum, de studio Scripturarum, **Augustino** lib.  
de doctrin. Christ. cap. 8. **Ruffino** in exposit. Symboli, **Isidorus**  
lib. 6. etymolog. cap. 1. **Damasceno** lib. 4. cap. 18. Deinde de sin  
gulis seorsim. Nam epistolam Iacobi adfert ad probandum  
dogma Ecclesiasticum. Concilium Mileuitanum can. 7. ean  
dem citat **Dionysius** de diuin. nom. cap. 4. **Cyprianus** in lib.  
ad Nouatianum, **Augustinus** in epist. 29. ad Hieron. & al  
passim. Legitur quoque frequenter in Ecclesia nomine Iaco  
bi Apostoli.

TV970

E 17



EPISTOLA secunda Petri citatur nomine Petri ab **Higi-**  
no, epist. 2. à **S. Gregorio** homil. 18. in Ezechielem, & ab aliis  
passim. Legitur in Ecclesia in festo transfigurationis. Præte-  
rea, vel oportet confiteri hanc epistolam esse Petri, vel conti-  
nere intolerabilem errorem, quod nullus hactenus dicere  
ausus est. Nam cap. 2. auctor dicit: *Hæc Vocem nos audiuimus,*  
*cùm essemus cum illo in monte sancto, &c.* At certè in monte  
sancto cùm Dominus transfiguratus est, soli cum Domino  
fuerunt, Petrus, Iacobus, & Ioannes, vt Euangelium loqui-  
tur, Matth. 17. Igitur epistolæ huius auctor, aut insignis ali-  
quis impostor fuit, aut est vnus è tribus Apostolis Christi pri-  
mariis. Et quamuis parum referat, cuius sit è tribus, quantum  
attinet ad auctoritatem, tamen satis constat, non esse Iacobi,  
aut Ioannis, tum quia nemo hoc vnquam dixit, tum etiam,  
quoniam auctor apertè initio epistolæ vocat se Simonè Pe-  
trum Apostolum Iesu Christi. Quo argumento persuasus **Be-**  
**da** in commentario ad hanc epistolam, miratur, qua ratione  
dubitari potuerit de auctore huius epistolæ.

EPISTOLA Iudæ citatur vt Iudæ Apostoli à **Dionysio** di-  
uin. nom. cap. 4. à **Ferrulliano** lib. de habitu muliebri, à **Cy-**  
**priano** in lib. ad Nouatianum, & à posterioribus frequentis-  
simè. Eadem quoque testimonium habet ab **Origene** lib. 5.  
in cap. 5. ad Rom. ab **Epiphano** hæresi 76. & à **Hieronymo** in  
cap. 1. ad Tirum, & in Catalogo script.

EPISTOLA secunda Ioannis citatur à **Cypriano** in lib. 2.  
sententiarum Concilij Carthaginensis circa finem. **EPIS-**  
**TOLA** tertia eiusdem citatur à **Dionysio** cœlest. hierarch.  
cap. 3.

At contrà non desunt argumenta. Ac **PRIMUM** quidem  
**Erasmi** est contra epistolam Iacobi. Hæc epistola si est vllius  
Iacobi, illius certè erit, qui fuit primus Episcopus Hierosoly-  
morum, & de quo tam multa dicuntur in Actis Apostolorum,  
& in epist. ad Gal. Sed hunc non verè esse Apostolum ex duo-  
decim, constat ex **Hieronymo** in comment. cap. 1. ad Galat.  
vbi dicit, grauiter errare eos, qui dicunt, Iacobum istum esse  
vnum ex duodecim.

**RESPONDEO**, argumentum hoc **Erasmi** manifesto men-  
dacio inniti. **Hieronymus** enim non dicit errare eos, qui sen-  
tiunt hunc Iacobum esse vnum ex duodecim, sed eos, qui di-  
cunt



cunt hunc Iacobum esse fratrem Ioannis, & quem Herodes capite plecti iussit. Esse autem hunc nostrum Iacobum vnum ex duodecim, idem Hieronymus docet, & probat in libro aduersus Heluidium, his verbis: *Nulli dubium est, duos fuisse Apostolos Iacobi vocabulo nuncupatos, Iacobum Zebedæi, & Iacobum Alphæi, istum nescio, quem minorem Iacobum, quem Maria filium, nec tamen matris Domini, Scriptura commemorat, Apostolum vis esse, an non? Si Apostolus est, Alphæi filius erit: si non Apostolus, sed tertius nescio quis Iacobus: quomodo est frater Domini putandus? Et quomodo tertius ad distinctionem maioris, appellabitur minor? cum maior & minor non inter tres, sed inter duos soleant præbere distantiam; & frater Domini Apostolus sit, Paulo dicente, alium Apostolum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini.* Præterea hoc idem multis rationibus probari posset: sed quia nec est necessarium hoc loco, & ego breuitati studeo, hoc solum dicam, non est Iacobus hic noster vnus ex numero duodecim Apostolorum, vnus Apostoli ex duodecim nullam fieri memoriam in Ecclesia: constat enim ex Euangelio Matth. 10. duos fuisse Iacobos inter duodecim, Iacobum Zebedæi & Iacobum Alphæi; In Ecclesia autem non fit memoria, nisi Iacobi fratris Ioannis, die XXV. Iulij, & huius Iacobi qui scripsit hanc epistolam, & fuit Episcopus primus Hierosolymæ, die 1. Martij ergo iste non est ille Iacobus Alphæi, sequitur, illius nullam prorsus fieri memoriam, quod est certè absurdissimum.

Argumentum SECVNDVM. Auctor huius epistolæ non utitur solita Apostolorum salutatione, sed prophanam tantum dicit, *Iacobus Dei & Domini nostri Iesu Christi vnus duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.* Ergo non est verisimile, eam esse Iacobi. RESPONDEO ad hoc argumentum, quod est Caietani in hunc locum, Si ista prophana salutio censenda est, illam esse habendam magis prophanam, quæ habetur Act. 13. Apostoli & seniores fratres hiis qui sunt Antiochiæ, Syriæ & Ciliciæ fratribus ex gentibus salutem. Atqui nullus Catholicus hinc salutationem, vt prophanam reprehendere auderet: igitur neque illam Iacobi vnus, vt prophanam, reprehendere debet.

Argumentum TERTIVM contra eandem epistolam est Magdeburgensium, cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 54. quemadmodum



dum & cetera quæ sequuntur. Eusebius affirmat li. 2. hist. cap. 23. hanc epistolam, & illam Iudæ esse adulterinas, igitur non sunt firmę auctoritatis. **RESPONDEO**, mendacium esse hoc, non argumentum; hæc enim sunt Eusebij verba loco citato ab aduersariis: *Sciendum, inquit, est, quod à nonnullis non recipiantur. & addit: Nos tamen scimus etiam istas cum ceteris ab omnibus penè Ecclesiis recipi.*

Argumentum **QUARTUM**. Hæc epistola multum aberrat ab analogia doctrine Apostolicæ. Nam cap. 2. iustificationem non fidei soli, sed operibus adscribit, cum Paulus Rom. 3. dicat, hominem iustificari ex fide sine operibus. **RESPONDEO**, hoc argumento confiteri Lutheranos, se esse filios veterum illorum hæreticorum, contra quos epistola ista scripta fuit. Audi enim, quid Augustinus scribat lib. de fide & operibus, cap. 14. *Quare, inquit, iam illud videamus, quod excutiendum est à cordibus religiosis, ne mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint, bene autem vivere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam subobscuris sententiis Apostoli Pauli, hoc eum quidem arbitrati sunt dicere, &c. Et infra: Quoniam ergo hæc opinio tunc fuerat exorta, alia Apostolica epistola Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maxime dirigunt intentionem, & vehementer astruant, fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus non qualem libet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planèq; Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt.*

Ad argumentum autem respondemus cum Augustino præfatione in Psal. 31. Apostolos non pugnare inter se, nam Paulus loquitur de prima iustificatione, qua homo fit iustus ex iniusto, & nomine operum intelligit opera, quæ fiunt sine fide & gratia, solis viribus liberi arbitrij: Iacobus autem loquitur de secunda iustificatione, qua quis ex iusto fit iustior: iuxta illud Apoc. vlt. *Qui iustus est iustificetur adhuc*, & nomine operum intelligit opera, quæ fiunt cum fide, & auxilio gratiæ Dei. Quemadmodum enim non potest homo seipsum procreare, vel à mortuis excitare, tamen posteaquam natus est, potest seipsum opere suo alere & augere: ita non potest peccator seipsum iustum facere: tamen potest, cum iustus est, ope-



ribus suis augere iustitiam. Sed de hac questione suo loco plenius disputabitur.

Argumentum QUINTVM. Hæc epistola muta est de opere Christi, & doctrina fidei, & solum de operibus concionatur: solent verò Apostoli semper aliquid interferere de fidei doctrina: non igitur Apostolica hæc epistola est. RESPONDEO, Apostolum Iacobum de industria totum esse in operibus commendandis, ut ex Augustino supra demonstrauius, propterea quod fidei doctrinam satis explicuerant Euangelistæ, & Paulus, & ij aduersus quos ipse scribit, doctrinam fidei nimis extollebant, & bona opera negligebant. Adde præterea, si ideo hæc epistola adulterina iudicanda est, quia totum ferè consumitur in operibus bonis commendandis. Prouerbia quoque, & Ecclesiastem Salomonis adulterinos libros existimari debere, cum nihil in iis, præter conciones de moribus legatur; vel si Prouerbia, & Ecclesiastes inter sacros libros habendi sunt, aduersariis etiam consentientibus, nulla certè causa est, cur Iacobi epistolam libris illis persimilem reiiciamus.

Argumentum SEXTVM. Iste auctor cap. 1. & 2. vocat legem libertatis legem Testamenti veteris, at eam vocat legem seruitutis Apostolus Paulus Galat. 4. non igitur vtraque epistola Apostolica esse potest: constat autem epistolam ad Galatas Apostolicam esse, igitur quæ fertur nomine Iacobi, non Apostolica, sed Apostolicæ contraria est. RESPONDEO, Iacobum non loqui de lege veteri, sed de noua, cum eam legem libertatis appellat. Sed ideo illis visus est Iacobus loqui de lege veteri, quia mentionem facit Decalogi præceptorum, & ipsi somniant, legem nouam non continere vlla præcepta, sed solas promissiones gratiæ fideique prædicationem. At sine vlla dubitatione falluntur. Siquidem præcepta Decalogi non minus ad Christianos, quam ad Hebræos pertinent, ut ex 5. cap. Matth. aliisque locis colligitur; sed hoc interest inter nouum & vetus Testamentum, quod vetus leges adferebat, non autem vires ad eas leges implendas suppeditabat: proinde lex timoris ac seruitutis, & dicebatur, & erat. Testamentum verò nouum vnà cum legibus gratiam præbet, qua homines adiuti, faciliè, & liberè, ac libenter implent ipsa præcepta, & propterea dicuntur Christiani non esse sub lege, & iustis



his dicitur lex non esse posita, non quod eam seruare non debeant, sed quia lex eos non premit aut grauat, cum eam libentissimè liberrimeque seruent.

Sed Augustinum hæc ipsa docentem audiamus, lib. de nat. & gratia, ca. 57. *Si Spiritu ducimini, inquit, non estis sub lege, Vtique lege qua timorem incutit, non tribuit caritatem, qua caritas Dei diffusa est in cordibus nostris, non per legis litteram, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hac est lex libertatis, non seruitutis, quia caritatis Vtique, non timoris; de qua & Iacobus Apostolus ait; Qui autem perspexerit in lege perfecta libertatis, etc. Et in cap. 6. ad Gal. Eadem, inquit, Scriptura & idem mandatum, cum bonis terrenis inhiantes premit seruos, Testamentum Vetus; cum in bona aeterna flagrantes erigit liberos, Testamentum nouum vocatur. Et libro de continentia, cap. 3. Non sumus sub lege bonum iubente, non dante; sed sumus sub gratia, qua id quod lex iubet, faciens nos amare, potest liberis imperare.*

Argumentum SEPTIMUM. Auctor huius epistolæ testimonia profert ex epistolis Petri & Pauli, non igitur ipse Apostolus, sed aliquis ex Apostolorum discipulis fuit. RESPONDEO, non citari in hac epistola vlla loca Petri vel Pauli, sed inde aduersarios esse deceptos, quod viderint ad marginem libri è regione verborum Iacobi, loca quædam Petri vel Pauli annotari. At etiam in marginibus epistolarum Pauli notari videmus loca quædam ex epistolis Petri, & aliorum Apostolorum; & ad marginem prioris epistolæ Petri, & primæ Ioannis annotantur plurima loca Pauli; nec tamen epistolæ istæ Petri, Pauli, Ioannis in dubium reuocantur. Nec enim eiusmodi annotationes significant vnum Apostolum ab alio citari, sed similes sententias in Apostolis inueniri, quod Spiritus sanctus ideo fecit, vt ostenderet se vnum, atque eundem eorum omnium auctorem esse. Quod idem videmus etiam in Prophetis: Isaias enim & Michæas vno atque eodem vixerunt tempore, cum vterque in initio sui libri se scripsisse commemoret in diebus Ioatham, & Achaz, & Ezechia Regum Iuda; & tamen inuenimus Isaiæ 2. & Michææ 4. insignem prophetiam de Christo, non modò sententiis, sed etiam verbis iisdem descriptam.

Argu-



Argumentum OCTAVVM. Epistolæ huius auctor non vocat Apostolum Christi, vt Paulus facit, non igitur credibile est, eum Apostolum esse, sed discipulum aliquem inferiori notæ. RESPONDEO, si eiusmodi ratiunculis fides habenda esset, non solum epistolam Iacobi, sed etiam aliquot alia Pauli & Ioannis reiiciendas fore. Siquidem Paulus in epistola ad Philippeneses, in vtraque ad Thessalonicenses, & ad Philemonem, non vocat se Christi Apostolum, sed aut seruum, vt facit Iacobus, aut nihil addit; Ioannes quoque nec in epistolis, nec in Apocalypsi Apostolum se nominat.

CONTRA epistolam Iudæ proferunt iidem Magdeburgenses argumenta quatuor. PRIMVM, quia non se vocat Apostolum, sed hoc iam est solutum. SECVNDVM, quia Iudas asserit, se post Apostolos vixisse, cum ait: *Memores estote Verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in nouissimis temporibus venient illusores, &c.* citans apertè quædam ex secunda epistola Petri. RESPONDEO, Iudam simul cum Apostolis vixisse, sed tamen posterius epistolam scripsisse, quam Petrum & Paulum, & ideo meritò potuisse eorum epistolas citare: quemadmodum etiam Petrus in secunda epistola mentionem facit epistolarum Pauli, cum tamen & simul vixerint, & eadem die sint coronati.

Argumentum TERTIVM, Iudas non in Græcia, sed in Perside prædicauit, igitur si quid scripsisset, non Græcè, sed Persicè scripsisset. RESPONDEO, Iudam, etsi in Perside prædicauerit, tamen non ad Persas, sed ad Iudæos per orbem terræ dispersos epistolam suam scripsisse, ad quos etiam Petrus & Iacobus scripserant. Meritò proinde scribere voluisse lingua Græca, quæ tunc communissima erat. Præterea quis non videt, quàm ineptum argumentum sit, Iudas in Perside prædicauit, igitur lingua Persica scribere debuit: Si quid enim valeret eiusmodi argumentum, pari ratione colligeremus, Petrum, qui Romæ docuit, & ex eadem vrbe duas epistolas scripsit; Latinè, non Græcè scribere debuisse, & Matthæum, qui prædicauit in Æthiopia, oportuisse Æthiopica lingua scribere Euangelium: Paulum quoque, qui in Italia prædicabat, cum scriberet ad Timothæum, ad Philemonem & ad Hebræos, debuisse Latinè scribere, non Græcè vel Hebraicè.

Argu-



Argumentum **Q**UARTVM. Iudas refert, historiam alterationis inter Michaëlem Archangelum & Diabolū de Mofi corpore, & vaticinium quoddam Henoch. At nihil horum legitur in probatis Scripturis. Igitur epistola hæc inter apocryphas numeranda est. **R**ESPONDEO, quamuis Tertullianus libro de habitu muliebri contendat, librum Henoch esse canonicum, & Beda in hanc epistolam dicat, tempore Iudæ librum Henoch verum & canonicum in manibus hominum fuisse, etsi modò non exstet: tamen probabilius videri librum esse apocryphum. Ceterum, vt Hieronymus in cap. 1. ad Tit. & Augustinus lib. 15. de ciuitat. Dei, cap. 23. & lib. 18. cap. 38. dicunt, etiam in apocryphis esse aliquid veri, & hoc Iudam protulisse, nec tamen propterea totum librum approbasse; sicut etiam Paulus Act. 17. 1. Cor. 15. & ad Tit. 1. profert testimonia ex ethnicis Poëtis, Arato, Menandro & Epimenide: nec tamen idcirco Poëtas illos consecrauit.

**A**T IUDAS, inquit Caietanus, librum Henoch non vt apocryphum, sed vt propheticum citat. **R**ESPONDEO cum Augustino lib. 15. de ciuit. Dei, cap. 23. sine dubio credendum esse, Henoch aliquid prophetici & diuini scripsisse, & eius vaticinium insertum fuisse in eo libro, quæ Iudas citat; sed eum librum propterea apocryphum esse, quòd multa incerta & fabulosa contineat, simul cum hoc vero vaticinio, quod Iudas citat.

**C**ONTRA secundam Petri solùm obiicitur diuersitas styli à prima, quam constat certò esse Petri; quæ obiectio Erasmi est, à quo non parum dissentiunt Mageburgenses, quippe qui scribunt sibi videri valdè similem stylum huius epistolæ stylo epistolæ prioris. **R**ESPONDENT B. Hieronymus q. 11. ad Hedibiam, styli diuersitatem, si quæ sit, natam ex interpretis diuersitate. Nec enim Petrum semper vno atq; eodem interprete vsum esse.

**C**ONTRA secundam & tertiam Ioannis solùm obiiciunt auctoritatem Papiæ apud Eusebium, lib. 3. hist. cap. 39. & Hieronymum de viris illustribus in Ioanne. Tradidit enim Papias duos fuisse Ioannes, vnum Apostolum, & alterum qui senior dicebatur: & quoniam auctor harum epistolarum non Apostolum, sed seniore se nominat: verisimile esse videtur duas has breuissimas epistolas à Ioanne seniore, non ab Apostolo



stolo Ioanne scriptas esse. At hæc leuior coniectura est, quam vt opponi debeat, ne dicam præponi tot Conciliorum, Pontificum & Patrum auctoritati, qui has epistolas Ioanni Apostolo tribuunt; præsertim cum nec Papias dixerit, has epistolas non esse Ioannis Apostoli (solum enim ille duos Ioannes nominat, vter autem epistolas scripserit, tacet) & Ioannes Apostolus merito senior dici potuerit, quod post omnes Apostolos vixerit, & ad extremam vsque peruenerit senectutem. Porro S. Hieronymus de his epistolis ad eum non dubitauit, eas citaturus in epist. 85. ad Euagrium, ita cœperit: *Clangit tuba Evangelica, filius tonitruus, quem Iesus amauit plurimum, qui e pectore Saluatoris doctrinarum fluent a potant.*

## CAPVT XIX.

## De Apocalypsi.

**A**P O C A L Y P S I M Ioannis ex antiquis hereticis Marcionistæ respuebant, teste Tertulliano lib. 4. contra Marcionem, necnon Alogiani & Theodotiani, teste Epiphanio hæres. 51. & 54. Ex nouis LUTHERVS in prologo dicit, se aliquid in ea desiderare cum Apocalypsis asserat fore beatos, qui seruât ea quæ in ipsa scripta sunt, cum tamen nemo intelligat quæ illa sint. In præfatione verò antiquiore Testamenti noui ait, se Apocalypsim neque pro Prophetico, neque pro Apostolico libro recipere, sed similem iudicare lib. 4. Esdræ. BRENTIUS & Kemnitius locis notatis Luthero subscribunt: Magdeburgenses autem cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 56. à Luthero deficiunt ad Calvinum & cum eo acriter pugnant pro Apocalypsi aduersus alios Lutheranos. Erasmus in fine annotationum in Apocalypsim varias coniecturas anxie quarit, vnde probet hunc librum non esse Ioannis Apostoli.

Nec defuerunt olim Catholici, qui de huius libri auctoritate vel auctore dubitarent. Nam Caius quidam verustus auctor librum hunc Cherinthi hæretici esse affirmabat, teste Eusebio lib. 3. hist. cap. 28. DIONYSIVS verò Alexandrinus apud Eusebium lib. 7. cap. 23. hanc opinionem Caij refellens librum diuinum & canonicum esse asserit: tamen subdubitans, sit ne Ioannis Apostoli, an alterius Ioannis. Denique

B.H.14



B. HIERONYMVS in epist. ad Dardanum testatur, ita Græcos de Apocalypsi dubitasse contra communem consensum Latinorum, quemadmodum Latini de epistola ad Hebræos, contra communem Græcorum sententiam dubitabant.

Veruntamen Apocalypsim tum Ioannis Apostoli verum esse factum, tum librum admirabilem ac diuinissimum esse, facile probare possumus. PRIMVM ex Conciliis; nam in Ancyrano Concilio ante MCC. annos, can. vlt. citatur nomine Ioannis; in Carthaginensi III. can. 47. & in Concilio Romano sub Gelasio I. inter sacros & canonicos libros annumeratur: item in Concilio Toletano IV. can. 16. multorum Conciliorum & Pontificum sanctionib<sup>9</sup> confirmatur, Apocalypsim esse Ioannis Apostoli, & verè canonicam & diuinam.

DEINDE ex Patribus Græcis & Latinis id ipsum comprobari potest. Nam DIONYSIVS cap. 3. Eccles. hierarch. vocat Apocalypsim arcanam & mysticam visionem dilecti discipuli. IVSTRINVS in Dialogo cum Triphone, ultra medium, Apocalypsim dicit esse Ioannis Apostoli, & eandem commentariis illustrauit, vt B. Hieronymus testatur lib. de viris illustribus in Ioanne. IRENAEVS li. 5. circa finem asserit, Apocalypsim esse Ioannis Apostoli, & scriptam pene suo seculo, ad finem imperij Domitiani; in eandem quoque commentaria edidit, auctore Hieronymo de viris illustrib. in Ioanne. THEOPHILVS Antiochenus, MELITO Sardenfis, & DIONYSIVS Alexandrinus Episcopi Græci antiquissimi & doctissimi, Apocalypsim vt diuinitus scriptam receperunt, teste Eusebio li. 4. cap. 24. & 26. & lib. 7. cap. 23. CLEMENS Alexandrinus lib. 2. pædagogi, cap. 12. Apoc. citat. ORIGENES hom. 7. in Iosue, & in Psal. 1. Apocalypsim Ioanni Apostolo tribuit; quod etiam facit Eusebius in Chronico anni Domini XCVI. ATHANASIVS in Synopsi, EPIPHANIVS hæresi 51. & 76. CHRYSOSTOMVS hom. 3. in Psal. 91. & DAMASCENVS lib. 4. cap. 18. Apocal. vt sacram, & Ioannis agnoscunt. Quocirca Græcos, qui, Hieronymo teste, Apocalypsim non recipiebant, & paucos & obscuros fuisse necesse est.

PROBATVR vltimo ex communi Latinorum consensu; nam TERTVLLIANVS lib. 4. contra Marcionem, Apocalypsim Ioannis Apostoli esse affirmat; CYPRIANVS de exhortatione martyrij, cap. 3. 8. 10. 11. & 12. Apocalypsim vt reli-

quas



quas diuinas Scripturas passim citat; quod etiam facit HIERONIMUS præfat. in Psal. AMBROSIVS in Psal. 40. Apocalypsim Ioannis Euangelistæ esse dicit. B. AVGVSTINVS tract. 36. in Ioan. dicit Apocalypsim eiusdem esse Ioannis, cuius est Euangelium; & lib. 2. doct. Christ. cap. 8. inter sacros & diuinos libros eam refert; quod etiam facit INNOCENTIVS in epist. 3. ad Exuperium; RVFFINVS in expositione Symboli; ISIDORVS lib. 6. Etymolog. cap. 1. S. HIERONYMVS non solum in epist. ad Paulinum, de studio Scripturarum, Apocalypsim Ioannis esse docet, sed eandem sententiam esse omnium Latinorum affirmat in epist. ad Dardanum, de terra promissionis. Deniq; SVLPITIUS lib. 2. sacræ historiæ ait, Apocalypsim à nonnullis aut stultè, aut impiè non recipi.

Ad ARGVMENTVM autem Lutheri, qui inde probat, Apocalypsim non esse paræ auctoritatis cum ceteris libris sacris, quia cap. 1. & vlt. huius libri dicitur: *Beatus, qui seruat verba prophetiæ huius*: cum tamen nemo sciat, quid sibi velit hæc prophetia. RESPONDEO, etsi permulta sint obscurissima vaticinia in hoc libro, tamen permulta etiam esse præcepta vitæ clarissima: vt de constantia in persecutionibus, & hæreticis odio habendis, de Pseudoprophetis fugiendis, & argumentum & scopus totius libri non aliud est, quam nos horretur ad perseuerantiam, & patientiam tempore persecutionum. Quæ quidem res clarissima & apertissima est.

Sed videamus, quid etiam adferat Erasmus. Is obiicit PRIMMO quosdam auctores, qui huius libri non meminerunt, Dorotheum & Anastasium, & quosdam qui dubitarunt, an esset Ioannis Apostoli, vt Dionysium & Eusebium. SECUNDO, quod passim nomen suum inculcat, dicens: Ego Ioannes. Ego Ioannes: *Periret, inquit, quasi syngrapham scriberet nomen suum, cum alioqui Ioannes modestiora de se narrans nomen suum nusquam exprimat in Euangelio.* POSTREMO, quod in Græcis codicibus, titulus non sit Ioannis Apostoli, sed Ioannis Theologi.

Sed hæc leuissima sunt. Nam pro duobus qui huius libri non meminerunt, & duobus qui de auctore subdubitarunt nos citauimus quatuor Concilia & plurimos Patres, qui constanter hunc librum Ioanni Apostolo tribuunt. Quamquam Eusebius, quem Erasmus inter dubitantes numerat, apertè in Chroni-



Chronico declarat, se nihil omnino de huius libri auctore, vel auctoritate dubitasse. In SECUNDA obiectione modestiam Erasmi meritò desideramus, qui arrogantiae accusare audeat auctorem huius libri, quem tota Ecclesia vt sacrosanctum semper venerata est. Nec est verum illud: Ego Ioannes, in hoc libro tam sæpe repeti, cum ad summum in toto libro inueniatur. Neque verò est nouum in Prophetis, vt sæpè nomen suum repetant: certè Daniel vt minimum octies ait, Ego Daniel. DENIQUE nihil officit nostræ sententiæ, quòd auctor Apocalypsis Ioannes Theologus appelletur. Nullus enim est alius Ioannes, qui cognomen Theologi habuerit, præter Apostolum & Euangelistam Ioannem, & meritò. Nam, vt Augustinus notat tractat. 36. in Ioan. ideo Ioannes volanti aquilæ comparatur, alij verò Euangelistæ animalibus in terra gradientibus, quod ceteri de humanitate Christi, ipse de diuinitate præcipuè scripserit. Quare Dionysius Areopagita in epistola ad Ioannem Apostolum, eum Theologum & Apostolum salutatur; & Athanasius in synopsi, alijque veteres Theologum illum vocant.

## CAPVT XX.

*De libris Apocryphis.*

**S**ACRORVM librorum canone explicato, ac profinituti operis breuitate ab aduersariorum argumentis defenso. restat, vt de libris istis pauca dicamus, qui tamen nonnullis canonici visi sunt, tamen iure ac meritò non canonici, sed apocryphi nominantur.

Igitur vox, Apocryphus, Græca est, & rem occultam ac reconditam significat, siquidem *ἄποκρυφον* celare est, *ἄποκρυφόν* latibulum. Porro Ecclesiastici scriptores non semper eodem modo hanc vocem vsurpant. Interdum enim vocant Scripturas apocryphas eas, quas non est certum an sint canonicæ & diuinæ, etiam si satis constet, nullos in eis errores inueniri. Sic Hieronymus in prologo Galeato vult eos omnes libros, qui non sunt in canone, esse inter apocryphos numerandos. Interdum autem vocant apocryphos libros eos, qui errores admixtos habent. Sic vtitur hac voce Origenes hom. i. in Cant.

K

Hiero-



Hieronymus in epist. ad Lætam, de institutione filiar, & Augustinus lib. 35. de ciuit. Dei, cap. 23. Quam significationem sequutus Gelasius in decreto de libris Ecclesiasticis, eos libros vocat apocryphos, qui sunt editi ab auctoribus hæreticis, vel certè suspectis.

Quod autem glossa in canone sancta Romana, dist. 15. dicit, apocryphos vocari eos libros, quorum auctor ignoratur non est probabile: nam tunc multi libri sacri essent apocryphi, vt liber Iudicum, Ruth, Iob, primus Machabæorum, & permulti alij, quorum auctores ignorantur, quod tamen abhorret ab vsu loquendi Ecclesiæ. Quis enim vnquam audiret librum canonicum esse apocryphum?

Enumerantur libri apocryphi plurimi à Gelasio, vt habetur dist. 15. canone sancta Romana, ab Innocentio I. epist. 3. Athanasio in synopsi, & ab Eusebio lib. 3. hist. cap. 25. sed magna ex parte non exstant. Qui exstant, hi sunt, Oratio Regi Manassæ, quæ solet annecti libris Paralipomenon, quam deo apocrypham, aut non certò canonicam dicere possederemur, quia non est pars alicuius libri sacri, nec ponitur nominatim in canone ab aliquo Concilio, vel Pontifice, vel Patre supra citatis; nec habetur in Hebræa aut Græca, sed solum in Latina editione. Apocryphus quoque est Psal. 151. David cuius meminit Athanasius in synopsi, & inuenitur in Græca Psalteriis. Quem Psalmum apocryphum dico, quia Concilium Laodicenum can. 59. Concilium Romanum sub Gelasio, & Tridentinum sess. 4. nominatim ponunt in canone non Psalmos.

ITEM apocrypha est appendix libri Iob, quæ tantum habetur in Græcis codicibus. Concilium enim Tridentinum sess. 4. eos tantum libros canonicos haberi voluit, qui in Latina vulgata editione habentur. Præterea B. Hieronymus in questionibus in Genesim ostendit, falsum esse, quod in illa appendice habetur, Iob fuisse de stirpe Esau, cum fuerit de stirpe Hus, qui fuit filius Nachor fratris Abrahæ, vt dicitur Genes. 22. Adde quod illa appendix nititur potissimum auctoritate cap. 36. libri Geneseos, vbi numeratur Iobab inter posteros Esau: at longè aliud nomen est אִיבָב. quod est proprium ipsius Iob, quàm יוֹבָב quod habetur in Genesi, cap. 36. Apocrypha quoque esse videtur præfatiuncula, quæ præfigitur Threnis.



Threnis Hieremiæ; nam nec est in Hebræis codicibus, nec in omnibus Latinis, & ab expositoribus non attingitur.

Nec minus apocryphus censendus est liber Hermetis, qui inscribitur Pastor. Tamen si enim diuinitus inspiratum esse putauerit Origenes lib. 10. in epist. ad Rom. & ex eodem testimonia proferant. Tertullianus lib. de oratione, Irenæus lib. 4. cap. 37. Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromat. Athanasius in libro de decretis Nicænæ Synodi, Cassianus collat. 13. cap. 12. & eundem librum vtilem iudicauerit Eusebius lib. 3. hist. cap. 3. Ruffinus in symbolum, & Hieronymus in libro de scriptoribus Ecclesiasticis in Hermete: nihilominus tamen nec ab vlla Synodo relatus est in canonem; & disertis verbis eum à canone reiicit Gelasius in decreto de libris Ecclesiasticis, & Athanasius in synopsis. Idem etiam Athanasius in lib. de decretis Nicænæ Synodi, & Theodoretus lib. 1. histor. cap. 18. Arianos, qui ex hoc libro testimonia petebant, dicunt ex libro non canonico testimonia periisse,

Postremò apocryphi sunt, liber tertius & quartus Machabæorum, necnò tertius & quartus Esdræ. Et quidem de quarto Machabæorum res perspicua est, cum solùm nominetur ab Athanasio in synopsis, & ab eodẽ extra canonem ponatur. Quartus autem Esdræ citatur quidem ab Ambrosio libro de bono mortis, & lib. 2. in Lucã, ac in epist. 21. ad Horatianum: tamen sine dubio non est canonicus, cum à nullo Concilio referatur in canonem, & non inueniatur neque Hebraicè, neque Græcè; ac demum contineat cap. 6. quædam fabulosa de pisce Henocho & Leuiatham, quos maria capere non poterant, quæ Rabbiorum Thalmudistarum somnia sunt. Itaque mirandum est, quid Genebrardo venerit in mentem, ut hunc etiam librum ad canonem pertinere vellet in Chronologia sua, pag. 90.

At de tertio Machabæorum maior difficultas est, quoniam Clemens in canonibus Apostolorum, can. 84. refert in canonem tres libros Machabæorum. Nec minor est difficultas de lib. 3. Esdræ; nam in Græcis codicibus ipse est, qui dicitur primus Esdræ, & qui apud nos dicuntur primus & secundus, in Græco dicuntur secundus Esdræ. Quocirca verisimile est antiqua Concilia, & Patres, cum ponunt in canone duos libros Esdræ, intelligere nomine duorum librorum omnes tres. Se-



quebantur enim versionem septuaginta interpretum, apud quos tres nostri, duo libri Esdræ nominantur. Accedit etiam quod citatur hic tertius Esdræ ab Athanasio orat. 3. contra Arianos, ab Augustino lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 36. à Clemente Alexandrino lib. Stromatum 1. ab Auctore operis imperfecti hom. 1. in Matth. & à S. Cypriano in epist. ad Pompeium.

QVOD AD priorem difficultatem attinet, probabile videtur, canonem illum non esse Clementis. Nam Zepherinus Papa XV. à Petro, in epist. 1. tradit, solum LXX. fuisse canones Apostolorum: vel, vt alij codices habent, LX. Humbertus autem in lib. contra Nicetam non agnoscit, nisi quinquaginta, at iste est LXXXIV. Et certè melius nouerat Zepherinus, quod essent Apostolorum canones, quàm vlli posteriorum. Quocirca non sine causa Gelasius dist. 15. can. sancta Romana, posuit inter apocrypha canones Apostolorum, quod propter aliquos vel corruptos, vel additos ab hæreticis, fecisse videtur. Non obstat, quod in canonibus, qui dicuntur sextæ Synodi, canones approbentur LXXXV. canones Apostolorum: nam illi canones non sunt vetè sextæ Synodi, sed cuiusdam alterius Concilij postea celebrati, quod summus Pontifex Sergius, qui tunc sedebat, non solum non approbavit, sed etiam reprobatum, vt patet ex Beda in lib. de sex ætatibus, in Iustiniano.

Deinde in isto canone LXXXIV. numerantur libri canonici, & omittuntur quidam, qui certissimè sunt canonici, vt libri Esdræ, Tobia, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, Apocalypsis, quæ res non minimi momenti esse videtur. Nam Ecclesia, quæ post Apostolos fuit, non aliunde didicit, qui libri sint canonici & qui non sint, quàm ex traditione Apostolorum. Porro Clementem exactissimè tenuisse Apostolicas traditiones, quippe qui cum Apostolis Petro & Paulo diu vixit, testantur Irenæus lib. 3. cap. 3. & Eusebius lib. 5. hist. cap. 1. ergo qui libri à Clemente non ponuntur in canone, absolute canonici non videntur. Proinde vel libri Esdræ, Tobia, Iudith, Apocalypsis, non sunt canonici, vel decretum illud non est Clementis. Quod autem quidam dicunt, Apocalypsim omissem à Clemente, quia nondum scripta erat eius tempore, probare non possum. Nam Apocalypsim Ioannes scripsit ad finem imperij Domitiani, vt docet Irenæus lib. 5. extremo. Clemens autem obiit anno III. Traiani, vt docet Hieronymus



mus in lib. de viuis illustribus. Potuit igitur Clemens Apocalypsim videre.

Deinde, nonne in hoc ipso can. LXXXIV. ponitur Ioannis Euangelium? At Apocalypsim ante Euangelium scriptam fuisse, plurimi grauissimiq; auctores testantur. Eusebius lib. 3. hist. cap. 24. *Ioannem, inquit, tradunt & sive ad ultimum penultima sua tempus, absque ullius Scripturae indicis Euangelium predicasse.* Athanasius in synopsi: *Euangelium, inquit, secundum Ioannem, & predicatum est à Ioanne Apostolo & dilecto, cum esset exul in Pathmo insula, & postea ab eodem editum Ephesi.* Epiphanius hæresi 51. quæ est Alogorum, disertis verbis scribit, editum esse Euangelium à Ioanne post nonaginta annos vitæ eius, & post reuersionem ipsius à Pathmo.

Theophylactus, Euthymius, Beda, & Rupertus præfatione commentariorum in Ioannem communi consensu docent, aut in Pathmo, aut post reditum à Pathmo, Ioannis Euangelium scriptum editumque esse. Neque his repugnat quod scribit Dionysius Areopagita in epistola ad Ioannem in exilio agentem: vocat enim Dionysius Ioannem Euangelij Solem, & cœlestem eius Theologam, non ob scriptionem aliquam, quæ tunc extaret nomine Ioannis, sed ob diuinam & admirabilem eius prædicationem.

Præterea in isto eodem can. LXXXIV. numerantur inter sacros libros non solum tertius Machabæorum, sed etiam epistolæ duæ Clementis, & constitutiones Apostolicæ eiusdem Clementis, quos tamen libros Ecclesia nunquam pro sacris agnouit. At si ille canon verè esset Clementis, non posset Ecclesia sine magna temeritate hos libros non recipere: siquidem Clemens summus Pontifex erat, & canones Apostolorum vel ipse condidit, vel quod verius est, ab Apostolis conditos literis commendauit; non autem licet Ecclesiæ Apostolicas leges vel etiam Pontificias recusare, nisi tantum eas, quas, quod tempori potius, quàm veritati dogmatum inferuirent, iam abrogatas certò constat, qualis est illa, de sanguine & suffocato non comedendo.

AD ALTERAM difficultatem respondeo; Etsi in Græcis codicibus duo libri Esdræ sint nostri tres, tamen non propterea Concilia antiqua & veteres Patres, qui in canone ponunt duos libros Esdræ, intelligere nomine duorum nostros tres.



Nam multi veterum, vt Melito, Epiphanius, Hilarius, Hieronymus, Ruffinus in canone exponendo Testamenti veteris, aperte sequuti sunt Hebræos, non Græcos, Hebræi autem tertium Esdræ non habent. Deinde nihil ex hoc tertio libro in Ecclesiastico officio vnquam legitur: quod argumentum est, à longo iam tempore non fuisse eum librum habitum in numero sacrorum. Præterea Gelasius in Concilio Romano LXX. Episcoporum, vnum tantum Esdræ librum ponit in canone; quo vno sine dubio nostros duos intelligit, quos Hieronymus testatur præfatione in Esdram, vno volumine continentur. Itaque disertis verbis Gelasius priorem illum, qui est apud Græcos, reiecit.

Denique B. Hieronymus præfatione in Esdram aperte significat, tertium & quartum Esdræ non solum apud Hebræos non haberi, sed ne apud septuaginta quidem. Quare, licet quidam codices Græci haberent tria volumina Esdræ in duobus libris, correctiores tamen non habebant. Porro veteres

Patres vtuntur interdum testimoniis ex hoc libro petitis, quem & nos non inutilem esse fatemur, sed & raro id faciunt, & nusquam sacrum & diuinum appellat.

